

Regeringens proposition

2001/02:11

Bättre villkor för totalförsvarspliktiga

Prop.
2001/02:11

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 26 september 2001

Björn von Sydow

Maj-Inger Klingvall
(Försvarsdepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås vissa förändringar i lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt. För att få ett mer flexibelt system föreslås att bestämmelserna om inskrivning och krigsplacering ändras. Förslaget innebär bland annat att fler totalförsvarspliktiga finns tillgängliga vid urval och fördelning av platser. Totalförsvarspliktiga placerade i utbildningsreserven skall inte stå kvar i denna längre än det finns behov av med hänsyn till Sveriges försvarsberedskap. Den som inte längre har den kompetens som behövs för att fullgöra krigsuppgiften skall inte längre vara krigsplacerad.

Propositionen innehåller förslag till förbättringar av de totalförsvarspliktigas personskadeskydd. Nya bestämmelser föreslås till förmån för den som skadas under sin utbildning. Den myndighet som är utbildningsansvarig åläggs ett rehabiliteringsansvar för den som skadas. Rehabiliteringsansvaret innebär även att myndigheten i fråga kan komma att ekonomiskt bidra till rehabiliteringsinsatser. Ersättning skall även kunna ges till den skadades anhöriga som deltar i rehabiliteringen.

Eftersom det svenska försvaret har fått en ändrad inriktning har den tänkta krigsuppgiften inte längre samma innehåll. Detta innebär att moment som tidigare inte har ansetts kunna ingå i utbildningen för totalförsvarspliktiga, numera kan ingå. För att klarlägga detta föreslås ändringar i bestämmelsen om utbildningens innehåll samt följdändringar i lagen (1994:588) om utbildning för fredsfrämjande verksamhet.

I lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret m.m. föreslås ett flertal ändringar. Påföljden utgångsförbud avskaffas och påföljden extratjänst skall kunna kombineras med löneavdrag. I disciplinärenden skall alltid yttrande från auditör inhämtas om den disciplinansvarige begär det.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2002.

1	Förslag till riksdagsbeslut.....	4
2	Lagtext.....	5
2.1	Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt.....	5
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m.	11
2.3	Förslag till lag om ändring i lagen (1994:588) om utbildning för fredsfrämjande verksamhet.....	15
2.4	Förslag till lag om ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd	16
2.5	Förslag till lag om ändring i lagen (1977:266) om statlig ersättning vid ideell skada m.m.	18
3	Ärendet och dess beredning	19
4	Inledning.....	19
4.1	Politiska utgångspunkter.....	19
4.2	Allmänt om totalförsvarsplikten	21
5	Mönstring, inskrivning och krigsplacering	22
5.1	Inskrivning efter mönstring	22
5.2	Krigsplacering.....	25
6	Utbildningens praktiska och teoretiska innehåll	28
7	Personskadeskyddet.....	32
7.1	Ersättning vid personskada	32
7.2	Rehabiliteringsansvaret.....	36
7.3	Ersättning till anhöriga.....	39
8	Förmåner.....	40
9	Disciplinsystemet	42
9.1	Disciplinsystemets påföljder.....	42
9.2	Vissa frågor om verkställighet av beslut.....	44
9.3	Auditörernas medverkan.....	46
10	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser.....	47
11	Kostnadskonsekvenser	47
12	Författningskommentar	48
12.1	Förslaget till lag om ändring i lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt.....	48
12.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m.	54
12.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (1994:588) om utbildning för fredsfrämjande verksamhet.....	56
12.4	Förslaget till lag om ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd	57
12.5	Förslaget till lag om ändring i lagen (1977:266) om statlig ersättning vid ideell skada m.m.	57

Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet SOU 2000:21 Totalförsvarsplikten.....	58	Prop. 2001/02:11
Bilaga 2	Betänkandets lagförslag	67	
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna som yttrat sig över betänkandet Totalförsvarsplikten	87	
Bilaga 4	Lagrådsremissens lagförslag	88	
Bilaga 5	Lagrådets yttrande	101	
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 26 september 2001		107	

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 2001/02:11

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt,
2. lag om ändring i lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m.,
3. lag om ändring i lagen (1994:588) om utbildning för fredsfrämjande verksamhet,
4. lag om ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd,
5. lag om ändring i lagen (1977:266) om statlig ersättning vid ideell skada m.m.

2 Lagtext

2.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt

Häri genom föreskrivs i fråga om lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt

dels att 3 kap. 8, 11, 12 och 15 §§, 4 kap. 2 §, 5 kap. 3 §, 8 kap. 1 § och 11 kap. 4 § samt rubriken till 8 kap. skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas sju nya paragrafer, 3 kap. 15 a § och 8 kap. 6–11 §§, samt närmast före 8 kap. 1, 6 och 11 §§ nya rubriker av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

8 §

Av ett beslut om inskrivning skall det framgå vad som har bestämts enligt 5 eller 6 §. Ett beslut om inskrivning i utbildningsreserven skall innehålla uppgift om den totalförsvarspliktiges befattningsgrupp.

Den som genomgår mönstring skall *vid* mönstringen underrättas om beslut som avses i första stycket eller i 3 §.

Den som genomgår mönstring skall *senast fyra månader efter* mönstringen underrättas om beslut som avses i första stycket eller i 3 §.

11 §

Inskrivningen i utbildningsreserven upphör *vid* utgången av det kalenderår när den totalförsvarspliktige *fyller 30 år*.

Inskrivningen i utbildningsreserven upphör *efter fem år, räknat från* utgången av det kalenderår när den totalförsvarspliktige *skrevs in*.

Om det behövs med hänsyn till Sveriges försvarsberedskap, får regeringen besluta att inskrivningen inte skall upphöra. Inskrivningen skall dock alltid upphöra vid utgången av det kalenderår den totalförsvarspliktige fyller 30 år.

12 §

En totalförsvarspliktig som efter avslutad grundutbildning har förvärvat tillräckliga kunskaper och färdigheter för en krigsuppgift skall krigsplaceras i en befattning eller i en viss verksamhet som han eller hon är lämplig för. Den som har genomgått en längre grundutbildning än 60 dagar skall krigsplaceras i den verksamhet där grundutbildningen fullgjordes, om det inte från totalförsvarets synpunkt är väsentligt bättre att han eller hon krigsplaceras i en annan verksamhet.

Krigsplaceringen skall inte kvarstå längre än tio år efter det senaste tjänstgöringstillfället. Om det finns särskilda skäl i enskilda fall, får beslut fattas om förlängning.

15 §¹

Beslut om krigsplacering fattas av Totalförsvarets pliktverk efter framställningar från statliga myndigheter, kommuner, landsting, bolag, föreningar, samfälligheter, registrerade trossamfund, organisatoriska delar av sådana samfund eller andra enskilda. Om ett beslut om krigsplacering upphävs, gäller 14 §.

Beslut om krigsplacering fattas av Totalförsvarets pliktverk efter framställningar från statliga myndigheter, kommuner, landsting, bolag, föreningar, samfälligheter, registrerade trossamfund, organisatoriska delar av sådana samfund eller andra enskilda (*bemanningsansvariga*). Om ett beslut om krigsplacering upphävs, gäller 14 §.

Även utan sådan framställning som avses i första stycket får Totalförsvarets pliktverk besluta om krigsplacering, om det sker i enlighet med en anmälan om behov av totalförsvarspliktiga och den bemanningsansvarige inte har meddelat annat.

15 a §

En bemanningsansvarig får ändra ett beslut om krigsplacering i sin krigsorganisation till en annan krigsplacering i organisationen. Ett sådant beslut om ändrad krigsplacering skall anmälas till Totalförsvarets pliktverk.

Framställning om ändrad krigsplacering för den som är krigsplacerad i en verksamhet som är gemensam för flera bemanningsansvariga skall göras i samråd med den myndighet som regeringen bestämmer. Beslut om ändrad krigsplacering fattas i dessa fall av Totalförsvarets pliktverk.

¹ Senaste lydelse 1999:950.

4 kap.

2 §

Om den som skrivits in för värnplikt eller för sådan civilplikt som omfattar en längre grundutbildning än 60 dagar inte har kallats in till grundutbildningen före utgången av det kalenderår när han fyller 24 år eller, i fall som avses i 3 kap. 10 §, före utgången av det kalenderår när han fyller trettio år, är han skyldig att fullgöra grundutbildningen endast om det finns särskilda skäl.

Om den som skrivits in för värnplikt eller för sådan civilplikt som omfattar en längre grundutbildning än 60 dagar inte har kallats in till grundutbildningen före utgången av det kalenderår när han fyller 24 år eller, i fall som avses i 3 kap. 10 §, före utgången av det kalenderår när *inskrivningen i utbildningsreserven upphör*, är han skyldig att fullgöra grundutbildningen endast om det finns särskilda skäl.

5 kap.

3 §

Grundutbildningen skall ge de kunskaper och färdigheter som krigsuppgiften kräver.

Repetitionsutbildningen skall vidmakthålla och utveckla skickligheten för krigsuppgiften.

Utbildning för fredsfrämjande verksamhet kan ingå i grundutbildning och repetitionsutbildning under förutsättning att den ger eller vidmakthåller och utvecklar sådana kunskaper och färdigheter som krigsuppgiften kräver.

I grundutbildningen och repetitionsutbildningen ingår även uppgifter som syftar till att upprätthålla Sveriges försvarsberedskap.

Förmåner**Förmåner och rehabilitering****8 kap.***Förmåner*

1 §

En totalförsvarspliktig har vid inställelse för mönstring eller annan utredning enligt 2 kap. 1 § och när han eller hon fullgör värnplikt eller civilplikt rätt till

1. reseförmåner,
2. fri förplägnad,
3. fri inkvartering,
4. fri hälso- och sjukvård,
5. fri grupplivförsäkring, samt
6. begravningshjälp.

Den som fullgör värnplikt, civilplikt eller allmän tjänsteplikt enligt 6 kap. 2 § första stycket 2 har även rätt till

1. fri utrustning,
2. dagersättning eller dagpenning,
3. *utbildningsbidrag* efter viss
3. *utbildningspremie* efter viss

grundutbildning,

4. familjebidrag,
5. tandvård, samt
6. vid beredskapstjänstgöring och krigstjänstgöring, fälttraktamente och särskild ersättning för tjänstgöring i viss befattning.

grundutbildning,

4. under viss grundutbildning fria högskoleprov i den omfattning regeringen bestämmer,
5. familjebidrag,
6. tandvård, samt
7. vid beredskapstjänstgöring och krigstjänstgöring, fälttraktamente och särskild ersättning för tjänstgöring i viss befattning.

Prop. 2001/02:11

Rehabilitering

6 §

Om en totalförsvarspliktig skadas när han eller hon fullgör grundutbildning eller repetitionsutbildning, skall den utbildningsansvariga myndigheten i samråd med den skadade

1. utreda behovet av åtgärder för att den skadade skall återfå full arbetsförmåga eller för att stärka den skadades möjligheter att i framtiden försörja sig genom förvärvsarbete,

2. om det är möjligt, ge den skadade lämplig arbetsträning inom ramen för den egna verksamheten, samt

3. medverka till att den skadade får tillgång till lämplig yrkesutbildning eller fortbildning som är ägnad att stärka hans eller hennes förvärvsförmåga.

7 §

I fall som avses i 6 § 3 skall den utbildningsansvariga myndigheten ge ekonomiskt stöd till en utbildning som föranleds av eller förlängs till följd av skadan.

Den utbildningsansvariga myndigheten skall också ge stöd till andra åtgärder som främjar att den skadade återfår arbetsförmågan samt till anskaffande av hjälpmedel som den skadade behöver.

Stöd enligt första och andra styckena ges endast om det inte skall tillhandahållas av någon annan till följd av andra bestäm-

melser och om det framstår som skäligt med hänsyn till skadan och omständigheterna i övrigt. Prop. 2001/02:11

8 §

Den utbildningsansvariga myndighetens ansvar enligt 6 och 7 §§ gäller under en tid av tre år från det att åtgärder enligt 6 § 2 och 3 kan inledas. Om det finns särskilda skäl, skall åtgärderna utsträckas under ytterligare två år.

9 §

Vid fullgörande av de uppgifter som avses i 6 och 7 §§ skall den utbildningsansvariga myndigheten samarbeta med försäkringskassan, länsarbetsnämnden och andra berörda myndigheter.

Den utbildningsansvariga myndighetens åtgärder bör samordnas med en eventuell arbetsgivares.

10 §

Den utbildningsansvariga myndighetens ansvar enligt 6 och 7 §§ innebär ingen inskränkning i det ansvar som den skadades arbetsgivare har enligt 2 kap. och 3 kap. 2 a § arbetsmiljölagen (1977:1160) samt 22 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Ersättning till anhöriga

11 §

Om en anhörigs medverkan är av särskild betydelse för den skadades rehabilitering, skall den utbildningsansvariga myndigheten efter ansökan ge den anhörige skälig ersättning för kostnader som en sådan insats orsakar.

Om en totalförsvarspliktig som fullgör grundutbildning eller repetitionsutbildning förolyckas eller skadas så svårt att sjukhusvård krävs, skall den utbildningsansvariga myndigheten efter ansökan av de anhöriga ersätta dem för skäligt antal resor till den förolyckade el-

ler skadade samt för uppehälle och tidsspillan vid sådan resa efter samma grunder som gäller i fråga om ersättning av allmänna medel till vittnen.

I fall som avses i andra stycket skall den utbildningsansvariga myndigheten efter ansökan även ge skäligt bidrag till kostnader för psykosocialt stöd till anhöriga som är i behov av det, om det framstår som skäligt med hänsyn till omständigheterna i övrigt.

11 kap.

4 §

Endast följande beslut enligt denna lag får överklagas:

1. inskrivningsnämndens beslut,
  2. beslut om inskrivning enligt 3 kap. 4 §,
  3. beslut i andra ärenden om ändring av ett inskrivningsbeslut än som avses i 1,
  4. beslut i ärenden om rätt att vara vapenfri,
  5. beslut i ärenden om uppskov,   5. beslut i ärenden om uppskov,
- samt*
6. beslut i ärenden om avbrott i utbildningen enligt 5 kap. 12–14 §§ och om tillgodoräknande av tjänstgöringstid enligt 5 kap. 17 §.
  6. beslut i ärenden om avbrott i utbildningen enligt 5 kap. 12–14 §§ och om tillgodoräknande av tjänstgöringstid enligt 5 kap. 17 §, *samt*
  7. beslut enligt 8 kap. 6–8 och 11 §§.

Överklagandet skall göras hos den myndighet som regeringen bestämmer

Beslut enligt 8 kap. 6–8 och 11 §§ får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten. Andra beslut får överklagas hos den myndighet som regeringen bestämmer.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2002. Bestämmelserna i 8 kap. 6–11 §§ skall tillämpas även i fråga om den som skadats efter den 30 juni 2001. Ersättning enligt 8 kap. 11 § gäller dock endast kostnader som uppkommit efter den 30 juni 2002.

2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m.

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m.

dels att 14 och 37 §§ skall upphöra att gälla,

dels att 10, 15, 21, 24, 29, 34–36 och 38–40 §§ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 §

Disciplinpåföljderna är varning, extratjänst, löneavdrag *och utegångsförbud*.

Disciplinpåföljderna är varning, extratjänst *och* löneavdrag.

Vid val av påföljd är varning att anse som en lindrigare påföljd än extratjänst och löneavdrag. Särskilt avseende skall fästas vid omständigheter som talar för att påföljden kan stanna vid varning.

15 §

Löneavdrag får åläggas tillsammans med *utegångsförbud*, om det krävs av hänsyn till ordningen inom den verksamhet där disciplinförseelsen har begåtts.

Löneavdrag får åläggas tillsammans med *extratjänst*, om det krävs av hänsyn till ordningen inom den verksamhet där disciplinförseelsen har begåtts.

21 §

En chef som avses i 20 § får överlämna åt andra chefer som tjänstgör under honom eller henne, dock lägst en kompanichef eller motsvarande chef, att pröva frågor om disciplinansvar för personal som står under deras befäl, under förutsättning att

1. *förfarandet* inte kan antas utgöra brott,
2. förseelsen har erkänts *och*
3. förseelsen inte bör medföra svårare påföljd än varning, *extratjänst eller utegångsförbud i högst fem dagar*.

1. *förseelsen* inte kan antas utgöra brott,
2. förseelsen har erkänts,
3. förseelsen inte bör medföra svårare påföljd än varning *och*

4. *den disciplinansvarige inte begär att yttrande från auditör skall inhämtas i ärendet.*

24 §¹

Innan en disciplinpåföljd beslutas eller en åtalsanmälan görs i fråga om en disciplinansvarig, skall yttrande inhämtas från auditören. Ett sådant yttrande behövs dock inte när ärendet prövas enligt 21 § eller, under de förutsättningar som anges i 21 §, av någon annan myndighet än Försvarmakten, en kommun eller ett landsting.

Innan en disciplinpåföljd beslutas eller en åtalsanmälan görs i fråga om en disciplinansvarig, skall yttrande inhämtas från auditören. Ett sådant yttrande behövs dock inte om

1. förseelsen inte kan antas utgöra brott,
2. förseelsen har erkänts,
3. förseelsen inte bör medföra svårare påföljd än varning, och
4. den disciplinansvarige inte begär att yttrande från auditör skall inhämtas i ärendet.

Auditören är medansvarig för de beslut som myndigheten, kommunen eller landstinget fattar på hans eller hennes tillstyrkan.

29 §

Den disciplinansvarige skall innan ärendet avgörs få del av vad som har kommit fram under utredningen och ges tillfälle att yttra sig över det, om det inte är uppenbart obehövligt.

Den disciplinansvarige skall upplysas om sin rätt enligt 24 § att begära yttrande från auditör.

34 §

Beslut om disciplinpåföljd skall verkställas snarast möjligt efter det att beslutet har vunnit laga kraft.

Om det behövs av hänsyn till ordningen inom den verksamhet där disciplinförseelsen har begåtts eller av någon annan särskild anledning, får det i beslut om extratjänst eller utgångsförbud bestämmas att beslutet skall verkställas trots att det inte har vunnit laga kraft.

I beslut om extratjänst får det bestämmas att beslutet skall verkställas trots att det inte vunnit laga kraft, om den disciplinansvarige samtycker till detta eller det behövs av hänsyn till ordningen inom den verksamhet där disciplinförseelsen har begåtts.

35 §

Extratjänst får inte verkställas på tjänstefria dagar. *Detsamma gäller utgångsförbud i högst fem dagar.*

Extratjänst får inte verkställas på tjänstefria dagar.

Löneavdrag får verkställas med högst en fjärdedel av dagersättning eller motsvarande ersättning vid varje utbetalningstillfälle.

¹ Senaste lydelse 1999:951.

36 §

Verkställigheten av extratjänst eller utgångsförbud får skjutas upp eller avbrytas, om det finns särskilda skäl. Den dag då avbrott sker skall i sin helhet räknas som verkställighetstid.

Verkställigheten av extratjänst får skjutas upp eller avbrytas, om det finns särskilda skäl. Den dag då avbrott sker skall i sin helhet räknas som verkställighetstid.

38 §

Om den som har ålagts utgångsförbud efter överklagande slutligen blir ålagd löneavdrag, skall avräkning ske för den tid under vilken förbudet har verkställts. En dags utgångsförbud skall anses motsvara två dagars löneavdrag.

Om den som har ålagts extratjänst efter överklagande slutligen blir ålagd löneavdrag, skall avräkning ske för den tid under vilken extratjänsten har verkställts. Två timmars extratjänst motsvarar en dags löneavdrag.

39 §

Extratjänst bortfaller i den del den inte har verkställts innan den disciplinansvariges pågående tjänstgöringsskyldighet har upphört.

Extratjänst får inte verkställas efter det att den disciplinansvariges pågående tjänstgöringsskyldighet har upphört.

Om extratjänst inte kan verkställas, skall den som meddelat beslutet omvandla det till löneavdrag med tillämpning av 38 § andra meningen.

40 §

Utgångsförbud får inte verkställas efter det att den disciplinansvariges pågående tjänstgöringsskyldighet har upphört.

Om utgångsförbud inte kan verkställas, skall den som har meddelat beslutet omvandla det till löneavdrag med tillämpning av 38 § andra meningen.

Om löneavdrag inte kan göras och motsvarande belopp inte betalas, gäller om verkställighet vad som är föreskrivet om uppbörd och indrivning av böter. Obetalda belopp får dock inte förvandlas till fängelse.

Löneavdrag bortfaller i den mån det inte har verkställts inom tre år från det beslutet om disciplinpåföljd vann laga kraft.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2002.

2. Tidigare beslutat utgångsförbud skall omräknas till löneavdrag i den del det inte verkställts före ikraftträdandet. Vid omräkningen skall en dags utgångsförbud motsvara två dagars löneavdrag.

3. Tidigare beslut om extratjänst som inte verkställts före ikraftträdandet och inte heller kan verkställas därefter bortfaller enligt 39 § i dess äldre lydelse. Prop. 2001/02:11

2.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:588) om utbildning för fredsfrämjande verksamhet

Härigenom föreskrivs att 2 och 3 §§ lagen (1994:588) om utbildning för fredsfrämjande verksamhet skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §¹

Den som i Sverige eller utomlands skall delta i utbildning för fredsfrämjande verksamhet inom ramen för internationellt samarbete och som inte är anställd i Försvarsmakten skall ha samtyckt till att delta i utbildningen.

Samtycke krävs dock inte i fråga om sådan utbildning som enligt 5 kap. 3 § lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt ingår i grundutbildning eller repetitionsutbildning.

3 §²

Om en totalförsvarspliktig som fullgör grundutbildning enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt under sin grundutbildning deltar i utbildning för fredsfrämjande verksamhet, skall han eller hon även under denna utbildning anses fullgöra grundutbildningen.

En totalförsvarspliktig som i andra fall än som sägs i första stycket deltar i utbildning för fredsfrämjande verksamhet skall anses fullgöra repetitionsutbildning.

En totalförsvarspliktig som under sin grundutbildning enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt deltar i annan utbildning för fredsfrämjande verksamhet än sådan som avses i 5 kap. 3 § nämnda lag skall även då anses fullgöra grundutbildningen.

En totalförsvarspliktig som fullgjort grundutbildningen och som deltar i annan utbildning för fredsfrämjande verksamhet än sådan som avses i 5 kap. 3 § lagen om totalförsvarsplikt skall anses fullgöra repetitionsutbildning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2002.

¹ Senaste lydelse 1996:402.

² Senaste lydelse 1996:402.

2.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd¹

dels att i 13 § ordet ”basbeloppet” skall bytas ut mot ”prisbasbeloppet”,

dels att 12 och 13 a §§ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

12 §²

För den som avses i 1 § första stycket 1 och som har skadats under grundutbildning *som är längre än 60 dagar* skall sjukpenningunderlag och *livränteunderlag* inte beräknas till lägre belopp än vad som motsvarar fyra gånger *basbeloppet* enligt 1 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring för tid före 21 års ålder, fyra och en halv gånger *basbeloppet* för tid mellan 21 och 25 års ålder och fem gånger *basbeloppet* för tid från och med 25 års ålder.

För den som avses i 1 § första stycket 1 och som har skadats under grundutbildning *eller repetitionsutbildning* skall sjukpenningunderlag inte beräknas till lägre belopp än vad som motsvarar fyra gånger *prisbasbeloppet* enligt 1 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring för tid före 21 års ålder, fyra och en halv gånger *prisbasbeloppet* för tid mellan 21 och 25 års ålder och fem gånger *prisbasbeloppet* för tid från och med 25 års ålder.

För den som avses i 1 § första stycket 1 och som har skadats under grundutbildning eller repetitionsutbildning utgör livränteunderlaget minst fem prisbasbelopp.

För den som avses i 1 § första stycket 3 och som när skadan inträffade hade varit intagen längre tid än sex månader skall sjukpenningunderlag och livränteunderlag inte beräknas till lägre belopp än som anges i 4 kap. 10 § andra stycket lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring. Detta gäller även för den som avses i 1 § andra stycket om regeringen föreskriver det.

13 a §³

Den som avses i 1 § första stycket 1 och som har skadats under grundutbildning *som är längre än 60 dagar*, har efter skyddsti-

Den som avses i 1 § första stycket 1 och som har skadats under grundutbildning *eller repetitionsutbildning*, har efter skyddsti-

¹ Senaste lydelse av 13 § 1997:1190.

² Senaste lydelse 1997:1189.

³ Senaste lydelse 1997:1189.

dens utgång rätt till ersättning för nödvändiga kostnader för läkarvård, sjukvårdande behandling, sjukhusvård samt läkemedel under högst tre års tid. I kostnader för vård inräknas nödvändiga kostnader för resor.

dens utgång rätt till ersättning för nödvändiga kostnader för läkarvård, sjukvårdande behandling, sjukhusvård samt läkemedel under högst tre års tid. I kostnader för vård inräknas nödvändiga kostnader för resor.

Prop. 2001/02:11

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2002.

2.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1977:266) om statlig ersättning vid ideell skada m.m.

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1977:266) om statlig ersättning vid ideell skada m.m. skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Den som ådrar sig skada som omfattas av lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd har rätt till ersättning av staten enligt denna lag.

Om skadan har ådragits under ledighet eller annan fritid vid vistelse utanför förläggingsplats eller annan plats där verksamheten i fråga bedrivs, och skadan inte har orsakats av olycksfall vid färd till eller från nämnda plats då färden föranleddes av och stod i nära samband med verksamheten, utges ersättning *endast* till den som fullgör *längre* grundutbildning *än 60 dagar* enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt och som har skadats under tjänstgöringen.

Om skadan har ådragits under ledighet eller annan fritid vid vistelse utanför förläggingsplats eller annan plats där verksamheten i fråga bedrivs, och skadan inte har orsakats av olycksfall vid färd till eller från nämnda plats då färden föranleddes av och stod i nära samband med verksamheten, utges ersättning till den som fullgör grundutbildning *eller repetitionsutbildning* enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt och som har skadats under tjänstgöringen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2002.

¹ Senaste lydelse 1994:2074.

3 Ärendet och dess beredning

Regeringen beslutade den 25 september 1997 om kommittédirektiv för en översyn av totalförsvarspliktens tillämpning och andra pliktfrågor m.m. (dir.1997:106).

Utredningen som antog namnet 1998 års pliktutredning fick i uppdrag enligt direktivet och senare utfärdade tilläggsdirektiv (dir.1998:49 och dir.1999:85) att göra en översyn av tillämpningen av systemet med totalförsvarsplikt. Utredningen lämnade sitt betänkande Totalförsvarsplikten den 22 mars 2000 (SOU 2000:21).

En sammanfattning av betänkandet finns i *bilaga 1*. De lagförslag som läggs fram i betänkandet finns i *bilaga 2*.

Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. Remissyttrandena och en sammanställning av dessa finns tillgängliga i Förvarsdepartementet (dnr Fö2000/775/MIL).

Lagrådet

Regeringen beslutade den 10 maj 2001 att inhämta Lagrådets yttrande över de lagförslag som finns i *bilaga 4*. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 5*. Vissa lagförslag har härefter justerats i huvudsak i enlighet med Lagrådets förslag. Vi återkommer i författningskommentaren till de synpunkter Lagrådet framfört och som inte enbart är av språklig karaktär. Dessutom har vissa redaktionella ändringar gjorts i lagtexten med anledning av vad som förekommit vid lagrådsföredragningen.

4 Inledning

4.1 Politiska utgångspunkter

Sveriges totalförsvar skall präglas av hög teknisk nivå, kompetensutveckling och modernt ledarskap. Under de kommande tio åren kommer det svenska försvaret att utvecklas från ett invasionsförsvar till ett flexibelt allsidigt användbart insatsförsvar. Sverige kommer att ha ett totalförsvar med en försvarsmakt i klass med Europas bästa.

Ett försvar där det är lika självklart att förbereda förband för att möta väpnade angrepp mot vårt land som att bidra till fred och stabilitet i internationella fredsfrämjande operationer. Totalförsvarets resurser skall dessutom kunna användas för att bistå övriga samhället med de unika resurser som vi gemensamt utvecklat.

För att detta försvar skall kunna nå dessa högt ställda mål krävs det att de människor som verkar inom totalförsvaret har en hög kompetens och känner arbetsglädje och engagemang. Det handlar om allt från officerare till civila planerare, från produktutvecklare inom industrin till servicemekaniker inom myndigheterna men framför allt handlar det om de unga

människor som genomför grundutbildning för att därefter bemanna huvuddelen av totalförsvarets olika befattningar.

Genom denna proposition kommer de totalförsvarspliktigas situation att förändras. Alla vet att de totalförsvarspliktigas situation successivt har förändrats under 1990-talet utan att bestämmelser och ersättningssystem följt denna utveckling. I och med dagens proposition kommer detta förhållande att förändras.

Den moderna plikten bygger till skillnad från invasionsförsvarets tillämpning på en högre grad av frivillighet. Totalförsvarsplikten utgör grunden för bemanningen i totalförsvaret. Genom plikten garanteras totalförsvaret den bästa bemanningen. Den som är bäst lämpad för en befattning skall tas ut för uppgiften. En person är sällan bäst lämpad om han eller hon inte finner att den utbildning personen skall avsätta en del av sitt liv till kan uppfattas som relevant för försvaret eller för individen själv.

Det är mot denna bakgrund som regeringen avvisar ett pliktsystem som kallar in unga människor till tjänstgöring utan att det finns ett behov. Det är också med detta motiv som den enskildes motivation skall få ett större genomslag vid mönstringen.

För att denna syn på systemet skall fungera krävs det ett antal förbättringar som rör den totalförsvarspliktiges situation före, under och efter grundutbildningen. Detta för att de som lägger ett år av sitt liv som totalförsvarspliktiga skall uppleva att de bär med sig en tillgång i livet efter genomförd utbildning.

Före utbildningen handlar det om att man får rätt information om vad utbildningarna inom totalförsvaret innebär så att man kan bilda sig en uppfattning om i vilken utsträckning man är motiverad att genomgå en utbildning inom totalförsvaret. Detta omfattar både unga män och kvinnor och det är regeringens uttalade vilja att antalet kvinnor som väljer att genomföra utbildningar inom totalförsvaret ökar. Eftersom det inte för närvarande är aktuellt att utöka skyldigheten att fullgöra värnplikt till att även gälla kvinnor spelar informationsarbetet före mönstringen en avgörande roll, om ambitionen att öka andelen kvinnor som genomgår grundutbildning inom totalförsvaret också skall bli verklighet.

Under utbildningen handlar det givetvis i första hand om att de utbildningar som genomförs bedrivs med ett modernt ledarskap, att utbildningsförutsättningarna är bra, att utbildningstidens längd inte är längre än vad som krävs för att nå utbildningsmålen och att de är kopplade till krigsuppgiften.

Utifrån denna grund måste den enskilde uppfatta sig som rättvist behandlad i jämförelse med jämnåriga kamrater som inte genomför utbildning inom totalförsvaret.

En viktig del i detta är att den totalförsvarspliktige får skälig ekonomisk kompensation. Med regeringens förslag förändras ersättningarna avsevärt inte bara under utbildningen utan även den första tiden efter utbildningen genom ett nytt system med en uttryckningspremie. Förslagen innebär också att försäkringsskyddet förbättras.

Regeringen moderniserar även disciplinsystemet. En anpassning mot hur samhället i övrigt hanterar dessa frågor skall ske. Det nuvarande rättssystemet lever kvar från en tid med en helt annan syn på den disciplinansvarige som individ. En annan viktig fråga som regeringen avser

att återkomma till är hur den enskildes rättssäkerhet skall säkerställas under utbildningstiden utöver vad som föreslås i denna proposition. Den senaste tidens signaler inom detta område måste tas på största allvar. Det är aldrig acceptabelt att en enskild individ uppfattar att hans eller hennes person är hotad.

Genom förändringarna som föreslås i denna proposition tas avgörande steg för att införa en modern tillämpning av totalförsvarsplikten. Men några saker återstår. Detta innefattar bl.a. arbetet med att utveckla det civila meritvärde som den som genomfört utbildningar inom totalförsvaret tar med sig in i arbetslivet. Det kan handla om certifieringar, intyg eller andra bevis som den enskilde kan ha användning av. Ett omfattande arbete har startat både inom Försvarsmakten, Överstyrelsen för civil beredskap och i Regeringskansliet för att utveckla denna viktiga del i att höja värdet av totalförsvarets utbildningar. Resultatet av detta arbete kommer att verkställas successivt med början under nästa år.

Genom den nya synen på totalförsvarsplikten får vårt land ett totalförsvaret som bemannas med duktiga, kreativa och positiva personer som, efter egen förmåga, bidrar till att stärka vårt lands värnkraft. Detta samtidigt som de utgör grunden i vårt arbete med att delta i internationella fredsfrämjande operationer. Utan väl utbildade, engagerade och frivilliga unga människor kommer våra möjligheter att bidra till ökad säkerhet att begränsas. Det är regeringens uppfattning att denna proposition skapar de bästa förutsättningarna för totalförsvaret i framtiden.

4.2 Allmänt om totalförsvarsplikten

En skyldighet att tjänstgöra för att försvara landet har funnits länge i Sverige. Den 1 juli 1995 trädde lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt i kraft (prop. 1994/95:6 och 87, bet. 1994/95: FöU1, rskr. 1994/95:78). Den ersatte ett flertal lagar som innehöll pliktbestämmelser däribland värnpliktslagen (1941:967) och civilförsvarslagen (1960:74). Samma dag trädde även lagen (1994:1810) om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning och lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m. i kraft. I sammanhanget kan nämnas att den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) då hade inkorporerats med svensk rätt så att konventionen blev gällande som svensk lag här i landet. I lagstiftningsärendet om Europakonventionen konstaterade Fri- och rättighetsutredningen att svensk lagstiftning (däribland värnpliktslagen och civilförsvarslagen) stod i överensstämmelse med konventionen (SOU 1993:40 del B s. 34 och 35 samt 126). Saken berördes inte vidare i propositionen och utskottsbetänkandena (prop. 1993/94:117, bet. 1993/94:KU24, 1994/95:KU5).

Totalförsvarsplikten skall trygga totalförsvarets personalförsörjning. Totalförsvarsplikten gäller för varje svensk medborgare samt för varje utländsk medborgare som är bosatt i Sverige från det år han eller hon fyller 16 år till och med det år han eller hon fyller 70 år. Enligt lagen skall tjänstgöringsskyldigheten fullgöras som värnplikt, civilplikt eller allmän tjänsteplikt. Värnplikten och civilplikten omfattar grundutbild-

ning, repetitionsutbildning, beredskapstjänstgöring och krigstjänstgöring. Den allmänna tjänsteplikten fullgörs endast under höjd beredskap.

Endast män som är svenska medborgare är skyldiga att mönstra och fullgöra värnplikt eller civilplikt med grundutbildning som är längre än 60 dagar. Skyldighet att fullgöra värnplikt gäller från det år som den totalförsvarspliktige fyller 19 år till slutet av det år han fyller 47 år. Vid mönstringen skall den totalförsvarspliktige underrättas om beslut om inskrivning för värnplikt eller civilplikt eller i utbildningsreserv eller, om han saknar förutsättningar för att fullgöra värnplikt eller civilplikt, beslut att han inte är skyldig att fullgöra sådan tjänst. Den som har placerats i utbildningsreserven kan senare tas i anspråk, efter beslut av regeringen, när det behövs med hänsyn till Sveriges försvarsberedskap för att grundutbildas med värn- eller civilplikt.

Rätten att efter ansökan få vara vapenfri finns kvar. Den vapenfria tjänsten regleras dock inte längre som ett undantag från värnpliktstjänstgöringen utan som ett av flera tjänstgöringsalternativ inom ramen för totalförsvarsplikten.

Lagen om totalförsvarsplikt har medfört en flexiblare användning av totalförsvarets personalresurser. Hur många som skall skrivas in med stöd av totalförsvarsplikten styrs enligt lagen av behovet av totalförsvarspliktiga för att lösa det militära och civila försvarets uppgifter i krig och Försvarsmaktens fredstida beredskap.

Lagen om totalförsvarsplikt innehåller också bland annat bestämmelser om inskrivning, utbildningstider, förmåner, uppskov och straff. Svenska kvinnor kan, utöver skyldigheten att genomgå grundutbildning för civilplikt i högst 60 dagar, frivilligt genomgå en antagningsprövning för inskrivning för värnplikt eller civilplikt med lång grundutbildning. En kvinna som skrivs in för värnplikt eller civilplikt med lång grundutbildning blir skyldig att fullgöra utbildning enligt samma bestämmelser som gäller för männen. Detta innebär att kvinnan är skyldig att fullgöra repetitionsutbildning och att tjänstgöra under höjd beredskap.

5 Mönstring, inskrivning och krigsplacering

5.1 Inskrivning efter mönstring

Regeringens förslag: Den totalförsvarspliktige skall senast fyra månader efter mönstringen underrättas om inskrivningsbeslutet eller beslut om att han inte är skyldig att fullgöra grundutbildning som är längre än 60 dagar.

Inskrivning i utbildningsreserven skall upphöra efter fem år räknat från utgången av det kalenderår när den totalförsvarspliktige skrevs in. Om det behövs med hänsyn till Sveriges försvarsberedskap får regeringen besluta att inskrivningen inte skall upphöra. Inskrivningen i utbildningsreserven skall dock alltid upphöra vid utgången av det kalenderår som den totalförsvarspliktige fyller 30 år.

Utredningens förslag i denna del stämmer i huvudsak överens med regeringens. Utredningen har dock föreslagit att utbildningsreserven skall ersättas av ett beredskapsregister. Utredningen har inte föreslagit någon längsta tid för inskrivning i utbildningsreserven.

Remissinstanserna: *Totalförsvarets pliktverk* har föreslagit att inskrivningsbeslutet skall fattas två gånger om året. Verket anser att det bör ha en skyldighet att meddela inskrivningsbeslutet senast sex månader efter mönstringen. När det är lämpligt skall verket meddela inskrivningsbeslutet tidigare. Totalförsvarets pliktverk anser också att utbildningsreserven inte skall byta namn till beredskapsregister. Verket anser att systematiken blir svår för den enskilde om alternativen blir inskrivning, registrering eller beslut om befrielse.

Överstyrelsen för civil beredskap tillstyrker utredningens förslag att ersätta utbildningsreserven med ett beredskapsregister. Överstyrelsen anser dock att själva uttrycket beredskapsregister är en för intetsägande benämning på dem som skall utgöra en resurs som skall möjliggöra tillväxt under ett anpassningskede.

Arbetsmarknadsstyrelsen har inte tillstyrkt förslaget att ersätta utbildningsreserven med ett beredskapsregister. Arbetsmarknadsstyrelsen anser att arbetskraften, i vilken även de totalförvarspliktiga ingår, i sig är en totalförvarsresurs där också den totalförvarspliktige individen i och med sin anställning är en tillgång för totalförsvaret. Att, i nuvarande säkerhetspolitiska läge, upprätta ett register för totalförvarspliktiga för lång grundutbildning och som då endast ska stå i detta register i reserv för att i ett anpassningskede kunna tas i anspråk, torde inte vara behövligt. En ökning av numerären pliktiga, lämpliga för lång grundutbildning, kan enligt styrelsens uppfattning mycket väl inrymmas i det årliga uttaget under en anpassningsperiod.

Remissinstanserna har i övrigt ställt sig bakom utredningens förslag eller inte haft något att invända mot förslaget.

Skälen för regeringens förslag

Motivationens betydelse för tjänstgöringen

I dag följer av lagen (1994:1809) om totalförvarsplikt att, om resultatet av mönstringen visar att den totalförvarspliktige har förutsättningar att fullgöra värnplikt eller civilplikt, Totalförsvarets pliktverk skall placera honom i en eller flera befattningsgrupper samt skriva in honom för värnplikt eller civilplikt eller i en utbildningsreserv. Ur varje befattningsgrupp skall de som är bäst lämpade skrivas in för tjänstgöring. Vid denna bedömning har den enskildes motivation till att fullgöra värnplikt eller civilplikt stor betydelse.

I propositionen Totalförvarsplikt (prop.1994/95:6 sid 128, bet. FöU1, rskr. 1994/95:78) uttalades att om en totalförvarspliktig har särskilda skäl för att genomgå grundutbildningen, bör detta tillmätas betydelse vid bedömningen av lämpligheten. Sådana särskilda skäl angavs vara att den totalförvarspliktige vill utbilda sig till yrkes- eller reservofficer. Som motiv för att införa en särskild bestämmelse om att hänsyn skall tas till den enskildes önskemål, angavs att det även i övrigt vid lämplighetsbe-

dömningen skall tillmätas stor betydelse att den totalförsvarspliktige är särskilt motiverad att genomgå grundutbildning.

Insikten om motivationens betydelse samt det förhållandet att behovet av antalet totalförsvarspliktiga har minskat har också medfört att Totalförsvarets pliktverk har ändrat sin praxis på så vis att verket vanligtvis inte på nytt kallar in den som dömts för brott mot totalförsvarsplikten.

Regeringen anser att detta synsätt skall gälla även fortsättningsvis vid lämplighetsbedömningen. Vår bedömning är, i likhet med utredningens, också att än större hänsyn skall tas till den enskildes inställning till tjänstgöringen vid urvalet. I princip fungerar all verksamhet bäst med deltagare som har en positiv inställning till den verksamhet som de deltar i. Även om de totalförsvarspliktiga ytterst tjänstgör med plikt så är deras inställning av stor betydelse för verksamheten. Vid urvalet bör, enligt regeringens uppfattning, särskild hänsyn även tas till den enskildes vilja att pröva internationell tjänst.

Den enskildes egna önskemål bör i möjligaste mån beaktas vid såväl avgörandet om han skall tas ut för grundutbildning som är längre än 60 dagar, som vid avgörandet om i vilken befattningsgrupp han skall placeras. Vid lämplighetsbedömningen bör därför motivationen fortsättningsvis i fler fall än hittills få avgörande betydelse för inskrivningsbeslutet. Naturligtvis infinner sig inte motivationen av sig själv utan av största vikt är att grundutbildningen som sådan kan framstå som bra för den enskilde. Ett stort ansvar vilar i denna del på de utbildningsansvariga myndigheterna. Vi lägger således stor vikt vid att de totalförsvarspliktiga som är bäst lämpade skall skrivas in för tjänstgöring. Vid bedömningen av vilka som är bäst lämpade skall den enskildes motivation till tjänstgöringen vara ett mycket tungt vägande skäl.

Inskrivning

Den totalförsvarspliktige som i dag genomgår mönstring skall vid mönstringen underrättas om inskrivningsbeslutet eller ett beslut om att han inte är skyldig att fullgöra värnplikt eller civilplikt. Detta innebär i praktiken att mönstringen avslutas med att mönstringsförrättaren diskuterar lämplig placering med den totalförsvarspliktige. När den totalförsvarspliktige lämnar mönstringen så har han ett beslut med sig om, var och när han skall tjänstgöra.

Dagens ordning innebär att vissa utbildningsplatser kan "ta slut" redan första halvåret. Det innebär att lämpliga personer som mönstrar i slutet av året inte kan placeras på den befattning som de är mest lämpade för och helst vill komma ifråga för. Genom att förlägga inskrivning till någon eller några tidpunkter per år så får man en jämnare och mer rättvis fördelning av utbildningsplatserna.

Nackdelen är att den som mönstrar i början av en sådan period som löper innan inskrivningsbesluten fattas, kan få vänta relativt länge på sitt inskrivningsbeslut. Risken är att många som i samband med mönstringen fått en positiv syn på grundutbildningen efter hand tappar intresset för tjänstgöringen. Går det lång tid mellan mönstring och inskrivning finns även risk för att många söker till högskoleutbildningar samt inrättar sina liv i övrigt utan att ta hänsyn till den tjänstgöring som de eventuellt kan komma att tas ut till.

En ordning med inskrivningar vid tre tillfällen per år borde enligt regeringens mening leda till att relativt få personer får vänta som längst fyra månader på ett beslut. De negativa konsekvenserna kan också överbryggas genom att den mönstrande vid mönstringen får ett preliminärt besked om han kommer att skrivas in eller inte, vilken typ av befattning eller verksamhet som kan bli aktuell samt tiden för in- och uttryckning. Totalförsvarets pliktverk bör med relativt hög sannolikhet kunna lämna sådana besked på grundval av den erfarenhet som verket har. Det är dock mycket viktigt att man för den enskilde gör klart att det just är fråga om sannolikhetsbedömningar. Ett sådant preliminärt besked är inte bindande och kan således inte heller överklagas. Av stor betydelse är även att den totalförsvarspliktige får besked om när inskrivningsbeslutet kommer att fattas.

Fördelningen på befattningar eller verksamheter av de tjänstgöringskyldiga som bedöms lämpliga för grundutbildning som är längre än 60 dagar skall ske vid några få tillfällen per år för hela landet. Vår uppfattning är att beslut om inskrivning skall fattas vid minst tre tillfällen per år. Denna ordning innebär inte någon förändring av det förhållandet att den totalförsvarspliktige skall få sin inkallelse i god tid före inställelsen, om det inte finns särskilda skäl för något annat. Det måste finnas utrymme för eventuell förnyad prövning och överklagande.

En inskrivning i utbildningsreserven upphör i dag vid utgången av det kalenderår när den totalförsvarspliktige fyller 30 år. Regeringen delar utredningens bedömning att det normalt saknas behov av att låta inskrivningen kvarstå längre tid än fem år från inskrivningstillfället. Först i ett osäkrare omvärldsläge finns skäl att låta inskrivningen i utbildningsreserven vara längre. Vi anser dock att det inte finns behov av att låta någon stå kvar i utbildningsreserven längre tid än vad som är fallet enligt i dag gällande bestämmelse. I övrigt anser regeringen inte att det finns skäl att ändra bestämmelserna rörande utbildningsreserven.

5.2 Krigsplacering

Regeringens förslag: En krigsplacering skall upphöra tio år efter det senaste tjänstgöringstillfället, om det inte finns särskilda skäl för att den skall kvarstå.

En anmälan från bemanningsansvarig om behovet av totalförsvarspliktiga skall anses som en framställning om krigsplacering. Krigsplacering skall då beslutas i enlighet med anmälan om inte den bemanningsansvarige anmäler annat.

Ett beslut om krigsplacering får ändras av den som är bemanningsansvarig inom ramen för dennes krigsorganisation. Beslut om ändrad krigsplacering skall anmälas till Totalförsvarets pliktverk. Totalförsvarets pliktverk fattar beslut om ändrad krigsplacering av den som är krigsplacerad i en för flera bemanningsansvariga gemensam verksamhet. Beslutet fattas efter framställan från den bemanningsansvarige i samråd med den myndighet som regeringen bestämmer.

Utredningens förslag i denna del stämmer i huvudsak överens med regeringens.

Remissinstanserna: *Totalförsvarets pliktverk* har anfört att det i beslutet om krigsplacering är tillräckligt att ange i vilket slag av verksamhet den som har grundutbildats skall kunna tjänstgöra. En sådan ordning är möjlig enligt dagens bestämmelse i 3 kap. 12 § lagen om totalförsvarsplikt. Av yttrandet från *Statens räddningsverk* framgår att verket inte tillstyrker utredningens förslag att de totalförsvarspliktiga som fullgjort grundutbildning för civilplikt tills vidare skall kunna krigsplaceras som en kollektiv resurs för förstärkning i ett anpassningsskede (krigsplacering i en verksamhet). Räddningsverket anser att en kommunal krigsplacering är väsentlig för kommunernas möjlighet att fullt ut kunna fullgöra sitt planerings- och bemanningsansvar under höjd beredskap. *Remissinstanserna* har i övrigt ställt sig bakom utredningens förslag eller inte haft något att invända mot det.

Skälen för regeringens förslag

Allmänt om krigsplacering

Krigsorganisationen är den organisation som Försvarsmakten skall kunna inta och civila beredskapsmyndigheter kunna övergå till under höjd beredskap. Kommuner och landsting skall övergå till krigsorganisation vid högsta beredskap. Vid beredskapslarm skall hela Försvarsmakten krigsorganiseras. Krigsorganisationen skall utformas så att myndigheter och motsvarande organ kan lösa de uppgifter de svarar för i krig. En förutsättning för att verksamheten skall fungera är att den kan bemannas med för verksamheten utbildade personer. Genom krigsplacering skall totalförsvarsverksamheten tillförsäkras den bemanning som behövs vid höjd beredskap.

Beslut om krigsplacering av totalförsvarspliktiga som fullgjort grundutbildning fattas av Totalförsvarets pliktverk. Ansvar för att olika totalförsvarsverksamheter bemannas ligger dock på det organ som svarar för verksamheten. Totalförsvarets pliktverk kan därför bara fatta beslut om krigsplacering efter en framställan från det organ som är bemanningsansvarigt.

Totalförsvarets pliktverk skall se till att ingen krigsplaceras för mer än en uppgift. För att klara detta håller myndigheten ett register för krigsplacerad pliktpersonal och ett särskilt register för annan personal. Av det sistnämnda registret framgår om en viss person tillhör nyckelpersonalen hos en arbetsgivare och därför inte bör skrivas in med värnplikt eller civilplikt för någon annan verksamhet. Beslut av Totalförsvarets pliktverk om krigsplacering kan inte överklagas men kan däremot ändras.

En totalförsvarspliktig som efter avslutad grundutbildning har förvärvat tillräckliga kunskaper och färdigheter för en krigsuppgift skall krigsplaceras i en befattning eller i en viss verksamhet som han eller hon är lämplig för. Den som har genomgått en längre grundutbildning än 60 dagar krigsplaceras som huvudregel i den befattning som han eller hon har grundutbildats för. Om det från totalförsvarets synpunkt är väsentligt bättre får han eller hon dock krigsplaceras i en annan befattning eller verksamhet. Den som har fullgjort en grundutbildning i Försvarsmakten kan alltså bli krigsplacerad i en personalreserv eller i en viss funktion i det civila försvaret. Den som efter grundutbildningen inte blir krigsplac-

rad i en befattning i krigsorganisationen blir i stället krigsplacerad i en verksamhet. Prop. 2001/02:11

Behov av förändring

Systemet för krigsplacering behöver bli betydligt mer flexibelt. För förband som skall ha en hög beredskap bör bemanningen ske med krigsplacering i en befattning så som i stor utsträckning också görs i dag. För många förband bör det dock räcka med mer övergripande jämförelser mellan tillgången på och behovet av grundutbildade totalförsvarspliktiga. Krigsplaceringsbeslutet behöver av det skälet inte vara detaljerat utan kan ange i vilket slag av verksamhet som den grundutbildade skall kunna tjänstgöra.

Motsvarande resonemang gäller även för det civila försvaret. Det innebär att totalförsvarspliktiga som före ett anpassningsskede grundutbildas för uppgifter i krigsorganisationen hos kommunerna kan krigsplaceras som en kollektiv resurs för förstärkning i ett anpassningsskede. Först i anpassningsskedet fördelas den gemensamma resursen mellan kommuner genom krigsplacering i befattningar.

Redan i dag krigsplaceras många totalförsvarspliktiga efter fullgjord grundutbildning i en verksamhet. Regeringen ser inga hinder för att denna utveckling ökar. Förfarandet ryms inom ramen för gällande lagstiftning.

Många som i dag utbildas för civilplikt krigsplaceras inte på grund av att någon framställan om krigsplacering inte inkommer till Totalförsvarets pliktverk. I detta sammanhang vill regeringen erinra om krigsplaceringsbeslutets betydelse för den enskilde. För många totalförsvarspliktiga kan krigsplaceringsbeslutet utgöra den formella bekräftelsen på att han eller hon har förvärvat den förmåga som fordras för uppgiften under höjd beredskap. Krigsplaceringen är också ett besked om att den utbildade behövs i en krigssituation. Regeringen anser därför att bemanningsansvarigas begäran till Totalförsvarets pliktverk om inskrivning för civil- eller värnplikt även skall uppfattas som en begäran om krigsplacering om någon särskild framställan inte inkommer. Överstiger antalet totalförsvarspliktiga som fullgjort grundutbildningen det av kommunerna anmälda behovet eller kommunerna efter utbildningen har anmält att behovet har minskat, krigsplaceras överskottet lämpligen i en verksamhet som kan fungera som en personalreserv i ett anpassningsläge (kollektiv resurs).

I dag är det bara Totalförsvarets pliktverk som kan besluta om krigsplacering. För att ytterligare underlätta förfarandet rörande krigsplacering bör Försvarsmakten och andra bemanningsansvariga organ ha rätt att själva inom ramen för den egna krigsorganisationen besluta om ändrad krigsplacering. Det kan till exempel gälla en övergång från personalreserv till ordinarie befattning eller placering i ett annat förband än det ursprungliga. Alla sådana beslut skall givetvis anmälas till rekryteringsmyndigheten, Totalförsvarets pliktverk, för registrering. Är det fråga om ändring av krigsplaceringsbeslut för den som är krigsplacerad i en verksamhet som är gemensam för flera bemanningsansvariga bör ändringsbeslutet fattas av Totalförsvarets pliktverk.

Huvudregeln är som ovan understrukits att ingen skall vara krigsplacerad som inte har förmåga att fullgöra de uppgifter som han eller hon är krigsplacerad för. Har en längre tid förflutit från senaste tjänstgöringstillfället, minskar utbildningens värde och aktualitet. Den krigsplacerades kompetens kan, vid utebliven repetitionsövning, förutsättas ha avtagit i sådan grad att krigsplaceringen bör hävas. Regeringen ser regleringen av tiden för krigsplacering som en garanti för att totalförsvaret tillförsäkras den bemanning som behövs samtidigt som den enskilde inte riskerar att utföra uppgifter som han eller hon inte har förutsättningar för. Längre tid än tio år bör inte förflyta utan någon tjänstgöring för att en krigsplacering skall stå kvar, om inte särskilda skäl föreligger.

6 Utbildningens praktiska och teoretiska innehåll

Regeringens förslag: Utbildning för fredsfrämjande verksamhet kan ingå i grundutbildning och repetitionsutbildning under förutsättning att den ger eller vidmakthåller och utvecklar sådana kunskaper och färdigheter som krigsuppgiften kräver.

Utredningens förslag i denna del stämmer i huvudsak överens med regeringens. Utredningen har dock föreslagit att allt deltagande i utbildning inom ramen för internationellt samarbete som avses i lagen (1994:588) om utbildning för fredsfrämjande verksamhet skall omfattas av totalförsvarsplikten. Utredningen har också föreslagit att det i utbildningen skall kunna ingå att med plikt delta i internationella operativa insatser, t.ex. på grund av bilaterala avtal om minröjning, om deltagandet kan inordnas i utbildningsplanen för utbildningen och regeringen har medgivit det.

Remissinstanserna: *Försvarsmakten* har yttrat att myndigheten utöver vad utredningen har föreslagit vill ha ett system med direktinskrivning till förband avsedda för internationella insatser. *Officersförbundet* har ansett att utbildningsmoment som avses specifikt för den internationella fredsfrämjande eller fredbevarande tjänsten kan ingå i grundutbildningen. *Statens räddningsverk* delar inte utredningens uppfattning att totalförsvarspliktiga med plikt skall delta i internationella operativa insatser. *Överstyrelsen för civil beredskap* ställer sig tveksamma till att med plikt utnyttja totalförsvarspliktiga för internationella operativa insatser. *Nämnden för personalvård för totalförsvarspliktiga* har biträtt förslaget att infoga övningsmoment som har relevans för fredsfrämjande insatser. Nämnden anser det däremot inte vara acceptabelt att under utbildning med stöd av plikt ta ut personal till internationella operativa insatser. *Riksrevisionsverket* har påpekat att utredningen även borde ha utrett och bedömt alternativa utbildningssystem för internationell verksamhet. – Värnpliktsystemet passar således sämre för rekrytering av personal med hög beredskap för internationella fredsfrämjande insatser. *Värnpliktsrådet* har dock ansett att deltagande i utbildning för fredsfrämjande verksamhet och deltagande i internationella operativa insatser även fortsatt

ningsvis skall kräva den enskildes samtycke. *Civilpliktsrådet* motsätter sig starkt utredningens förslag att regeringen på grund av till exempel bilaterala avtal skall kunna beordra totalförvarspliktiga att delta i internationella insatser som ett led i utbildningen. *Svenska kyrkan* har avstyrkt förslaget att totalförvarspliktiga deltar under utbildning i verksamhet som ställer högre krav på ett moget och gott omdöme samt kunskap att bemästra situationen. Remissinstanserna i övrigt har ställt sig bakom utredningens förslag eller lämnat dem utan invändning.

Skälen för regeringens förslag

Grundläggande förutsättningar för utbildningsplikten

Regeringsformen garanterar varje medborgare ett skydd gentemot det allmänna mot frihetsberövanden och vissa andra begränsningar i rörelsefriheten. Begränsningar i rörelsefriheten får göras i lag endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Begränsningen får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den. Reglerna om totalförvarsplikt är att betrakta som begränsningar av rörelsefriheten.

Bestämmelserna om utbildningsplikt motiveras av att den som är totalförvarspliktig är skyldig att fullgöra beredskaps- och krigstjänst. Grundutbildningen syftar till att ge de totalförvarspliktiga en sådan grundläggande utbildning att de kan fullgöra de uppgifter som det förband eller den organisation där de tjänstgör kan komma att ställas inför i krig. Utbildningens praktiska och teoretiska innehåll styrs av detta mål. För att inte komma i konflikt med den grundlagsskyddade rörelsefriheten finns i dag särskilt angivet i 5 kap. 3 § lagen om totalförvarsplikt att grundutbildningen skall ge de kunskaper och färdigheter som krigsuppgiften kräver.

Försvarsmaktens utökade internationella engagemang medför ökade behov för myndigheten att även i detta arbete använda den resurs som de totalförvarspliktiga utgör samt att utbilda dem för att klara dessa uppgifter. Regeringens uppfattning är, i likhet med utredningens och flera remissinstansers uppfattning, att utbildning som inte korresponderar med en skyldighet att tjänstgöra går utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med utbildningen. Totalförvarsplikten innebär inte någon skyldighet att tjänstgöra i internationell fredsfrämjande verksamhet. Uppgiften att tjänstgöra internationellt bygger på ett frivilligt åtagande från den enskilde genom ingående av ett anställningsavtal. Utgångspunkten skall därför alltjämt vara att det skall finnas en koppling mellan utbildningen och en tjänstgöringsplikt. Avsaknaden av en sådan koppling bryter den grundläggande ordning som nuvarande utbildningsplikt bygger på. Den begränsning i rörelsefriheten som följer av utbildningsplikten skulle därmed gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett utbildningsplikten. Utbildning som endast har betydelse för anställning i utlandsstyrkan kan därför inte ske med stöd av utbildningsplikten inom ramen för totalförvarsplikten.

I detta sammanhang vill regeringen understryka att totalförvarspliktiga inte med stöd av totalförvarsplikten är skyldiga att delta i annan verksamhet som Försvarsmakten har att utföra. Deltagande i olika upp-

drag som Försvarsmakten har kan ibland framstå som bra övningstillfällen. Men är verksamheten inte planerad som en övning utan i första hand för att utföra ett arbete saknas många gånger de moment som just karakteriserar en övning inbegripet frågor om säkerhet och kontroll. I sådan verksamhet, såsom till exempel minröjningsoperationer utomlands, skall de totalförsvarspliktigas deltagande grundas på frivillighet, vilket också är fallet idag.

Betydelsen av en förändrad krigsuppgift

Utgångspunkten skall således alltså vara att endast utbildning som är av betydelse för den totalförsvarspliktiges beredskaps- eller krigstjänstgöring får ingå i grund- och repetitionsutbildningen. Med hänsyn till den ändrade inriktningen av det svenska försvaret anser regeringen att de nuvarande reglerna om utbildningens innehåll ger en mycket stor handlingsfrihet när det gäller att anpassa utbildningen efter skiftande behov och resurser. Den omdaning som nu sker inom det svenska försvaret från ett traditionellt invasionsförsvar till ett modernt insatsförsvar innebär att den tänkta krigsuppgiften inte längre har samma innehåll. Många praktiska och teoretiska utbildningsmoment har förlorat sin betydelse samtidigt som nya moment aktualiseras. Den ändrade inriktningen av Försvarsmakten som pågår kommer därför att kunna medföra mycket långtgående förändringar av utbildningens innehåll i förhållande till idag. Tidigare har man ansett att totalförsvarspliktiga inte kan anses skyldiga att delta i utbildning för fredsfrämjande verksamhet inom ramen för internationellt samarbete. Regeringen menar att förändringen av Försvarsmakten gör att man numera kan se annorlunda på den saken.

Vid bedömningen av vad som skall ingå i utbildningen har den som är utbildningsansvarig att ta hänsyn till utbildningstidens längd, ansvaret för att ge den utbildning som den totalförsvarspliktige behöver och utbildningsmålen för krigsuppgiften. Utbildningsmoment som primärt ingår i förberedelserna för en eventuell internationell tjänstgöring får ges under grund- och repetitionsutbildningen om de också stärker den totalförsvarspliktiges förmåga att fullgöra de uppgifter som kommer att krävas av honom eller henne under tjänstgöring i krig. Handlingsfriheten begränsas i praktiken endast av kravet på att utbildningen skall ge den totalförsvarspliktige förutsättningar att kunna fullgöra de uppgifter som kan komma att krävas av honom eller henne under tjänstgöring i krig. Självfallet måste utbildningsmålet nås inom den angivna utbildningstiden.

Ytterligare en faktor att ta hänsyn till vid bedömningen av vad som skall ingå i utbildningen är en sådan självklarhet som att de totalförsvarspliktiga inte får utsättas för obefogade risker. Skaderisken får aldrig överstiga vad som kan anses acceptabelt. Det utbildningsmoment som innebär minst skaderisk skall väljas när alternativa moment finns och utbildningsmålet ändå kan uppnås.

Hur starkt sambandet mellan ett visst teoretiskt eller praktiskt utbildningsmoment och den totalförsvarspliktiges förmåga att lösa en krigsuppgift måste vara för att utbildningen skall anses tillåten kan inte uttryckas exakt. Bedömningen görs, som idag, av den som svarar för utbildningen. I de fall där anknytningen är svag eller obefintlig bör det tänkta utbildningsmomentet utgå. Det är också helt klart att utbildnings-

moment som utgör förberedelse för ett bestämt utlandsuppdrag, så kallad missionsinriktad utbildning, inte kan ges inom ramen för grund- eller repetitionsutbildning. Regeringen delar utredningens uppfattning att utbildning som ges för bevaknings- eller posttjänst för fredsbevarande verksamhet däremot faller inom ramen för sådan utbildning som bör kunna genomföras. Sådan utbildning stärker den totalförsvarspliktiges förmåga att verka i en förändrad säkerhetspolitisk omvärld och därmed också hans eller hennes förmåga att fullgöra de uppgifter som det förband eller den organisation där han eller hon tjänstgör kan komma att ställas inför i krig. Mot bakgrund av det som nu har sagts anser regeringen att det i 5 kap. 3 § lagen om totalförsvarsplikt bör föras in en föreskrift som klarlägger att det i grundutbildningen och repetitionsutbildningen kan ingå utbildning för fredsfrämjande verksamhet, om den ger eller vidmakthåller och utvecklar sådana kunskaper och färdigheter som krigsuppgiften kräver.

Utbildning enligt lagen (1994:588) om utbildning för fredsfrämjande verksamhet

I lagen (1994:588) om utbildning för fredsfrämjande verksamhet har regeringen bemyndigats att sända en väpnad styrka utomlands för att delta i utbildning för fredsfrämjande verksamhet inom ramen för internationellt samarbete. Med utbildning avses i lagen även övning. Lagen möjliggör att låta en svensk väpnad styrka delta i övningar som genomförs inom ramen för samarbetet Partnerskap för fred (PFF) utan riksdagens samtycke. I samband med lagens tillkomst konstaterades att deltagande i utbildning för fredsbevarande verksamhet som äger rum inom ramen för internationellt samarbete inte primärt är att betrakta som ett led i utbildningen av värnpliktiga för krigsbefattningar i det svenska försvaret, prop. 1993/94:244 s. 8. En värnpliktig ansågs därför, som framgår av det föregående, inte med stöd av den då gällande värnpliktslagen skyldig att delta i sådan utbildning. Det fordras därför i dag att den totalförsvarspliktige lämnar sitt samtycke om han skall delta i sådan utbildning. Vid deltagande får den totalförsvarspliktige dock tillgodoräkna sig tiden som fullgjord grundutbildning eller repetitionsutbildning.

Det svenska försvaret har sedan tillkomsten av lagen om utbildning för fredsfrämjande verksamhet förändrats avsevärt. Sverige deltar i fredsfrämjande verksamhet inom ramen för internationellt samarbete inte enbart för att bidra till fred och säkerhet i omvärlden utan också för att verksamheten är av betydelse för vår nationella försvarsförmåga. Som framgått ovan övergår det svenska försvaret från att ha varit ett traditionellt invasionsförsvaret till att bli ett modernt insatsförsvaret. Den tänkta krigsuppgiften är till stora delar förändrad. Regeringen finner att deltagande i internationella övningar är av stort värde för det nya svenska insatsförsvaret. Verksamheten som bedrivs inom ramen för detta internationella samarbete ger nämligen utbildning och erfarenheter som utvecklar den nationella försvarsförmågan. Som nyss har sagts är det alltså regeringens uppfattning att den här typen av utbildnings- och övningsmoment normalt sett stärker den enskildes förmåga att klara de beredskaps- och krigsuppgifter som han eller hon kan komma att ställas inför i krig. Det kan dock förekomma utbildning och övning inom ramen för

lagen om utbildning för fredsfrämjande verksamhet som inte har betydelse för den totalförsvarspliktiges krigsuppgift. Den typen av utbildning och övning omfattas inte av totalförsvarsplikten. Vid denna bedömning skall man inte enbart titta på varje enskild individs uppgift. Avgörande är utbildningens eller övningens betydelse för den grupp som den totalförsvarspliktige ingår i vid fullgörandet av krigsuppgiften.

Utbildning och övning för fredsfrämjande verksamhet äger rum såväl i Sverige som utomlands. Regeringen ser inte något skäl för att begränsa utbildningsplikten bara till utbildning och övning i Sverige.

Mot bakgrund av vad som här sagts anser regeringen att bestämmelsen om att särskilt samtycke krävs av den totalförsvarspliktige vid deltagande i utbildning enligt lagen om utbildning för fredsfrämjande verksamhet skall ändras. När ett deltagande är av betydelse för en totalförsvarspliktigs förmåga att fullgöra krigsuppgiften skall det inte längre krävas samtycke från den totalförsvarspliktige. Varje sådant deltagande måste ställas mot utbildningsplanen och utbildningsmålen.

7 Personskadeskyddet

7.1 Ersättning vid personskada

Regeringens förslag: Bestämmelserna om ersättning vid skada skall vara de samma oavsett om den totalförsvarspliktige fullgör lång eller kort grundutbildning eller repetitionsutbildning.

Livränteunderlaget bestäms till minst fem prisbasbelopp vid tillämpning av lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring.

Alla som fullgör grund- eller repetitionsutbildning skall ha samma rätt till ersättning för sveda och värk, lyte eller annat stadigvarande men samt allmänna olägenheter till följd av skadan som följer av lagen (1977:266) om statlig ersättning vid ideell skada m.m.

Utredningens förslag stämmer i princip överens med regeringens. Utredningen har dock föreslagit att livränteunderlaget skall vara sju och ett halvt prisbasbelopp.

Remissinstanserna: *Försvarsmakten* har i sitt yttrande påtalat att ett livränteunderlag om sju och ett halvt prisbasbelopp motsvarar en inkomst som endast få totalförsvarspliktiga skulle kunna uppnå genom eget arbete. Livräntan är då rehabiliteringshämmande varför *Försvarsmakten* avstyrkt förslaget i den delen. *Kammarrätten i Göteborg* har inte tillstyrkt att livränteunderlaget skall vara minst sju och ett halvt prisbasbelopp. *Kammarrätten* har ansett att den inte kan ställa sig bakom ett förslag som innebär att en som är anställd i *Försvarsmakten* kan få betydligt mindre ersättning än en totalförsvarspliktig som skadas vid samma tillfälle. *Statens trygghetsnämnd* har föreslagit att garantinivån för livränteunderlaget skall motsvara en inkomstnivå som ansluter till vad som utgör den genomsnittliga inkomstnivån för den av lagen om allmän försäkring skyddade personkretsen. *Remissinstanserna* har i övrigt i huvudsak ställt sig bakom utredningens förslag eller inte haft något att invända mot det.

Nuvarande bestämmelser

Lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd gäller för den som tjänstgör enligt lagen om totalförsvarsplikt eller inställer sig till mönstring eller annan uttagning enligt den lagen eller till antagningsprövning enligt lagen om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning. Regeringen får föreskriva att lagen skall tillämpas även på den som frivilligt deltar i verksamhet inom totalförsvaret. Begreppet ”skada” innefattar enligt lagen om statligt personskadeskydd både olycksfallsskada och sjukdom (prop. 1976/77:64 s. 127).

Enligt 10 § lagen om statligt personskadeskydd lämnas ersättning för sjukdom, bestående nedsättning av arbetsförmågan och dödsfall. Personskadeskyddet omfattar enligt 6 § skada som har ådragits under skyddstiden. Med den tolkning av begreppet skada som gjorts innebär detta att skyddet omfattar de allra flesta skador och sjukdomar som den totalförsvarspliktige kan drabbas av under skyddstiden. Med skyddstid avses enligt 4 § den tid som löper mellan att den första färden påbörjas till inställelsen till dess att den sista färden från verksamheten avslutats. I 7 och 8 §§ har vissa presumptionsregler tagits in som anger när en skada skall anses ha uppkommit. Reglerna innebär att om någon har varit utsatt för ett olycksfall under skyddstiden, skall skada som han eller hon då ådragit sig anses vara orsakad av olycksfallet, om övervägande skäl talar för det. Om skada till följd av annat än olycksfall visar sig efter skyddstiden skall den anses vara ådragen under skyddstiden om verksamheten skäligen kan antas ha väsentligt bidragit till skadan. Även vid sjukdom skall en motsvarande presumtion göras.

Vid bestämmande av sjukpenning tillämpas vissa i 10 § lagen om statligt personskadeskydd angivna bestämmelser i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring. Enligt 3 kap. 1 § lagen om arbetsskadeförsäkring har den som är sjukförsäkrad enligt lagen om allmän försäkring vid arbetsskada rätt till samma förmåner från sjukförsäkringen som vid annan sjukdom. Hel sjukpenning utges med 80 procent av sjukpenninggrundande inkomst med avdrag för en karensdag. Många totalförsvarspliktiga har dock inte haft något arbete före inryckningen. Den sjukpenninggrundande inkomsten går då inte att fastställa eller blir mycket låg. I stället får ett sjukpenningunderlag enligt 12 § första stycket lagen om statligt personskadeskydd bestämmas med hjälp av vissa minimibelopp kopplade till den skadades ålder. Enligt dessa regler gäller för den som omfattas av bestämmelserna om längre grundutbildning än 60 dagar enligt lagen om totalförsvarsplikt att sjukpenningunderlaget inte får beräknas till lägre belopp än vad som motsvarar fyra gånger prisbasbeloppet enligt 1 kap. 6 § lagen om allmän försäkring för tid före 21 årsålder, fyra och en halv gånger prisbasbeloppet för tid mellan 21 och 25 års ålder och fem gånger prisbasbeloppet för tid från och med 25 års ålder.

För totalförsvarspliktiga som inte omfattas av bestämmelserna om lång grundutbildning – dvs. de som tas ut för en kortare grundutbildning eller fullgör repetitionsutbildning – och skadas under utbildningen tillämpas i motsvarande situation reglerna om vissa minimibelopp kopplade till den skadades ålder som återfinns i 4 kap. 10 § andra stycket lagen om arbets-

skadeförsäkring. Enligt dessa regler får sjukpenningunderlaget inte beräknas till lägre belopp än vad som motsvarar två gånger prisbasbeloppet för tid före 21 års ålder, två och en halv gånger prisbasbeloppet för tid mellan 21 och 25 års ålder och tre gånger prisbasbeloppet för tid från och med 25 års ålder.

Enligt 13 § lagen om statligt personskadeskydd kan vidare en särskild sjukpenning utges om en totalförvarspliktig under grundutbildning som är längre än 60 dagar har ådragit sig sjukdom under skyddstiden, utryckningsmånaden eller den efterföljande månaden och denna sjukdom sätter ned den totalförvarspliktiges förmåga att skaffa sig inkomst genom arbete med minst en fjärdedel. Denna form av sjukpenning utges vid sjukdom som på grund av bestämmelserna i 6 – 8 §§ inte täcks av lagens övriga ersättningsbestämmelser. Om den totalförvarspliktige samtidigt har rätt till annan ersättning enligt lagen om statligt personskadeskydd, sjukpenning enligt lagen om arbetsskadeförsäkring eller sjukpenning enligt lagen om allmän försäkring, utges den särskilda sjukpenningen endast om den är högre. Hel särskild sjukpenning utges som annan sjukpenning.

Även vid bestämmande av livränta tillämpas vissa i 10 § lagen om statligt personskadeskydd angivna bestämmelser i lagen om arbetsskadeförsäkring. Den som genom arbetsskada fått sin förmåga att skaffa inkomst genom arbete nedsatt med minst en femtondel har enligt 4 kap. 1 § lagen om arbetsskadeförsäkring rätt till ersättning i form av livränta, om den årliga förlusten inte understiger en fjärdedels prisbasbelopp. Livränteunderlaget bestäms enligt 4 kap. 5 § lagen om arbetsskadeförsäkring i stort på samma sätt som den sjukpenninggrundande inkomsten enligt 3 kap. 2 § lagen om allmän försäkring. Går det inte att fastställa någon sjukpenninggrundande inkomst får även för livräntan reglerna i 12 § första stycket lagen om statligt personskadeskydd när det gäller de som fullgör längre grundutbildning och reglerna i 4 kap. 10 § andra stycket lagen om arbetsskadeförsäkring om vissa minimibelopp kopplade till den skadades ålder tillämpas.

De grundläggande ersättningsbestämmelsernas omfattning

Under grund- och repetitionsutbildningen utsätts de totalförvarspliktiga för risker som de i annat fall inte skulle ha utsatts för. Detta gäller oavsett om det är fråga om kort eller lång grundutbildning eller repetitionsutbildning. Dessa risker motiverar ett trygghetssystem som är lika för alla.

Bestämmelserna i lagen om statligt personskadeskydd är tänkta att utgöra ett grundskydd. Bestämmelserna innebär att den totalförvarspliktige garanteras en viss miniminivå på ersättningen vid skada. Denna garantinivå kommer som regel inte att tillämpas på en totalförvarspliktig som skadas om han eller hon redan är etablerad på arbetsmarknaden. Det kan därför tyckas onödigt med en reglering som omfattar personer som normalt sett inte kommer att kunna dra nytta av systemet. Regeringen anser, i likhet med utredningen, att det skulle vara stötande om det i något enskilt fall av en eller annan anledning skulle kunna innebära att sjukpenningunderlaget sätts lägre för en totalförvarspliktig vid fullgörande av kort grundutbildning eller repetitionsutbildning än vid lång grundutbildning.

Den som ådragit sig en skada som omfattas av lagen om statligt personskadeskydd har även rätt till ersättning av staten enligt lagen (1977:266) om statlig ersättning vid ideell skada m.m. Rätten till ersättning för skada som den totalförsvarspliktige har ådragit sig under ledighet eller annan fritid m.m. är förmånligare för den som fullgör längre grundutbildning än 60 dagar än för den som fullgör kort grundutbildning eller repetitionsutbildning. Regeringen är av den uppfattningen att det inte heller här finns någon anledning att göra skillnad mellan dem som fullgör kortare eller längre grundutbildning eller repetitionsutbildning. Bestämmelserna om ersättning vid ideell skada m.m. bör således ändras så att rätten till ersättning är lika oberoende av utbildningen.

Grundprincipen skall alltså vara att de grundläggande bestämmelserna om ersättning vid skada och sjukdom för totalförsvarspliktiga skall vara lika oavsett utbildningstidens längd. Denna princip skall självfallet också gälla vid fastställande av garanterat livränteunderlag och ersättning för sjukvårdskostnader.

Livränteunderlagets storlek

Som ovan redogjorts för under nuvarande bestämmelser gäller enligt 12 § första stycket lagen om statligt personskadeskydd att livränteunderlaget för totalförsvarspliktiga bestäms med hjälp av vissa minimibelopp kopplade till den skadades ålder. Dessa nivåer som gäller för den som fullgör längre grundutbildning än 60 dagar motsvarade år 1997 genomsnittsinkomsten för respektive ålderskategori.

Socialförsäkringssystemet, i fråga om ersättning vid arbetsförmåga, utgår från att den skadade har ett visst arbete som ger en viss inkomst. Det är inkomstbortfallet som den skadade skall kompenseras för. Livränteunderlagets storlek har betydelse för det fall den skadade får en bestående invaliditet till följd av en skada. Livränteunderlaget är således unikt för varje enskild person och avhängigt av personens egna förutsättningar. Eftersom totalförsvarspliktiga som fullgör grundutbildning oftast inte har etablerat sig på arbetsmarknaden har de inte något livränteunderlag eller i vart fall ett mycket lågt sådant. För de personer som inte har etablerat sig på arbetsmarknaden är det svårt att individuellt beräkna ett livränteunderlag utan någon typ av schabloner. Användningen av schablonbelopp skapar förutsättningar för en rättvis och lika behandling samt förutsägbarhet av bestämmelsens tillämpning. Den så kallade ålderstrappan är således ett sådant schablonsystem. För att ytterligare förenkla reglerna bör ålderstrappan ersättas med ett minsta livränteunderlag oavsett ålder. Anknytningen till inkomsläget i olika åldersgrupper kan i stället beaktas vid fastställandet av schablonen för livränteunderlag. Den största gruppen av totalförsvarspliktiga som genomgår utbildning är i åldern 19–21 år. Det är rimligt att den genomsnittliga lönen för denna åldersgrupp utgör riktmärke för schablonen. Förändringen kommer naturligtvis att medföra att några kan komma att bli något överkompenserade. Såväl över- som underkompensation ligger dock i systemet med att använda sig av schabloner. Det viktiga är dock, enligt regeringens förmenande, att så få enskilda individer som möjligt kommer att få ett livränteunderlag som inte motsvarar den inkomst som de skulle ha haft om dessa inte hade fullgjort utbildningen. Regeringen delar således utred-

ningens förslag om att ålderstrappan inte skall tillämpas vid bestämmande av livränteunderlaget. Jämförelsevis kan nämnas att för den som skadas i sin anställning i utlandsstyrkan bestäms livränteunderlaget till minst sju prisbasbelopp oberoende av dennes ålder vid skadetillfället. Livränteunderlaget har bestämts med utgångspunkt från vad som är lägsta lön i utlandsstyrkan. Därmed säkerställs att den som skadas under tjänstgöringen i utlandsstyrkan har ett garanterat försäkringsskydd även om han eller hon vid skadetillfället ännu inte genom tjänstgöringen har kvalificerat sig för detta livränteunderlag.

Går man ifrån den så kallade ålderstrappan och bestämmer livränteunderlaget till ett gemensamt högre belopp kan det enligt Statens trygghetsnämnd få en rehabiliteringshämmande effekt. Risken uppstår när livräntan kan komma att bli högre än arbetsinkomsten som den skadade skulle kunna uppnå. Även Försvarmakten har påtalat denna risk. Regeringen förstår nämndens tveksamhet i detta avseende. Vi anser å vår sida att risken för dessa negativa effekter i praktiken ofta kommer att vara mycket liten och kan delvis motverkas av vilken nivå som det minsta garanterade livränteunderlaget läggs på.

Medellönen på hela arbetsmarknaden för personer mellan 18 och 24 år är enligt tillgänglig statistik cirka 15 000 kronor per månad. Det motsvarar i det närmaste ett livränteunderlag om fem prisbasbelopp. Regeringen menar att ett minsta garanterat livränteunderlag om fem prisbasbelopp för totalförsvarspliktiga är väl avvägt.

Ett livränteunderlag om fem prisbasbelopp innebär också att totalförsvarspliktiga och anställda inom Försvarmakten som tjänstgör sida vid sida har i princip samma socialförsäkringsmässiga skyddsnivå. Risken för skada är ofta lika. Det skulle därför kunna framstå som stötande om den totalförsvarspliktige får en livränta på betydligt högre belopp än den som är anställd. Regeringen vill i detta sammanhang peka på att bestämmelsen om ett garanterat minsta livränteunderlag för totalförsvarspliktiga är till för att garantera den skadade ersättning för det inkomstbortfall som skadan medför i form av nedsatt eller bristande arbetsförmåga. Denna reglering avser således inte att kompensera den totalförsvarspliktige för deltagande i en verksamhet som han eller hon inte själv kan påverka. Regeringen kommer istället att i förordning införa ett system med en statlig riskgaranti som avser att ekonomiskt kompensera totalförsvarspliktiga som skadas under sin utbildning. Denna riskgaranti kan till skillnad från sjukpenning och livränta betraktas som en skadeersättning som tar hänsyn till de inslag av tvång och merrisk som finns i totalförsvarsverksamheten.

7.2 Rehabiliteringsansvaret

Regeringens förslag: Utbildningsansvarig myndighet skall utreda, planera insatser samt stödja och hjälpa en totalförsvarspliktig som skadas under utbildning så att han eller hon får lämplig arbetsträning eller utbildning.

Utbildningsansvarig myndighet skall ekonomiskt bidra till en utbildning som motiveras av eller förlängs till följd av skadan.

Utbildningsansvarig myndighet skall även ekonomiskt bidra till andra särskilda rehabiliteringsinsatser.

Rehabiliteringsansvaret skall bestå i tre år. Tiden skall kunna förlängas med ytterligare två år.

Utredningens förslag stämmer i huvudsak överens med regeringens. Utredningen har dock föreslagit att kommunerna skall omfattas av rehabiliteringsansvaret.

Remissinstanserna: *Arbetsmiljöverket* har påtalat att någon begränsning i tiden i princip inte finns i nuvarande regler i arbetsmiljölagen för anställda. *Arbetsgivarverket* har ansett att något ytterligare rehabiliteringsansvar inte bör genomföras utan ytterligare särskild beredning. *Statens räddningsverk* har ansett att dagens rehabiliteringsansvar fungerar bra. *Remissinstanserna* i övrigt har ställt sig bakom eller har inte haft något att invända mot förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Ett bra ersättningsystem för totalförsvarspliktiga som ådrar sig en personskada är viktigt. En annan viktig fråga som hänger nära samman med ersättningen är det stöd som kan lämnas i samband med den skadades rehabilitering. Allmänna bestämmelser om rehabilitering finns i 22 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring. Rehabiliteringsinsatserna enligt lagen om allmän försäkring begränsas i princip till ett års tid med hänsyn till reglerna om rehabiliteringspenning. Vissa möjligheter till förlängning finns dock. En arbetsgivares rehabiliteringsansvar gäller dock så länge en anställning fortgår.

För den som är anställd i utlandsstyrkan inom Försvarsmakten och skadas under sin tjänstgöring har Försvarsmakten ett särskilt rehabiliteringsansvar som gäller oavsett om anställningen i Försvarsmakten har upphört eller inte. Ansvaret gäller under tre år men kan förlängas med två år. Rehabiliteringsansvar för anställda i utlandsstyrkan innebär att Försvarsmakten i samråd med den skadade skall utreda behovet av åtgärder för att den skadade skall återfå full arbetsförmåga eller för att stärka den skadades möjligheter att i framtiden försörja sig genom förvärvsarbete. Om det är möjligt, skall Försvarsmakten ge den skadade lämplig arbetsutbildning inom ramen för Försvarsmaktens verksamhet. Försvarsmakten skall också medverka till att den skadade får tillgång till lämplig yrkesutbildning eller fortbildning som är ägnad att stärka hans eller hennes förvärvsförmåga. Även frågorna om arbetsträning och utbildning skall diskuteras och genomföras i samråd med den skadade. Utredningen skall resultera i en skriftlig plan. Försvarsmakten skall vidare ge ekonomiskt stöd till en utbildning som motiverats av eller förlängts till följd av skadan. Utgångspunkten är att den skadade i vart fall inte skall försättas i en sämre ekonomisk situation än om han eller hon hade kunnat fullfölja sina ursprungliga utbildnings- eller yrkesplaner. Försvarsmakten skall också ge stöd till andra åtgärder som främjar den skadades återgång till arbetslivet samt till anskaffande av hjälpmedel som den skadade behöver (jfr. prop. 1998/99:68 s. 19–20).

Regeringen delar utredningens mening att i sak samma rehabiliteringsprocess bör gälla också för den som skadas under fullgörande av värnplikt eller civilplikt vid grund- och repetitionsutbildning. Det är rimligt att den som ansvarar för utbildningen också skall ha ett ansvar för personer som skadas under sådan verksamhet trots att något arbetsgivar-

/arbetstagarförhållande inte föreligger. Regeringen anser att samhället har ett långtgående ansvar för de totalförsvarspliktiga som skadas under utbildningen eftersom denna ytterst sker med plikt. Vi föreslår därför att totalförsvarspliktiga skall omfattas av ett mer långtgående rehabiliteringsansvar. Rehabiliteringsansvaret är en del av personskadeskyddet. Skyddstiden regleras i 4 § lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd.

De totalförsvarspliktiga som fullgör grundutbildning är unga personer som ofta inte har etablerat sig på arbetsmarknaden. Den utbildningsansvariga myndighetens rehabiliteringsstöd kommer därför till stor del innebära att stöd lämnas för att den skadade skall kunna fullfölja sina ursprungliga utbildnings- eller yrkesplaner. Med hänsyn till samhällets utveckling kommer det i praktiken inte sällan att bli fråga om långa utbildningar på högskolenivå. Ibland kan då frågan uppkomma om den utbildning den skadade önskar är rimlig både i förhållande till kostnaden samt den skadades förutsättningar. En avvägning får då göras i varje enskilt fall. Den enskildes önskemål bör dock väga tungt. Ekonomiskt stöd till en utbildning som föranleds av eller förlängs till följd av en skada bör ges om det framstår som skäligt med hänsyn till skadan och omständigheterna i övrigt. Rehabiliteringsansvaret innebär inte att den myndighet som är utbildningsansvarig nödvändigtvis skall bekosta hela utbildningen.

Målet med rehabiliteringen bör vara att den skadades kompetens höjs så att han eller hon kan få ett tillfredsställande arbete på den öppna arbetsmarknaden.

Rehabiliteringsansvaret bör bestå under en längre tid. Regeringen anser att tre år är en rimlig gräns. I vissa fall kan det dock vara befogat med ännu längre tid. Vid vissa svårare skador kan arbetsträning m.m. ta särskilt lång tid i anspråk. Det kan också förekomma att den utbildning som ansetts lämplig tar längre tid än tre år. Det bör därför finnas möjlighet att utsträcka ansvaret ytterligare två år om det finns särskilda skäl.

Tidsfristen bör enligt vår mening räknas från och med den tidpunkt då de faktiska rehabiliteringsåtgärderna kan inledas. När denna tidpunkt inträffar får avgöras från fall till fall. Utredningen av de åtgärder som behöver vidtas skall således vara klar innan tidsfristen börjar löpa.

Den utbildningsansvariga myndighetens stöd skall ses som ett komplement till annat stöd som lämnas den skadade. I de fall den skadade har en arbetsgivare som därmed också har ansvar för rehabiliteringen bör den samordnas med arbetsgivarens. Regeringen ser särskilt att detta kan bli aktuellt för den som fullgör repetitionsutbildning. Totalförsvarspliktiga som fullgör repetitionsutbildning är som regel något äldre och har etablerat sig på arbetsmarknaden. Naturligtvis skall den utbildningsansvariga myndigheten även samarbeta med berörda myndigheter som har ansvar för att den totalförsvarspliktige får det stöd han eller hon har rätt till. Särskilt när det gäller utredningen om den skadades behov av insatser och den planering som genomförts kan det finnas anledning till samarbete med försäkringskassan. Det rehabiliteringsansvar som den utbildningsansvariga myndigheten åläggs innebär inte att det rehabiliteringsansvar som andra myndigheter och eventuella arbetsgivare har enligt andra bestämmelser på något sätt minskar eller bortfaller. Det nu föreslagna rehabiliteringsansvaret skall således som ovan sagts utgöra ett komplement till

och förstärkning av det system som gäller idag. Beslut som den utbildningsansvariga myndigheten fattar med stöd av de nu föreslagna nya bestämmelserna om rehabilitering skall, i likhet med vad som gäller enligt lagen (1999:568) om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten, kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätt.

7.3 Ersättning till anhöriga

Regeringens förslag: Anhöriga till totalförsvarspliktiga som fullgör grund- eller repetitionsutbildning och skadas skall få ersättning för vissa kostnader från den utbildningsansvariga myndigheten.

Utredningens förslag stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna har tillstyrkt eller inte haft någon synpunkt på förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Försvarsmakten har enligt 11 § lagen (1999:568) om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten möjlighet att ekonomiskt stödja anhöriga till skadade i utlandsstyrkan genom att ge den anhörige skälig ersättning för de kostnader som uppstår. Det kan t.ex. röra sig om ökade boendekostnader, kostnader för barntillsyn, kostnader för resor till en plats där arbetsträning eller andra rehabiliteringsinsatser äger rum eller dylikt. Ersättning ges inte för utebliven arbetsinkomst. Det är också möjligt för en anhörig vid långvarig läkarvård att få ersättning för minst ett besök i månaden under tiden för sjukhusvistelsen. Ersättningen omfattar kostnader för resa, uppehälle och för förlorad inkomst efter samma grunder som för ersättning av allmänna medel till vittnen m.fl. Skäligt ekonomiskt bidrag till kostnader för psykosocialt stöd till anhöriga som Försvarsmakten inte själv kan tillhandahålla omfattas också av bestämmelsen.

Syftet med en bestämmelse om att anhöriga till den som skadats skall få ersättning för vissa kostnader har tillkommit för att underlätta för anhöriga att engagera sig i rehabiliteringen av den som skadats. Det är ofta ytterst väsentligt för resultatet av övriga rehabiliteringsinsatser att de anhöriga engagerar sig i rehabiliteringen. Den som ansvarar för rehabilitering bör därför sträva efter att i samråd med den skadade uppmuntra och stödja sådant engagemang från de anhörigas sida. Medverkan i rehabilitering kan ibland bli omfattande eller på annat sätt mycket ekonomiskt kännbart för den anhörige, samtidigt som rehabiliteringssynpunkter starkt talar för att den anhöriges insatser bör fortsätta. Regeringen anser att den myndighet som är ansvarig för en totalförsvarspliktigs grund- eller repetitionsutbildning skall ekonomiskt bistå anhöriga till totalförsvarspliktiga som skadas under utbildningen. Den här typen av ersättningsbestämmelser till förmån för anhöriga till totalförsvarspliktiga som skadas skall således införas.

I likhet med vad som gäller enligt lagen (1999:568) om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten skall beslut gällande ersättning till anhöriga kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätt.

Regeringens förslag: De totalförsvarspliktiga får efter genomförd lång grundutbildning en utbildningspremie motsvarande dagersättningsbeloppet multiplicerat med antalet tjänstgöringsdagar. Ett tillägg till utbildningspremien, långtidspremie, skall lämnas till de totalförsvarspliktiga som fullgjort en grundutbildning som omfattar mer än 400 dagar.

Totalförsvarspliktiga skall under viss grundutbildning ges tillfälle att utan kostnad delta i högskoleprovet i den utsträckning som regeringen bestämmer.

Utredningens förslag stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna har ställt sig bakom utredningens förslag eller lämnat det utan invändning.

Skälen för regeringens förslag: Förmåner för totalförsvarspliktiga regleras i lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt och förordningen (1995:239) om förmåner till totalförsvarspliktiga. Förmånerna består dels av en dagersättning och ett utryckningsbidrag och dels av reseersättningar, bostadsbidrag och familjebidrag m.m. Dagersättningen under grundutbildning som är längre än 60 dagar (lång grundutbildning) uppgår till 50 kr per tjänstgöringsdag. Efter 230 tjänstgöringsdagar ges den totalförsvarspliktige ett tillägg till dagersättningen som ökar med antalet tjänstgöringsdagar. Vid utryckning från lång grundutbildning får den totalförsvarspliktige ett utryckningsbidrag med 4 500 kronor. Utryckningsbidraget ges även till den som rycker ut utan att ha slutfört utbildningen och ändå har tjänstgjort i 120 dagar.

I dagens ersättningssystem ingår ett antal ekonomiska förmåner som i huvudsak syftar till att den som genomgår utbildning för värnplikt eller civilplikt inte skall lida ren ekonomisk förlust. Den typen av ersättning är bostadsbidrag, familjebidrag och reseersättning. Regeringen delar utredningens uppfattning om att dessa förmåner utgör en grundtrygghet för de totalförsvarspliktiga och självklart bör finnas kvar. Denna ekonomiska grundtrygghet är dock inte tillräcklig för att bidra till att åstadkomma en önskad ökning av motivationen till att fullgöra lång grundutbildning för värnplikt eller civilplikt. Ett ersättningssystem som bidrar till den enskildes positiva syn på tjänstgöringen bör utformas. Dagens dagersättning och utryckningsbidrag framstår inte som motivationshöjande.

Utredningen har föreslagit att vid utformningen av en förändrad dagersättning bör jämförelse göras med studiemedelssystemets bidragsdel som gäller vid bland annat högskolestudier. Studiemedelssystemets bidragsdel var vid utredningstillfället 1 984 kronor per månad. Utredningen har därför föreslagit att dagersättningen höjs till 66 kronor per dag vilket motsvarar 1 984 kronor i månaden. Regeringen delar synsättet att dagersättningen till de totalförsvarspliktiga som fullgör grundutbildning för värnplikt eller civilplikt ungefär skall ligga i nivå med vad studerande får i studiebidrag per månad. Regeringen avser att i förordning besluta om en höjning av dagersättningen till 66 kronor per dag för totalförsvarspliktiga under grundutbildning som är längre än 60 dagar i enlighet med utredningens förslag. Dagersättningen skall vara densamma oavsett tjänstgö-

ringstidens längd. Något tillägg till dagersättningen skall fortsättningsvis inte finnas.

Som tidigare sagts anser regeringen att förändringar i fråga om ersättningssystemet är ett moment för att öka motivationen hos den enskilde för att fullgöra grundutbildning för värnplikt eller civilplikt. Ju längre en utbildning är desto större insatser behövs för att upprätthålla och öka motivationen hos den enskilde för utbildningen i fråga. Regeringen anser att det av utredningen föreslagna systemet med en utbildningspremie vars storlek är direkt kopplad till utbildningens längd kan utgöra ett starkt incitament för den enskilde för att påbörja och slutföra grundutbildningen. Utbildningspremiens storlek är naturligtvis direkt avgörande för premiens verkan i detta avseende.

Regeringen anser att utbildningspremien skall baseras på dagersättningen och utbildningstidens längd. Genom att multiplicera dagersättningen med antalet genomförda dagar i grundutbildningen för värnplikt eller civilplikt blir utbildningspremien för det fall utbildningen är 7,5 månader 15 180 kronor. För den som genomför 15 månaders grundutbildning blir premien 29 700 kronor. För att särskilt premiera de som fullgör de längsta utbildningarna bör ett tillägg till utbildningspremien ges, en extra långtidspremie, om 10 000 kronor. Långtidspremien skall lämnas till de som fullgör mer än 400 dagars grundutbildning.

Utbildningspremien bör betalas ut i form av en engångssumma och endast under förutsättning att den totalförsvarspliktige har fullgjort hela den planerade tjänstgöringstiden. Naturligtvis skall avbrott i tjänstgöringen som orsakas av skäl som staten råder över eller avbrott till följd av skada vid tjänstgöring inte innebära att någon utbildningspremie inte betalas ut. I dessa fall bör en premie lämnas som motsvarar antalet faktiskt genomförda utbildningsdagar. Utbildningspremien bör dock aldrig vara mindre än 5 000 kronor. Utbildningspremien och tillägget till denna i form av en extra långtidspremie, skall ersätta utryckningsbidrag och det tillägg till dagersättningen som i dag ges. Utbildningspremien och den extra långtidspremien skall vara skattefria. Regeringen avser även höja det nuvarande utryckningsbidraget från 4 500 kronor till 9 000 kronor fr.o.m. den 1 januari 2002 som en övergångsåtgärd. Regeringen är av den uppfattningen att den föreslagna ändringen av förmånssystemet för de totalförsvarspliktiga som fullgör grundutbildning för värnplikt eller civilplikt innebär en rejäl förbättring för den enskilde. Det bör medföra att de totalförsvarspliktiga känner sig mer positiva till tjänstgöringen som sådan. Vi är dock medvetna om att det inte räcker med enbart ekonomiska förbättringar för att öka motivationen för att fullgöra en lång grundutbildning. Av yttersta vikt är också att de totalförsvarspliktiga känner att utbildningen är ändamålsenlig och att de känner sig delaktiga i totalförsvarsverksamheten.

Inom Försvarsmakten ges i dag många totalförsvarspliktiga som fullgör lång grundutbildning möjlighet att utan kostnad delta i högskoleprovet. Regeringen anser att deltagande i högskoleprovet utan kostnad skall vara en sådan förmån som skall tillhandahållas alla totalförsvarspliktiga som fullgör lång grundutbildning. Antalet tillfällen som förmånen skall omfatta bör bestämmas i förordning. Förmånen att få delta i högskoleprovet utan kostnad är en sådan naturaförmån som är skattefri enligt 11

9 Disciplinsystemet

9.1 Disciplinsystemets påföljder

Regeringens förslag: Disciplinpåföljderna i lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret m.m. skall vara varning, extratjänst och löneavdrag. Påföljden utgångsförbud avskaffas.

Påföljden extratjänst skall kunna kombineras med ett löneavdrag om det krävs med hänsyn till ordningen inom den verksamhet där disciplinförseelsen begåtts.

Löneavdrag skall aldrig kunna verkställas med mer än en fjärdedel av ersättningen vid varje avlöningstillfälle.

Av lagen om disciplinansvar inom totalförsvaret m.m. skall framgå att varning är att anse som den lindrigaste påföljden. Det skall också framgå av lagen att särskilt avseende skall fästas vid omständigheter som talar för att påföljden kan stanna vid en varning.

Utredningens förslag stämmer överens med regeringens förslag.

Remissinstanserna: *Försvarsmakten* har invänt att påföljden utgångsförbud behövs för att avskräcka från regelöverträdelser. *Officersförbundet* har ansett att dagens tillrättavisningssystem i princip är bra. Ändringar i syfte att ytterligare släta ut disciplinsystemet kan komma att motverka sitt syfte. *Värnpliktsrådet* har ansett att endast påföljderna varning och extratjänst skall få användas i fredstid. *Remissinstanserna* i övrigt har ställt sig bakom utredningens förslag eller lämnat förslagen utan kommentering.

Skälen till regeringens förslag: Lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m. gäller för totalförsvarspliktiga under den tid då de är skyldiga att fullgöra värnplikt eller civiplikt enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt. Lagen gäller även för den som genomgår utbildning för att få militär anställning i Försvarsmakten, hemvärnsmän under den tid då de är tjänstgöringsskyldiga, dem som genom krigsfrivilligavtal eller annat avtal åtagit sig att tjänstgöra frivilligt i befattningar i Försvarsmaktens krigsorganisation – under den tid då de är tjänstgöringsskyldiga – och anställda i utlandsstyrkan i Försvarsmakten när de tjänstgör utomlands. I krig omfattar lagen alla som är tjänstgöringsskyldiga i Försvarsmakten. Disciplinpåföljderna i lagen om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m. är idag varning, extratjänst, löneavdrag och utgångsförbud. Enligt nuvarande ordning kan ett utgångsförbud – men inte en extratjänst – kombineras med löneavdrag.

Utgångsförbud är en frihetsberövande påföljd som i första instans beslutas utan medverkan av domstol genom ett förvaltningsrättsligt förfarande, och är som sådan i princip unik. Påföljden kan ifrågasättas på principiella grunder. Utgångspunkten bör enligt regeringens uppfattning vara att frihetsberövande påföljder som beslutas av annan än domstol inte skall förekomma, om det inte är synnerligen motiverat.

Som skäl för att behålla utgångsförbudet kan anföras att det behövs en relativt kraftfull påföljd vid sidan av varning och extratjänst, för att systemet skall verka avskräckande på potentiella regelöverträdare. Särskilt har påföljden ansetts motiverad för att hindra att främst personer som på grund av förvärvsarbete eller andra skäl är frånvarande från tjänsten skall kunna ”köpa sig” önskad ledighet.

Regeringen föreslår nu att det vid uttagningen till tjänstgöring med totalförsvarsplikt i än högre grad än vad som gäller i dag, skall tas hänsyn till den enskildes motivation. Denna åtgärd medför enligt vår bedömning att disciplinära förseelser borde bli färre. De principiella invändningar som kan göras mot utgångsförbudet som påföljd har sådan tyngd att det mot den angivna bakgrunden nu är dags att pröva ett disciplinsystem utan utgångsförbud. I detta sammanhang vill regeringen särskilt peka på att det finns andra möjligheter att ingripa mot den som sätter i system att vara borta från tjänsten. När frånvaron blivit så hög att den är ägnad att medföra avsevärt men för utbildningen eller tjänsten i övrigt kan det bli fråga om brott mot totalförsvarsplikten enligt 10 kap. 2 § första stycket lagen om totalförsvarsplikt för vilket åtal skall väckas. Förseelsen blir då föremål för domstolsprövning. Genom att ta bort disciplinpåföljden utgångsförbud uppnås också större likheter med disciplinsystemet som gäller för bland annat statsanställda enligt lagen (1994:260) om offentlig anställning. Den lagens disciplinpåföljder är varning och löneavdrag. Regeringen anser således, i likhet med utredningen, att påföljden utgångsförbud inte längre skall finnas kvar som disciplinpåföljd.

Regeringen delar utredningens bedömning om att påföljden *löneavdrag* skall finnas kvar. För att löneavdraget inte skall slå orimligt hårt mot de disciplinansvariga bör reglerna för verkställigheten ändras så att en maximigräns anger hur stort avdrag som får göras vid varje avlöningstillfälle. Regeringen anser därför att löneavdrag för disciplinansvariga skall få göras högst med ett belopp som motsvarar en fjärdedel av dagersättning eller motsvarande ersättning per avlöningstillfälle och att detta skall framgå av lagen. Motsvarande begränsning gäller också för anställda som omfattas av lagen om offentlig anställning.

När nu utgångsförbudet som nyss sagts föreslås upphöra som disciplinär påföljd anser regeringen att det i stället skall införas en möjlighet att *kombinera påföljderna extratjänst och löneavdrag*. Genom förslaget erbjuds en påföljds kombination som kan anses tillräckligt ingripande och därmed ha preventiv verkan för de grövre fallen.

Regeringen anser, som framgått ovan, att disciplinsystemet skall innehålla påföljderna varning, extratjänst och löneavdrag. Disciplinsystemets syfte är inte att bestraffa utan att tillrättavisa. Strängare påföljd än vad som krävs för detta syfte skall då inte användas. Varning intar en särställning som den lindrigaste typen av påföljd jämfört med de andra två enligt regeringens uppfattning. Detta bör framgå av lagen. Det går däremot inte att generellt slå fast att löneavdrag är en strängare påföljd än extratjänst eller tvärtom.

Regeringens förslag: Beslut om disciplinpåföljden extratjänst skall, förutom när den disciplinansvarige själv begär det, få verkställas trots att det inte vunnit laga kraft endast om det behövs med hänsyn till ordningen inom den verksamhet där disciplinförseelsen begåtts.

Om den som ålagts extratjänst efter överklagande i stället blir ålagd löneavdrag, skall avräkning ske för den tid under vilken extratjänsten verkställts. Om extratjänst inte kan verkställas skall den som meddelat beslutet omvandla den till löneavdrag. Vid avräkning och omvandling skall två timmars extratjänst anses motsvara en dags löneavdrag.

Utredningens förslag stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna: *Föreningen Sveriges Auditörer* har motsatt sig en begränsning av möjligheten att få låta verkställa ett beslut om disciplinpåföljd innan beslutet har vunnit laga kraft. Föreningen anser att det kan finnas situationer där sådan verkställighet är påkallad men svårigen kan motiveras av hänsyn till ordningen. *Remissinstanserna* i övrigt har ställt sig bakom utredningens förslag eller lämnat förslagen utan kommentering.

Skälen för regeringens förslag: I dag gäller att ett beslut om disciplinpåföljd skall verkställas snarast möjligt efter det att beslutet vunnit laga kraft. Om det behövs med hänsyn till ordningen inom den verksamhet där disciplinförseelsen begåtts eller av någon annan särskild anledning, får det i beslut om extratjänst eller utgångsförbud bestämmas att beslutet skall verkställas trots att det inte vunnit laga kraft. Vidare får ett beslut om extratjänst eller utgångsförbud alltid verkställas omedelbart om den disciplinansvarige begär det.

De möjligheter som finns för beslutande chef att – utan att det begärts av den disciplinansvarige – förordna att beslut om disciplinpåföljd skall verkställas omedelbart har kritiserats. I praktiken innebär omedelbar verkställighet att ett överklagande framstår som meningslöst. Visserligen kan den disciplinansvarige få moralisk upprättelse om beslutet undanröjs i högre instans, men extratjänsten är verkställd och kan inte göras ogjord. En liknande ordning finns inte i samhället i övrigt. En näraliggande situation är när det i en brottmålsdom förordnas att den dömda skall kvarbli i häkte till dess domen vunnit laga kraft. Ett sådant beslut syftar emellertid till att hindra att vederbörande avviker, fortsätter sin brottsliga verksamhet eller försvårar utredningen inför en eventuell förhandling i högre instans. Motsvarande skäl finns inte beträffande de disciplinansvariga. Syftet med disciplinsystemet är preventivt. Det innebär att systemet skall vara så utformat och tillämpas så att det inte blir mer ingripande än vad som är nödvändigt med hänsyn till säkerheten och ordningen inom verksamheten.

Omedelbar verkställighet kan alltså principiellt ifrågasättas. Det går dock inte att bortse från att överklaganden kan användas i syfte att förhålla verkställigheten av ett beslut. Ett av syftena med möjligheten att besluta om omedelbar verkställighet utan att det är föranlett av hänsyn till ordningen inom verksamheten, är just att komma tillrätta med sådana missförhållanden. En totalförsvarspliktig tjänstgör endast under en begränsad tidsperiod vilket medför att tiden för att verkställa en extratjänst

också är begränsad. Regeringen är dock av den uppfattningen att den ökade hänsyn som kommer att tas till den enskildes motivation till tjänstgöringen kommer att innebära att en inskränkning av bestämmelsen om omedelbar verkställighet inte kommer att inverka menligt på verksamheten. Enbart det förhållandet att den disciplinansvarige inom en kort tid skall avsluta sin tjänstgöring innebär ju inte heller att omedelbar verkställighet skall ske. Om uttryckning är så nära förestående att tidsfristen för överklagande hindrar verkställighet bör istället en annan påföljd (löneavdrag) väljas.

Regeringens uppfattning är att ett disciplinsystem som bland annat omfattar totalförsvarspliktiga skall avvika så litet som möjligt från motsvarande regler för samhället i övrigt. Särlösningar bör inte väljas, om det inte finns starka skäl. För regeringen framstår det som fullt tillräckligt att låta möjligheterna till omedelbar verkställighet av en disciplinär påföljd begränsas till situationen då ordningen så kräver eller den disciplinansvarige samtycker till detta. Några andra tillräckligt starka motiv för möjlighet till direkt verkställighet finns inte. Istället anser regeringen att det bör finnas en möjlighet att *omvandla extratjänst till löneavdrag* om extratjänsten inte kan verkställas innan den disciplinansvariges tjänstgöring är avslutad och man inte ansett att annan påföljd bör väljas.

I 38 § lagen om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m. anges i dag att om den som ålagts utgångsförbud efter överklagande slutligen blir ålagd löneavdrag, skall avräkning ske under den tid utgångsförbudet hunnit verkställas. Av samma bestämmelse följer att en dags utgångsförbud skall anses motsvara två dagars löneavdrag. Samma omräkning skall ske om utgångsförbud inte kan verkställas, t.ex. för att en totalförsvarspliktig har avslutat sin tjänstgöring. Motsvarande bestämmelser om omräkning saknas i dag för extratjänst. I dag gäller istället att extratjänsten bortfaller i den del den inte har verkställts innan den disciplinansvariges pågående tjänstgöring har upphört.

Regeringen anser i likhet med utredningen att en beslutad extratjänst inte bör bortfalla om den inte kan verkställas på grund av att den disciplinansvarige har avslutat sin tjänstgöring. Som tidigare sagts så medför en möjlighet att omvandla extratjänst till löneavdrag att man kan undvika det stötande i att en disciplinansvarig går helt fri från påföljd vid en förseelse. Risken för att överklagandeinstitutet används i detta syfte undanröjs med en så kallad omräkningsregel.

För att systemet skall bli förutsägbart krävs även regler om hur avräkning och omvandling av påföljden extratjänst till löneavdrag skall ske. I dag gäller att en dags utgångsförbud anses motsvara två dagars löneavdrag. Försvarsmakten tillämpar i disciplinärenden en omräkningsregel som innebär att en dags utgångsförbud anses motsvara fyra timmars extra tjänst. Ställer man dessa två omräkningsmodeller mot varandra innebär det att en dags löneavdrag motsvarar två timmars extratjänst. Detta är enligt regeringens bedömning, vilken sammanfaller med utredningens, en rimlig avvägning.

Regeringens förslag: Yttrande från auditör skall alltid inhämtas om den disciplinansvarige begär det. Den disciplinansvarige skall erinras om sin rättighet att framställa en sådan begäran innan beslut tas.

Utredningens förslag: Utredningen har föreslagit att disciplinärenden skall kunna prövas på kompanichefsnivå i större utsträckning än vad som gäller idag.

Remissinstanserna: *Justitieombudsmannen* och *Föreningen Sveriges Auditörer* har föreslagit att, för det fall att den enskilde begär att yttrande från auditör tas in, frågan om disciplinansvar skall prövas på förbandschefsnivå och handläggas på samma sätt som förseelser som inte är erkända. *Försvarsmakten* har påtalat att med den disciplinansvariges ovillkorliga rätt till att yttrande från auditör inhämtas går enkelheten och snabbheten i disciplinförfarandet på kompanichefsnivå förlorad. *Remissinstanserna* i övrigt har inte haft något att invända mot utredningens förslag.

Skälen för regeringens förslag: Innan en disciplinpåföljd beslutas eller en åtalsanmälan görs skall yttrande inhämtas från en auditör. Auditören skall närvara vid handläggningen av ett disciplinärende i den utsträckning som det behövs och lämna råd i frågor om verkställighet av disciplinpåföljd. Auditören är medansvarig för de beslut i disciplinärenden som fattas på hans eller hennes tillstyrkan. Auditören utövar även tillsyn över handläggningen av disciplinärenden och ersättningsärenden. Yttrande från auditören behöver i dag inte tas in i ärenden om disciplinansvar om förfarandet inte kan antas utgöra brott, förseelsen har erkänts och förseelsen inte bör medföra svårare påföljd än varning, extratjänst eller utgångsförbud i högst fem dagar.

Auditörens medverkan avser att garantera rättssäkerheten och att den juridiska kvalitén generellt hålls på en hög nivå vid handläggningen av disciplinärenden. Auditören har ett självständigt ansvar och representerar inte någon av parterna i ett disciplinärende. Det kan naturligtvis övervägas om det skall vara obligatoriskt att inhämta yttrande från auditör i alla ärenden om disciplinansvar eftersom avgörandena alltid innehåller ett visst mått av juridiskt tänkande. Vidare innebär en ordning med yttrande från en ”utomstående” att risken för att det tas hänsyn till ovidkommande omständigheter minskar kraftigt. Emellertid förefaller det onödigt och ett slöseri med resurser att kontakta en auditör vid varje erkänd förseelse. Det gäller att finna en lämplig avvägning för när auditören skall kopplas in. De förutsättningar som i dag gäller för obligatoriskt yttrande från auditör anser regeringen vara väl avvägda, nämligen att något yttrande inte behövs om ärendet skall avgöras på kompanichefsnivå. Regeringen anser dock till skillnad från utredningen att endast förseelser som inte bör medföra annan påföljd än varning bör få avgöras på kompanichefsnivå. Naturligtvis krävs även fortsättningsvis att det skall vara fråga om erkända förseelser som inte kan antas utgöra brott. Vårt ställningstagande i denna del får konsekvenser för antalet fall där det är obligatoriskt med ett yttrande från auditören. Yttrande från auditören kommer att tas in i fler fall. Förslaget innebär att rättssäkerheten för den disciplinansvarige stärks ytterligare.

Regeringen delar utredningens uppfattning att yttrande från auditör dessutom alltid bör inhämtas om den disciplinansvarige begär det. En möjlighet för den disciplinansvarige att alltid kunna få ett yttrande från auditören medför att ytterligare förtroende för systemet skapas. Den disciplinansvarige skall upplysas om sin rättighet att begära yttrande från auditör.

Om yttrande från auditör inhämtas redan på kompanichefsnivå inom Försvarsmakten föreligger hinder i form av "tvåinstansjäv" mot att samme auditör yttrar sig igen, om beslutet i disciplinärendet begärs överprövat hos förbandschefen. Utredningen har föreslagit att detta kan lösas med att viceauditören lämnar ett av yttrandena. Regeringen, å sin sida, delar istället Justitieombudsmannens och Föreningen Sveriges Auditörers synpunkt om att dessa ärenden skall behandlas och handläggas som förseelser som inte är erkända. Begär den disciplinansvarige att yttrande inhämtas – trots att förseelsen är erkänd, förseelsen inte kan antas utgöra ett brott och att förseelsen inte bör föranleda annan påföljd än varning – skall ärendet lämnas över för avgörande på förbandschefsnivå.

10 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Författningsförslagen kan träda i kraft tidigast den 1 juli 2002. De nya rehabiliteringsbestämmelserna skall omfatta alla som skadas under sin utbildning efter den 30 juni 2001. I fråga om ersättning till anhöriga innebär denna reglering att ersättning i sådana fall kan betalas ut för ersättningsgilla kostnader som uppkommit efter det att lagen trätt i kraft. Skadan som den enskilde drabbats av, och som en anhörig grundar sitt anspråk på, måste dock ha uppstått efter den 30 juni 2001. För den som vid lagens ikraftträdande redan är under utbildning kommer övergången till det delvis nya förmånssystemet att närmare regleras i förordning. Övergångsbestämmelser till lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m. är närmare motiverade i författningskommentaren, avsnitt 12.2.

11 Kostnadskonsekvenser

De förslag till förbättrade villkor för totalförsvarspliktiga som regeringen nu har överlämnat till riksdagen medför vissa ekonomiska konsekvenser. Det är framför allt de förbättrade ekonomiska förmånerna och det förbättrade personskadeskyddet som medför ökade kostnader. Regeringen föreslår vidare att de förändrade villkoren börjar gälla fr.o.m. den 1 juli 2002 och att det nuvarande utryckningsbidraget ökas fr.o.m. den 1 januari 2002.

Kostnaderna för 2002 är därför beräknade till 177 miljoner kronor och för 2003–2004 till sammanlagt cirka 291 miljoner kronor per år för det militära försvaret och 7 miljoner kronor per år för det civila försvaret.

Förslagen till ett nytt mönstrings- och inskrivningssystem samt förändrade registreringsrutiner med anledning av regeringens förslag till förändrad krigsplacering innebär att verksamheten vid Totalförsvarets pliktverk kan rationaliseras. Totalförsvarets pliktverk har redan påbörjat rationaliseringsarbetet vilket möjliggör att anslaget 6:13 Totalförsvarets pliktverk kan minskas. För 2002 förs 16 miljoner kronor från anslaget 6:13 Totalförsvarets pliktverk till anslaget 6:1 Förbandsverksamhet, beredskap och fredfrämjande truppinsatser m.m. Från och med 2003 beräknar regeringen att ca 30 miljoner kronor kan sparas årligen.

Regeringen har, som redovisats i försvarsbeslutspropositionen, för avsikt att tillfälligt under 2002–2004 minska utbildningsvolymerna för totalförsvarspliktiga som fullgör värnplikt. Det innebär 2002 att ca 55 miljoner kronor kan användas för att finansiera förslagen och att 108 miljoner kronor kan användas för att finansiera förslagen i föreliggande proposition 2003–2004. Därutöver har regeringen vid beräkningen av anslaget 6:1 Förbandsverksamhet, beredskap och fredfrämjande truppinsatser m.m. och 6:2 Materiel, anläggningar samt forskning och teknikutveckling i budgetpropositionen för 2002 beaktat konsekvenserna av förslagen i föreliggande proposition. Det innebär att anslaget 6:1 Förbandsverksamhet, beredskap och fredfrämjande truppinsatser m.m. ökas med ca 116 miljoner kronor 2002 och 153 miljoner kronor 2003 och framåt. Anslaget 6:2 Materiel, anläggningar samt forskning och teknikutveckling minskas med motsvarande belopp.

Kostnaderna för det civila försvaret skall finansieras inom ramen för berörda myndigheters ordinarie anslag.

Regeringens förslag om höjt livränteunderlag för totalförsvarspliktig personal (kap 7.1) medför ökade kostnader inom utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och handikapp. Detta har beaktats vid beräkningen av den totala kostnaden för förslagen. Regeringen avser på tilläggsbudget i samband med den ekonomiska vårpropositionen föra medel från utgiftsområde 6 Totalförsvaret till utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och handikapp.

12 Författningskommentar

12.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt

3 kap. 8 §

Ändringen i *andra stycket* innebär att den som mönstrar inte längre skall ha en ovillkorlig rätt att i omedelbar anslutning till mönstringen få besked om inskrivningen. Ändringen avser att göra det möjligt att på ett effektivare sätt än i dag fördela utbildningsplatserna bland de mönstrande. Härigenom kommer principen i 3 kap. 2 § om att ur varje befattningsgrupp skriva in de som är bäst lämpade för tjänstgöring i större utsträckning än idag att kunna beaktas vid inskrivningen. Detta utesluter dock inte att den mönstrande skall underrättas om inskrivning så snart som det är möjligt. Frågan har behandlats i avsnitt 5.

3 kap. 11 §

Ändringen i *första stycket* innebär att inskrivningen i utbildningsreserven skall upphöra efter fem år. Inskrivningen i utbildningsreserven skall vara möjlig endast så länge som den totalförsvarspliktiges mönstringsresultat kan läggas till grund för inskrivning för värnplikt eller civilplikt som omfattar längre utbildning än 60 dagar. Omsättningstakten i utbildningsreserven halveras i jämförelse med den tid som gäller i dag.

Genom *andra stycket* ges en möjlighet för regeringen att besluta att inskrivningen inte skall upphöra trots att fem år förflutit om det behövs med hänsyn till Sveriges försvarsberedskap. Inskrivningen skall dock alltid upphöra senast vid utgången av det kalenderår som den totalförsvarspliktige fyller 30 år. Bestämmelsen avser inte normgivning utan möjliggör för regeringen att fatta beslut om att inskrivningen inte skall upphöra i särskilda situationer. Den formulering som regeringen föreslog i lagrådsremissen förekommer i lagen i övrigt utan att vara normgivning. På *Lagrådets* inrådan har bestämmelsen dock fått en annan utformning.

3 kap. 12 §

Första stycket är oförändrat.

Andra stycket, som är nytt, innehåller en bestämmelse om att all krigsplacering är tidsbegränsad. Bestämmelsen ger uttryck för att all krigsplacering för sin giltighet förutsätter att den krigsplacerade har erforderliga kunskaper och färdigheter (kompetens) för de uppgifter han eller hon kan komma att ställas inför i krig i sin krigsplacering. Äger inte någon repetitionsutbildning rum kan också förutsättas att den krigsplacerades kompetens efter hand avtagit i sådan grad att krigsplaceringen bör upphävas. Särskilda skäl för att låta någon vara krigsplacerad under längre tid än tio år är bland annat om krigsplaceringen efter hand anpassats med hänsyn just till en mer begränsad kompetens. Frågan om krigsplacering behandlas i avsnitt 5.2.

Bestämmelsen har utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag för att helt utesluta eventuella missförstånd om att bestämmelsen skulle kunna innefatta normgivning.

3 kap. 15 §

I *första stycket* har införts ett samlingsbegrepp för de i bestämmelsen uppräknade organen. Uppräkningen av bemanningsansvariga är avsedd att vara fullständig.

I ett nytt *andra stycke* har införts en hjälpregel för de fall en anmälan om behov av grundutbildade totalförsvarspliktiga sedan utbildningen har fullgjorts inte följs upp av en framställan om krigsplacering. Beslut om krigsplacering får fattas med stöd av denna bestämmelse endast om förutsättningarna för krigsplacering som anges i 3 kap. 12 § föreligger. Krigsplacering utan en särskild framställan förutsätter även att den bemanningsansvarige inte har anmält annat. Bestämmelsen har fått sin utformning i enlighet med *Lagrådets* förslag.

3 kap. 15 a §

Paragrafen är ny och innehåller bestämmelser om ändring av beslut om krigsplacering. Enligt *första stycket* skall den som är bemanningsansvarig alltid kunna ändra ett beslut om krigsplacering inom ramen för den egna krigsorganisationen. Det innebär t.ex. att en krigsplacering i en befattning i ett insatsförband efter det att omsättningstiden för förbandet gått ut kan ändras av Försvarmakten till en krigsplacering i en motsvarande befattning i de nationella skyddsstyrkorna och därefter när även den omsättningstiden gått ut till en motsvarande befattning i Försvarmaktens krigsorganisation.

I *andra stycket* regleras ändring av beslut om krigsplacering av den som är krigsplacerad i en för flera bemanningsansvariga gemensam verksamhet (personalreserv). En sådan krigsplacering som i praktiken avser den som har skrivits in för civilplikt kan ske med tillämpning av bestämmelsen i 3 kap. 12 § första stycket. Beslut om ändrad krigsplacering skall i det fallet fattas av Totalförsvarets pliktverk. För att göra en avvägning mellan de olika krigsorganisationernas behov av krigsplacerad personal bör samråd alltid ske före beslutet med den myndighet som regeringen bestämmer. *Lagrådet* har ifrågasatt behovet av det andra stycket. Regeringen har valt att införa bestämmelsen med hänsyn till det tillämpningsvänliga syfte den kan fylla.

4 kap. 2 §

Ändringen föranleds av att inskrivning i utbildningsreserven i första hand endast skall kvarstå i fem år från det att den totalförsvarspliktige skrevs in.

5 kap. 3 §

I paragrafen behandlas utbildningens praktiska och teoretiska innehåll. Ändringen görs för att markera försvarets ändrade inriktning. *Lagrådet* har föreslagit att denna markering skall komma till uttryck i ett nytt *tredje stycke*. Det förändrade förhållningssättet till utbildningens innehåll föranleds av det svenska försvarets övergång från ett invasionsförsvar till ett insatsförsvar. Någon ändring i sak avses inte i förhållande till dagens reglering. Krigsuppgiften är fortfarande styrande för vad som får ingå i grundutbildningen och repetitionsutbildningen. Krigsuppgiften har dock inte längre samma innehåll. Deltagande i utbildning för fredsfrämjande verksamhet, inte bara i Sverige utan också utomlands, inom ramen för sådant internationellt samarbete som avses i lagen (1994:588) om utbildning för fredsfrämjande verksamhet kan ingå i utbildningen under förutsättning att utbildningen ger eller vidmakthåller och utvecklar de kunskaper och färdigheter som krigsuppgiften kräver. Det nya tredje stycket har till övervägande del formulerats i enlighet med *Lagrådets* förslag. Regeringen har valt att i det nya stycket ange att utbildningen även kan utveckla de kunskaper och färdigheter som krigsuppgiften kräver. Tilläg-

get görs för att det nya stycket skall stämma överens med paragrafens första och andra stycken. Se i övrigt avsnitt 6. Prop. 2001/02:11

8 kap. 1 §

Utryckningsbidraget i *andra stycket* har ersatts av en utbildningspremie för den som har slutfört en grundutbildning som är längre än 60 dagar. Närmare bestämmelser om beräkning av utbildningspremien ges i förordning.

Vidare har i samma stycke för totalförvarspliktiga införts fria högskoleprov i den omfattning regeringen bestämmer. Frågorna om utbildningspremie och fria högskoleprov har behandlats i avsnitt 8.

8 kap. 6 §

Paragrafen reglerar ansvaret för rehabiliteringen. I bestämmelsen anges de grundläggande momenten i de åtgärder den utbildningsansvariga myndigheten skall vidta för att rehabilitera den som har skadats under fullgörande av värnplikt eller civilplikt. Utbildningsansvarig myndighet är företrädesvis Försvarsmakten. Andra myndigheter som är ansvariga för att utbilda totalförvarspliktiga är Statens räddningsverk, Luftfartsverket och Affärsverket Svenska kraftnät. I fall civilplikt delvis fullgörs hos en kommun är det den statliga myndighet som i övrigt är ansvarig för utbildningen som är att anse som utbildningsansvarig myndighet. Den civilplikt som genomförs hos kommuner är främst att anse som praktik inom ramen för den utbildning som den totalförvarspliktige får av annan myndighet. Av *första punkten* följer att den utbildningsansvariga myndigheten i samråd med den skadade skall utreda vilka specifika behov som den skadade har.

Begreppet skada skall ha samma innebörd som i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd. Skada föreligger inte bara då skadan orsakats av olyckshändelse utan också vid fall av sjukdom. Dessutom bör även vissa skadeförlopp som är för utsträckta i tiden för att betecknas som olyckor, innefattas om orsaken kan hänföras till deltagandet i totalförvarsverksamhet. Ansvaret omfattar såväl fysiska som psykiska skador.

Av *andra punkten* följer att den utbildningsansvariga myndigheten skall söka finna lämplig arbetsträning inom myndigheten. Arbetsträning innebär att den skadade övar upp sin förmåga att klara ett arbete som han eller hon redan före skadan hade kompetens för. Om den skadade har en arbetsgivare, är myndighetens ansvar för att finna lämplig arbetsträning subsidiärt, se vidare författningskommentaren till 8 kap. 9 §. I de fall lämplig arbetsträning inte kan anordnas inom den utbildningsansvariga myndigheten bör kontakter med andra myndigheter eller andra där träningen skulle kunna genomföras förmedlas.

Den utbildningsansvariga myndigheten skall enligt *tredje punkten* medverka till att den skadade får den utbildning som han eller hon behöver för att bli attraktiv på arbetsmarknaden. Utbildningens betydelse förstärks av att de totalförvarspliktiga som fullgör grundutbildning är unga och ännu inte hunnit skaffa sig den utbildning de tänkt. Även för dem som redan har en utbildning kan en ny bli nödvändig om skadan förhindrar arbete inom det område där den skadade tidigare har arbetat. Även någon typ av fortbildning kan vara av betydelse för att förbättra möjlig-

heterna att få ett arbete. Längre utbildningar på universitetsnivå kan förekomma.

Prop. 2001/02:11

8 kap. 7 §

Bestämmelsens *första stycke* ger den utbildningsansvariga myndigheten möjlighet att ge den skadade ekonomiskt stöd till utbildning. Omfattningen av det stöd som anges i bestämmelsen prövas individuellt. Ekonomiskt stöd till utbildning behöver kanske t.ex. inte ges för hela utbildningskostnaden, utan behovet får avvägas med hänsyn till den skadades kvarstående funktionshinder och andra konsekvenser av skadan. Vidare bör andra inkomstmöjligheter beaktas. I många fall torde det bli fråga om att komplettera andra förmåner så att den skadade får en reell ekonomisk möjlighet att fullgöra den avsedda utbildningen.

I vissa fall kan den sociala och arbetslivsinriktade rehabiliteringen gynnas av att den allmänna sjukvården kompletteras. Detta kan avse sådan vård som inte omfattas av den allmänna vården, exempelvis vissa former av psykosocialt stöd. I andra fall kan särskilda insatser behövas för att påskynda den medicinska rehabiliteringen även om lämplig behandling i och för sig skulle ha kunnat fås inom den allmänna vården.

I de fall skadan lett till ett fysiskt handikapp kan den skadade vara i behov av hjälpmedel för att kunna försörja sig själv genom förvärvsarbete och för att kunna leva ett aktivt och självständigt liv. Enligt *andra stycket* får den utbildningsansvariga myndigheten därför ge stöd även till andra åtgärder. Den utbildningsansvariga myndigheten bör i dessa fall inte ensam bekosta hjälpmedlen i den mån sådana kan erbjudas på annat sätt inom samhället. Däremot kan det finnas anledning för den utbildningsansvariga myndigheten att förbättra den skadades situation genom att bistå med medel så att hjälpmedel av särskild art eller kvalitet kan anskaffas. Den utbildningsansvariga myndighetens kostnader blir således subsidiära i förhållande till vad som normalt skall utgå från andra myndigheter för hjälpmedel m.m. Det subsidiära ekonomiska ansvaret följer av *tredje stycket*.

8 kap. 8 §

Bestämmelsen uttrycker hur långt den utbildningsansvariga myndighetens rehabiliteringsansvar sträcker sig i tiden. Den treåriga tidsfristen inleds i princip när en arbetsträning eller en utbildning kan inledas.

Skäl att utsträcka åtgärderna utöver tre år kan föreligga exempelvis om den skadades tillstånd är sådant att den medicinska rehabiliteringen måste pågå jämsides med utbildning eller arbetsträning och kräver så mycket tid att de övriga insatserna blir lidande. Andra exempel är att den skadade gör stora framsteg mot slutet av treårsperioden och det därmed inte kan anses rimligt att avbryta åtgärderna eller att den utbildning den skadade genomför är så lång att det inte inom treårstiden går att bedöma om studierna kommer att försenas på grund av skadan.

8 kap. 9 §

Bestämmelsen uttrycker krav på samarbete och samordning vid genomförandet av rehabiliteringen. Av *första stycket* framgår att den utbild-

ningsansvariga myndigheten skall samarbeta med andra myndigheter vid genomförandet av rehabiliteringen så att samtliga resurser som finns tillgängliga i samhället kommer till användning på ett för den skadade adekvat sätt.

Den skadades eventuella arbetsgivare har i stora delar samma ansvar för rehabilitering som den utbildningsansvariga myndigheten. Därför bör, såsom framgår av *andra stycket*, insatserna samordnas. I de flesta fall bör den utbildningsansvariga myndighetens åtgärder kunna inskränkas till enbart avstämning av hur rehabiliteringen hos en arbetsgivare förlöper. I särskilt svåra fall som kräver omfattande resurser kan det dock finnas skäl för den utbildningsansvariga myndigheten att bidra med ytterligare resurser utöver vad arbetsgivaren kan erbjuda.

8 kap. 10 §

Av bestämmelsen framgår att den skadades eventuella arbetsgivare alltså har kvar sitt rehabiliteringsansvar.

8 kap. 11 §

Av bestämmelsen framgår att den myndighet som har rehabiliteringsansvaret i vissa situationer skall ge ersättning till anhörig för kostnader denne har för sin medverkan i rehabiliteringen.

I vissa särskilda fall kan det finnas ett behov av att någon anhörig till den skadade medverkar vid rehabiliteringen. Med anhörig avses person som har en mycket nära social relation till den skadade eller avlidne. Den utbildningsansvariga myndigheten bör i dessa fall, vilket följer av *första stycket*, kunna ge ersättning för de kostnader medverkan i rehabiliteringen medför för den anhörige. I vilka fall en anhörig bör medverka i rehabiliteringen bör bestämmas utifrån den skadades behov och det bör stå klart att detta främjar rehabiliteringen. Som exempel på kostnader som kan ersättas kan nämnas ökade boendekostnader, kostnader för resor och kostnader för barntillsyn. Ersättning för förlorad arbetsinkomst eller ersättning för utfört arbete räknas inte hit.

Genom regeln i *andra stycket* får anhöriga till totalförsvarspliktiga ersättning för vissa kostnader som uppkommer till följd av att den anhörige skall ta emot den som förolyckats och för att möta eller besöka den som skadats svårt. Ersättning kan således betalas ut för resekostnader samt kostnader för uppehälle och tidspillan. Ingen begränsning har angetts för antalet resor. Ett riktmärke kan dock vara en resa per månad. För att få ersättning måste den anhörige ansöka om det hos den utbildningsansvariga myndigheten.

Genom *tredje stycket* får den rehabiliteringsansvariga myndigheten möjlighet att ge ekonomiskt bidrag till psykosocialt stöd till ovannämnda anhöriga, dvs. i fall då den totalförsvarspliktige dödats eller skadats svårt.

11 kap. 4 §

Bestämmelsen har ändrats så att beslut med stöd av de nya bestämmelserna om rehabilitering och ersättning till anhöriga som återfinns i 8 kap. 6–8 §§ och 11 § får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten. Möjligheten att

överklaga dessa beslut överensstämmer med vad som gäller för motsvarande beslut enligt lagen (1999:568) om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten.

Prop. 2001/02:11

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Lagen träder i kraft den 1 juli 2002. Se i övrigt avsnitt 10.

12.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m.

10 §

Ändringarna består av att utgångsförbudet tas bort som disciplinär påföljd. Ändringen innebär också att det av lagen framgår att varning är att betrakta som den lindrigaste påföljden och att särskilt avseende skall fästas vid omständigheter som talar för att varning är en tillräcklig åtgärd.

15 §

Ändringen innebär att extratjänst kan kombineras med löneavdrag, om det krävs av hänsyn till ordningen inom den verksamhet där disciplinförseelsen har begåtts. Tidigare kunde motsvarande kombination beslutas vad avsåg utgångsförbud och löneavdrag. Nu liksom då bör möjligheterna att kombinera påföljder på detta sätt vara förbehållet svårare förseelser.

21 §

Ändringen innebär att kompanichefs eller motsvarande chefs rätt att pröva disciplinärenden begränsas till förseelser som endast bör medföra påföljden varning. I övrigt gäller för att en kompanichef skall få göra prövningen även att förseelsen skall ha erkänts, att förfarandet inte utgör brott och att den disciplinansvarige inte har begärt att yttrande skall inhämtas från auditör.

24 §

Den disciplinansvarige ges genom ändringen en ovillkorlig rätt att på begäran få ett yttrande från auditör innan frågan om disciplinansvar avgörs. Detta gäller om gärningen kan prövas enligt bestämmelserna i 21 §. I andra fall är ett sådant yttrande, liksom tidigare, obligatoriskt. Att orden ”någon annan myndighet än Försvarsmakten, en kommun eller ett landsting” utgått ur lagtexten har föranletts av redaktionella skäl och innebär inte någon ändring i sak i förhållande till tidigare lydelse. Av lagens 23 § följer att det skall finnas auditör för att biträda de myndigheter, kommuner eller landsting som har att handlägga disciplinärenden. Den nya lydelsen täcker såväl handläggning vid Försvarsmakten som hos någon annan som kan pröva disciplinärenden enligt lagen. Auditören är medan-

svarig för de beslut som myndigheten, kommunen eller landstinget fattar på hans eller hennes tillstyrkan. Prop. 2001/02:11

29 §

I paragrafen har införts ett nytt *andra stycke* som ett komplement till bestämmelsen i 24 § om att den disciplinansvarige har rätt till att yttrande från auditor inhämtas. Bestämmelsen innebär en skyldighet för handläggaren att erinra den disciplinansvarige om denna rättighet.

34 §

Ändringen består av – förutom att ”utgångsförbud” tagits bort från texten – att det klarläggs att enda skälet till omedelbar verkställighet av en extratjänst mot den disciplinansvariges vilja är att detta behövs av hänsyn till ordningen inom verksamheten. På förslag av *Lagrådet* anges även i lagtexten att verkställighet kan ske trots att beslutet inte har vunnit laga kraft, om den disciplinansvarige samtycker till detta.

35 §

I *första stycket* har andra meningen utgått. Den avsåg verkställighet av utgångsförbud i vissa fall. *Andra stycket* är nytt och ger en yttersta begränsning av hur mycket som får tas av dagersättning eller motsvarande ersättning vid varje utbetalningstillfälle från de disciplinansvariga.

36 §

Ändringen beror enbart på att utgångsförbudet tagits bort från de disciplinära påföljderna.

38 §

Ändringen innebär att den som efter överklagande får en extratjänst ändrad till löneavdrag, får räkna av den del av extratjänsten som är verkställd. Detta gällde tidigare för påföljden utgångsförbud. En uttrycklig bestämmelse om omräkning för verkställd extratjänst fanns emellertid inte tidigare. Omräkningsregeln som säger att två timmars extratjänst motsvarar en dags löneavdrag är en direkt stadfästning av den praxis som gäller.

39 §

I paragrafens tidigare lydelse angavs att extratjänst bortföll i den del den inte verkställdes innan den disciplinansvariges pågående tjänstgörings-skyldighet har upphört. Enligt den nya lydelsen får inte extratjänsten verkställas efter denna tidpunkt men väl omvandlas till löneavdrag med tillämpning av omräkningsregeln i 38 §. Skälen till ändringen är att det allmänt kan anses stötande om påföljder bortfaller utan verkställighet. Ett sådant förhållande kan också inverka menligt på disciplinen.

Ändringen består i att första stycket – som uteslutande behandlar påföljden utgångsförbud – har tagits bort.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Lagen träder i kraft den 1 juli 2002.

Huvudregeln är att lagen om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m. tillämpas i dess nya lydelse oavsett om disciplinförseelsen begåtts före eller efter ikraftträdandet. Detta är möjligt eftersom ändringarna inte innebär någon skärpning av påföljderna. Ett par undantag behövs dock för de fall då beslut fattats före ikraftträdandet men där verkställighet ännu ej skett. Det gäller:

1. *Beslut om utgångsförbud*: Eftersom utgångsförbudet utmönstrats ur påföljds katalogen skall det i den del det inte hunnit verkställas omräknas till löneavdrag. Borttagandet av utgångsförbudet innebär en lindring av påföljd för disciplinförseelser och skall också komma den tillgodo som begick förseelsen tidigare.
2. *Beslut om extratjänst*: Ändringen som innebär att beslutad extratjänst inte bortfaller utan skall omvandlas till löneavdrag om beslutet inte kan verkställas (för att den disciplinansvarige avslutat sin tjänstgöring) innebär en viss skärpning av verkställighetsföreskrifterna. Omvandling till löneavdrag skall inte ske för den som fått extratjänst under den tid sådan omvandling inte kunde ske.

12.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1994:588) om utbildning för fredsfrämjande verksamhet

Ändringen i 2 § föranleds av att samtycke inte längre behövs för den som tjänstgör enligt lagen om totalförvarsplikt om utbildningen eller övningen innehåller moment som ger sådana kunskaper och färdigheter som krigsuppgiften kräver. Bestämmelsen innebär inte att skyldigheten för totalförvarspliktiga att delta är reglerad i denna lag. Förutsättningarna för denna skyldighet är reglerad och prövas enligt de bestämmelser som finns i 5 kap. 3 § lagen (1994:1809) om totalförvarsplikt. Ändringen i 3 § sker till följd av att totalförvarspliktiga kan vara skyldiga att delta i utbildning för fredsfrämjande verksamhet inom ramen för internationellt samarbete. Den som under sin utbildning enligt lagen om totalförvarsplikt, frivilligt deltar i sådan utbildning som avses i lagen om utbildning för fredsfrämjande verksamhet har samma rätt som i dag att få tillgodoräkna sig denna tid som fullgjord grundutbildning eller repetitionsutbildning. Bestämmelserna har fått sina slutliga utformningar i princip i enlighet med *Lagrådets* förslag. Förslaget har behandlats i avsnitt 6. Se även författningskommentaren till 5 kap. 3 § lagen om totalförvarsplikt.

12.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd

12 §

Förslagen behandlas i avsnitt 7.1. I *första stycket* har ordet basbelopp ersatts av ordet prisbasbelopp. Den nuvarande skillnaden vid beräkning av sjukpenningunderlag och livränteunderlag mellan den som skadats under grundutbildning som är längre än 60 dagar och den som skadas under kortare grundutbildning eller under repetitionsutbildning har tagits bort. Samma beräkning av underlaget skall göras oavsett om det är fråga om en kortare eller längre grundutbildning eller repetitionsutbildning.

Av bestämmelsen i *andra stycket*, som är nytt, framgår att livränteunderlaget utgör minst fem prisbasbelopp för den som har skadats under grundutbildning eller repetitionsutbildning.

Tredje stycket, som motsvarar nuvarande andra stycket, är oförändrat.

13 a §

Rätten till ersättning för nödvändiga kostnader för läkarvård m.m. är lika oavsett om skadan har inträffat under en grundutbildning som är längre än 60 dagar eller kortare grundutbildning eller under en repetitionsutbildning.

12.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1977:266) om statlig ersättning vid ideell skada m.m.

1 §

Enligt *andra stycket* skall ersättning inte bara kunna ges till den som fullgör längre grundutbildning än 60 dagar utan också till den som fullgör en kortare grundutbildning eller repetitionsutbildning.

Ett ansvar för alla

Det svenska försvaret skall – som statsmakterna framhållit i t.ex. kontrollstationsbeslutet våren 1999 – vara så utbyggt och organiserat att det är en angelägenhet för hela befolkningen.

Ett starkt folkligt engagemang är en förutsättning för att samhället skall stå rustat att uthärda och motstå allvarliga hot, risker och påfrestningar i både fred och krig. Enligt utredningens mening skall försvaret grundas på ett system med allmän totalförsvarsplikt.

Alternativet till ett försvar byggt på plikt är för den militära delen ett renodlat yrkesförsvaret. Utredningen avvisar ett sådant alternativ.

En allmän totalförsvarsplikt gör det möjligt att under höjd beredskap mobilisera ett stort antal människor – med många olika kunskaper och färdigheter. Den allmänna totalförsvarsplikten är avgörande för att kvaliteten i verksamheten skall kunna upprätthållas.

De nuvarande skyldigheterna att tjänstgöra med totalförsvarsplikt skall således gälla även i fortsättningen. Det innebär att totalförsvarsplikten skall bestå av civilplikt, värnplikt och allmän tjänsteplikt. Den skall gälla alla i åldern 16–70 år som är bosatta i Sverige – även personer som inte är svenska medborgare.

Utredningen föreslår vidare att den nuvarande skyldigheten för män i åldern 19–47 år, som är svenska medborgare, att fullgöra värnplikt eller civilplikt som kräver grundutbildning under mer än 60 dagar skall bestå. Detsamma gäller skyldigheten att mönstra under det kalenderår som han fyller 18 år. För den som blir svensk medborgare senare gäller mönstringsskyldigheten från den dag som detta sker.

Någon förändring skall inte ske i rätten att få göra vapenfri tjänst.

Värnplikt för kvinnor

Utredningen föreslår att de skyldigheter att mönstra och fullgöra civil- och värnplikt som gäller för män skall gälla även kvinnor.

Enligt utredningens mening har det nya försvaret ett behov av den kompetens som kvinnor kan tillföra försvaret. Ökad rekrytering av kvinnor kommer också att bidra till att totalförsvaret kan upprätthålla hög kvalitet i flera slag av befattningar, bl.a. sådana som fordrar bred teknisk kompetens.

Behovet av kvinnors kompetens ökar genom ominriktningen och den tekniska utvecklingen inom det militära försvaret.

Dimensioneringen

Utredningens ursprungliga direktiv angav att alla som bedömdes lämpliga att genomgå grundutbildning skulle göra det. Regeringen har senare i uppdrag till Försvarsmakten angett att utgångspunkten bör vara 18 000 värnpliktiga år. ÖCB har beräknat behovet av civilpliktiga till 900 årligen.

När endast en begränsad del av en årskull skrivs in för grundutbildning med plikt fordras det åtgärder som motiverar så många som möjligt att frivilligt genomgå denna utbildning. Utredningen föreslår i betänkandet ett antal sådana motivationshöjande åtgärder.

Folkförankring och information

Den folkliga förankringen av totalförsvaret har stor betydelse för försvarsviljan och därmed för vår försvarsförmåga. Ännu viktigare blir folkförankringen när endast en mindre del av årskullen kallas in för pliktutbildning.

Undersökningar som gjorts under senare år visar att ungdomar har begränsade kunskaper om totalförsvaret. Det räcker inte med traditionellt myndighetsarbete, om situationen skall kunna förbättras. Upplysning och information måste ske på stor bredd – i samarbete mellan frivilliga försvarsorganisationer, andra folkrörelser, bildningsorganisationer och myndigheter.

Utredningen föreslår att en strategi skall utarbetas för åtgärder som syftar till att öka kunskaperna om totalförsvaret och plikttjänstgöring i samhället. Arbetet skall ske i samråd mellan myndigheter och frivilliga försvarsorganisationer, Centralförbundet Folk och Försvar, Civilpliktsrådet, Värnpliktsrådet och andra informatörer.

Utredningen föreslår vidare att ett informationssekretariat – skall byggas upp för framställning av informationsmaterial. Samordning av tillgängliga medel skapar ökad effektivitet i arbetet. Sekretariatet skall i sitt arbete utgå från hur ungdomar tar till sig information, bearbetar den och tar ställning i frågor som har betydelse för deras framtida liv.

Skolans totalförsvardag

Informationssekretariatet skall, som myndigheterna hittills gjort, inrikta en stor del av arbetet på att förse skolorna med material om totalförsvaret och plikttjänstgöring.

Utredningen föreslår att en Skolans totalförsvardag genomförs i landets gymnasieskolor. Informationssekretariatet skall i samråd med myndigheterna och frivilligorganisationerna ta fram underlag – och i den utsträckning som skolorna önskar – medverka med personal som informerar eller demonstrerar materiel.

Till den uppföljning, utvärdering och utveckling av informationsverksamheten som fordras hör bl.a. att klargöra vilken bild unga människor med invandrarbakgrund får av totalförsvaret och hur de ställer sig till att genomgå lång grundutbildning.

Rekrytering i tre steg till grundutbildning

Utredningen anser att det nuvarande mönstrings- och inskrivningssystemet behöver förenklas. Utredningen föreslår därför att en försöksverksamhet med rekrytering i tre steg genomförs i en av Pliktverkets fem regioner. Mönstring bör i försöksverksamheten ske lokalt, dvs på ett stort antal orter i landet.

Om rekryteringsmyndigheten får möjligheter att använda t.ex. gymnasieskolans lokaler, kan verksamheten bedrivas i en miljö som de pröv-

ningsskyldiga är vana vid. Det innebär också att prövningen sker på avsevärt fler orter än för närvarande och blir betydligt mer synlig.

Underlag för försöksverksamheten kan vara den modell för ett rekryteringssystem i tre steg som utredningen redovisar. Modellen innebär:

1. Förberedelser för prövning;
2. Prövning;
3. Slutlig placering på en befattning eller i en verksamhet.

Fördjupad mönstring kommer att fordras för ett antal särskilt krävande befattningar eller verksamheter.

Motivationen skall väga tungt vid avgörandet om en tjänstgöringsskyldig skall skrivas in eller inte – och till vilken befattning eller verksamhet som detta skall ske.

Den slutliga placeringen på en befattning eller i en verksamhet sker vid förband eller skolor två–tre månader efter inryckningen. Enligt utredningens mening bör det som är en skyldighet också vara en rättighet. Utredningen föreslår därför att den som är lämplig och vill genomgå grundutbildning men inte får plats bland de tjänstgöringsskyldiga skall erbjudas att genomgå tre månaders utbildning för t.ex. hemvärdet.

Utbildningstidens längd

Utbildningen för pliktpersonalen inom både civila och militära verksamheter har efter hand blivit kortare. Skälen har i allmänhet varit förändrade ekonomiska förutsättningar för verksamheten.

Utredningen har noga övervägt möjligheterna till ytterligare begränsningar av utbildningstiderna men stannat för att inte nu föreslå någon allmän minskning. Längden på utbildningen bör emellertid inte vara lika låst som hittills. En fortlöpande prövning av hur lång tjänstgöringen skall vara leder till en flexibilitet i systemet. För en del befattningar eller verksamheter är det sannolikt möjligt att minska utbildningstiden – för andra blir det nödvändigt att öka den.

Högst två terminer förskjutning av studier

Grundläggande för motivationen att genomgå civil eller militär grundutbildning är att det inte dröjer alltför länge innan de tjänstgöringsskyldiga som avser att studera på högskolan kan påbörja sina studier – eller att ett eventuellt uppehåll i studierna inte blir alltför långt.

Utredningen föreslår därför att ingen skall behöva skjuta upp sina högskolestudier mer än högst två terminer. Utredningen utgår från att både Försvarsmakten och civila utbildningsansvariga myndigheter planerar grundutbildningen så att detta kan förverkligas. Undantag från principen om högst två terminer dröjsmål eller uppehåll med studier skall vara mycket väl motiverade.

Om högskolestudier eller motsvarande inte skall skjutas upp i mer än två terminer, måste grundutbildningen som regel påbörjas i juni eller augusti samma år som gymnasiestudierna avslutas.

Elever som har påbörjat gymnasieutbildning eller annan likartad utbildning skall ha rätt att avsluta den, innan de genomgår grundutbildning inom totalförsvaret. Utredningen anser vidare att en del utbildnings-

former – fristående gymnasier, Komvux, folkhögskolor och arbetsmarknadsutbildning – vid tillämpning av pliktreglerna skall jämföras med gymnasieutbildning.

Prop. 2001/02:11
Bilaga 1

Anstånd med påbörjande av högre utbildning

Utredningen anser att den som tas in till högre utbildning skall få anstånd med att påbörja studierna – eller få göra uppehåll i studierna – till dess att grundutbildningen med civil- eller värnplikt är avslutad.

Bestämmelserna om anstånd bör gälla all statlig eftergymnasial utbildning och övrig eftergymnasial utbildning som står under statlig tillsyn – t.ex. högskoleutbildning, påbyggnadsutbildning inom kommunal vuxenutbildning, s.k. kvalificerad yrkesutbildning och utbildning i regi av enskilda utbildningsanordnare som står under statlig tillsyn.

Ekonomiska förmåner

Endast en mindre del av årskullen kommer i fortsättningen att kallas in till grundutbildning. Det gör att skillnaderna ekonomiskt sett mellan den som skall tjänstgöra och den som inte gör det kommer att upplevas som mer orättvisa än som hittills varit fallet.

Det finns i dagens system ett antal ekonomiska förmåner som syftar till att den civil- eller värnpliktige inte skall lida ren ekonomisk förlust under tjänstgöringen. Det är fråga om hyresbidrag, familjebidrag och reseersättningar. Utredningen anser att dessa förmåner skall finnas kvar.

Utredningen har jämfört den som genomgår pliktutbildning med en högskolestuderande. Utredningen föreslår att dagersättningen för den pliktige skall motsvara det belopp som den högskolestuderande får i studiebidrag. Ersättningen skall enligt utredningens förslag höjas från 50 kronor per dag (gäller från den 1 juli 2000) till 66 kronor per dag, vilket gör 2 000 kronor per månad.

Utredningen anser att tyngdpunkten i den förbättring av de ekonomiska förmånerna som är en nödvändig kompenserande och motivationshöjande åtgärd skall läggas på en utbildningspremie som de totalförsvarspliktiga får efter genomförd grundutbildning.

Utredningen har även här jämfört med studiemedelssystemets ekonomiska förmåner och föreslår en utbildningspremie, som skall beräknas genom att antalet tjänstgöringsdagar multipliceras med dagersättningen. Till var och en som genomgår grundutbildning under minst 400 dagar föreslår utredningen att det dessutom ska utgå en långtidspremie på 10 000 kronor.

Den sammanlagda utbildningspremien för den som genomgår 15 månaders utbildning blir därmed ca 40 000 kronor. Den som gör 12 månaders utbildning får omkring 24 000 kronor och den som ligger inne 7,5 månader ca 15 000 kronor.

För att de som efter genomförd grundutbildning söker sig ut på arbetsmarknaden och drabbas av arbetslöshet skall få ekonomiskt stöd föreslår utredningen att plikttjänstgöringen skall ge rätt till ersättning enligt a-kassans grundförsäkring. Plikttjänstgöringen skall betecknas som förvärvsarbete om grundutbildningen är minst sex månader och den totalförsvarspliktige har slutfört den. Ersättningen enligt grundförsäkringen är för närvarande omkring 6 000 kronor per månad.

Andra åtgärder som höjer motivationen

Utredningen anser att grundutbildningen skall ges ett civilt meritvärde. Många kurser som ingår i grundutbildningen bör kunna avgränsas så att de svarar mot civila utbildningar. Totalförsvarets myndigheter samarbetar sedan flera år med högskolor och universitet om detta. Utredningen föreslår att Försvarsmakten och Högskoleverket får i uppdrag att redovisa en lösning som kan tillämpas för samtliga förband och skolor inom totalförsvaret.

Det tjänstgöringsintyg som den totalförsvarspliktige får efter genomförd grundutbildning kan utvecklas vidare. Det sker bl.a. om intygen ger besked om det som är viktigt när den som genomgått grundutbildning söker anställning, t.ex. förmågan att arbeta i grupp, att ta initiativ och att leda andra.

Många förband och skolor inom totalförsvaret låter de civil- och värnpliktiga som ligger inne för grundutbildning gratis få genomgå högskoleprovet. Utredningen föreslår att detta skall tillämpas inom hela totalförsvaret.

Utredningen anser vidare att genomförd pliktutbildning skall ge förtur vid antagningen till utbildningen för den som skall bli t.ex. polis eller tulltjänsteman.

Formerna för själva grundutbildningen

Med de delvis nya uppgifterna för totalförsvaret – inte minst kraven på medverkan i internationella fredsfrämjande insatser – finns det skäl att överväga om principerna för det militära utbildningssystemet skall förändras.

Enligt utredningens mening bör det i beredningen av utredningens förslag till principer för plikttjänstgöringen finnas ett underlag som visar hur ett eller flera alternativa utbildningssystem skulle kunna se ut. Utredningen föreslår att Försvarsmakten skall få i uppdrag att analysera även sådana system för utbildningen.

Den pedagogiska effektiviteten

Att öka den pedagogiska effektiviteten i utbildningen innebär framför allt att ge stöd till och stimulera människors vilja att lära. Detta fordrar stor pedagogisk kunskap och medvetenhet i organisationen.

Utredningen föreslår att de utbildningsansvariga myndigheterna skall få i uppdrag att skapa ett forum som gör det möjligt för dem att tillsammans gå igenom och utvärdera det pedagogiska innehållet i utbildningen.

Försvarshögskolans ansvar och befogenheter, som gäller den pedagogiska utvecklingen inom totalförsvaret, bör även omfatta grundutbildningen inom både den civila och den militära delen av totalförsvaret. Försvarshögskolans åtgärder leder sammantaget till en kvalitetssäkring, som innebär att pedagogiken i grundutbildningen fortsätter att utvecklas och att tiden som de värnpliktiga ligger inne används på ett så ändamålsenligt sätt som möjligt. Det är naturligt att Nämnden för personalvård för totalförsvarspliktiga (Personalvårdsnämnden) inom ramen för sin verksamhet följer upp genomförandet av grundutbildningen – framför allt ur de totalförsvarspliktigas perspektiv.

Krigsplacering efter grundutbildning

Uppgifter om den som genomgått godkänd grundutbildning för en befattning eller verksamhet under höjd beredskap skall lämnas till rekryteringsmyndigheten, som beslutar om krigsplacering.

För värnpliktiga i de militära förband med hög beredskap som alltid måste vara mobiliseringsbara – i huvudsak den s.k. insatsorganisationen – föreslår utredningen att det nuvarande systemet för krigsplacering skall tillämpas. Värnpliktiga utbildade för övriga militära förband – som alltså har låg beredskap – krigsplaceras efter grundutbildningen i en verksamhet.

Utredningen föreslår att principen skall vara densamma för civilpliktiga. De som med den nuvarande säkerhetspolitiska hotbilden grundutbildas för uppgifter i krigsorganisationen hos kommunerna skall tills vidare kunna krigsplaceras som en kollektiv resurs för förstärkningar i ett anpassningsskede.

Omsättning av personal i förbanden

Omsättningen av pliktpersonal i förband och andra enheter handlar ytterst om förmågan att lösa de uppgifter som totalförsvarets olika myndigheter har. Ingen skall vara krigsplacerad som inte har förmåga att fullgöra de uppgifter som han eller hon är krigsplacerad för.

Med den syn på omsättningen som Försvarmakten har blir det möjligt att på ett flexibelt sätt utnyttja de resurser som pliktpersonalen utgör. Utredningen anser att uppföljningar och utvärderingar efter hand får visa om detta ger en tillfredsställande beredskap eller om principerna för omsättningen bör förändras.

Annan rekrytering av personal inom pliktsystemets ram

Utredningen föreslår att mönstrande som genomgår eller avser att genomgå utbildning för uppgifter som är särskilt viktiga för totalförsvaret skall kunna undantas från inskrivning. Frågan om inskrivning prövas på nytt något år efter mönstringen.

Utredningen föreslår vidare att Försvarmakten skall få i uppdrag att klargöra behovet av personal med kompetens inom civila specialområden och att utveckla principer för inskrivning och eventuell grundutbildning efter att dessa har genomgått en kvalificerad civil utbildning.

Försvarmakten bör få möjligheter att för denna rekrytering skriva in personal med värnplikt även för grundutbildning under högst 60 dagar.

Information om frivilligverksamheten

Försvarmakten, de bemanningsansvariga civila myndigheterna och de frivilliga försvarsorganisationerna bör i samband med mönstringen informera de mönstrande om frivilligverksamheten och uppmuntra dem som inte blir inskrivna med civil- eller värnplikt att i stället ansöka om medlemskap i någon av frivilligorganisationerna.

Utbildning för internationella insatser

Utredningen anser att utbildningsmoment som behövs för tjänstgöring i samband med internationella fredsfrämjande insatser kan läggas in i grundutbildningen – under förutsättning att de också stärker den totalförsvarspliktiges förmåga att fullgöra uppgifter som han eller hon behöver vid beredskaps- eller krigstjänstgöring.

I grundutbildning och repetitionsutbildning skall också kunna ingå att med plikt delta i internationella operativa insatser, t.ex. på grund av bilaterala avtal om minröjning och liknande. Förutsättningen är att deltagandet kan inordnas i utbildningsplanen för den totalförsvarspliktiges grundutbildning och att regeringen har lämnat sitt medgivande.

Uppskov m.m. med tjänstgöringen

Arbetsmarknadsskäl skall enligt utredningens förslag ges samma tyngd vid prövningen av uppskov som studier. Någon särskild regel som ger den tjänstgöringsskyldige rätt till uppskov med tjänstgöringen vid erbjudande om fast anställning föreslås emellertid inte. Uppskov skall däremot kunna beviljas om tjänstgöringen medför allvarliga svårigheter för den tjänstgöringsskyldiges möjligheter till anställning, dvs för möjligheterna att etablera sig på arbetsmarknaden.

Elitidrottsutövning på landslagsnivå skall kunna vara grund för uppskov på samma sätt som arbetsmarknadsskäl.

Personskadeskydd för totalförsvarspliktiga

Totalförsvarspliktiga som skadas under tjänstgöringen skall så långt det är möjligt ha motsvarande skydd som den som tjänstgör i utlandsstyrkan. Samma regler skall gälla för de civil- eller värnpliktiga som skadas under tjänstgöringen, oavsett om det är fråga om kortare eller längre grundutbildning.

Vid beräkning av livränteunderlaget skall detta inte i något fall beräknas till lägre belopp än som motsvarar 7,5 gånger prisbasbeloppet enligt lagen om allmän försäkring. De föreslagna reglerna skall också omfatta den som på frivillig grund fullgör en sådan kortare militär grundutbildning hos Försvarsmakten som utredningen föreslår.

När det gäller rehabiliteringsansvaret skall Försvarsmakten ha samma ansvar för den som fullgör värnplikt som myndigheten i dag har för den som tjänstgör i utlandsstyrkan. Rehabiliteringsansvaret skall bestå under tre år. Det skall enligt förslaget kunna förlängas med ytterligare två år. Anhöriga till den som skadas skall också kunna få ersättning för vissa kostnader från Försvarsmakten för att underlätta för dem att engagera sig i rehabiliteringen av den skadade. Det som nu sagts om Försvarsmakten skall också gälla den myndighet eller kommun som svarar för utbildningen av den som fullgör civilplikt.

Utredningen föreslår vidare en riskgaranti för den som under tjänstgöringen ådrar sig svårare skador eller förolyckas. Vid fullständig invaliditet betalas ersättning enligt riskgarantin ut med 22 prisbasbelopp enligt lagen om allmän försäkring. Vid dödsfall skall ersättning betalas ut med 22 prisbasbelopp till dödsboet. Dessutom betalas tre prisbasbelopp ut till varje efterlevande barn som vid dödsfallet var under 21 år.

Påföljdsval och straffmätning för totalvägran

Utredningen föreslår att den som vägrar fullgöra vapenfri tjänst skall straffas. Påföljden vid vägran skall i normalfallet vara fängelse i två månader. Den som en gång dömts för vägran skall inte kallas in i igen.

Utredningen anser inte att någon åtskillnad i princip skall göras beroende på skälen för vägran. Inte heller bör hänsyn tas till omfattningen av den återstående tjänstgöringstiden. Samhällstjänst skall inte användas som ett alternativ till fängelse.

Disciplinärenden

Civilpliktiga, värnpliktiga, och viss annan personal som tjänstgör inom totalförsvaret lyder under ett disciplinärt ansvarssystem när de tjänstgör. Disciplinära påföljder blir aktuella som tillrättavisningsmedel vid förseelser som inte är av den karaktären att de utgör brott som skall anmälas till åtal. Påföljderna utgörs av varning, löneavdrag, extratjänst och utgångsförbud.

Utredningen föreslår att disciplinreglerna skall gälla även för dem som frivilligt tjänstgör inom den civila delen av totalförsvaret. Utegångsförbudet tas bort som disciplinär påföljd. Utredningen föreslår vidare att löneavdrag endast får verkställas med en fjärdedel av lönen per avlöningstillfälle för dem som genomgår grundutbildning med värnplikt eller civilplikt. Yttrande från auditör skall alltid inhämtas i ett disciplinärende om den disciplinansvarige begär det. Prövningstillstånd krävs enligt utredningens förslag för att hovrätt skall kunna pröva ett avgörande i ett disciplinärende.

Utredningen föreslår även ändringar som kan väntas leda till en snabbare handläggning av disciplinärenden vid tingsrätt samt en viss skärpning när det gäller förutsättningarna för att en disciplinär påföljd skall kunna verkställas utan att beslutet vunnit laga kraft.

Svåra påfrestningar på samhället i fred

Utredningen föreslår i en särskild lag ett pliktssystem för tjänstgöring vid svåra påfrestningar på samhället i fred. Syftet är att trygga personalförsörjningen vid sådana situationer och att därigenom ytterligare förstärka samhällets beredskap mot den typen av påfrestningar.

Med allvarliga störningar i viktiga samhällsfunktioner avses i den föreslagna lagen omfattande avbrott i kommunikationerna eller i försörjningen med livsnödvändiga förnödenheter eller tjänster, om avbrottet medför allvarlig fara för många människors liv, personliga säkerhet eller hälsa.

Om en sådan störning har inträffat får regeringen besluta om tjänsteplikt, om det är nödvändigt för att skydda liv, personlig säkerhet eller hälsa. Ett sådant beslut om tjänsteplikt kan bli aktuellt först när ordinarie åtgärder inte är tillräckligt effektiva eller redan på förhand bedöms som otillräckliga för att undanröja en störning eller lindra dess verkningar för befolkningen.

Skyldigheten att fullgöra tjänsteplikt föreslås gälla var och en som är bosatt i Sverige och som under kalenderåret fyller lägst 18 och högst 65 år.

Ekonomiska konsekvenser av utredningens förslag

Prop. 2001/02:11
Bilaga 1

Utredningen har i betänkandet redovisat förslag till åtgärder som i några fall innebär ökade kostnader. De flesta förslagen fordrar däremot ingen särskild finansiering. De kan rymmas inom de ramar som myndigheterna enligt den nuvarande ekonomiska planeringen förfogar över för de berörda verksamheterna.

Ökade kostnader får totalförsvarets myndigheter däremot för ersättningarna till de civil- och värnpliktiga. Detsamma gäller kostnaderna för mönstring och inskrivning av kvinnor och för förbättringen av personskadeskyddet. Utredningen föreslår dessutom ett antal besparingar.

Resultatet av den bedömning av de ekonomiska konsekvenserna som kan göras på det här stadiet visar att utredningens förslag är underfinansierade med 150 milj. kronor. Denna kostnad kan enligt utredningens mening inte täckas inom den del av de totala försvarsutgifterna som pliktverksamheten orsakar. Ett skäl är att de stora besparingarna för det militära försvarets del har genomförts under tiden som utredningen arbetat – framför allt de stora effekter som den kraftiga minskningen av antalet värnpliktiga i grundutbildning får.

När endast en begränsad del av varje åldersklass skrivs in för grundutbildning fordras det kraftiga motivationshöjande åtgärder. Annars kommer principen om att motivationen skall väga tungt inte att kunna upprätthållas. Om detta inte kommer att kunna ske urholkas pliktssystemet och måste på sikt ersättas av något annat.

Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt

dels att rubrikerna i 3 kap. närmast före 1, 4 och 5 §§ skall upphävas,
dels att 1 kap. 5 §, 2 kap. 2 och 3 §§, 3 kap. 1–12 och 15 §§, 4 kap. 2 och 3 §§, 5 kap. 3 och 8 §§, 8 kap. 1 § och 10 kap. 8 § skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas sju nya paragrafer, 3 kap. 16 §, 8 kap. 6–11 §§, samt närmast före 8 kap. 6 och 11 §§ nya rubriker av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

5 §

Värnplikten skall fullgöras hos Försvarsmakten och skall alltid inledas med grundutbildning.

Skyldigheten att fullgöra värnplikt omfattar endast *män som är svenska medborgare* och gäller från början av det kalenderår när den totalförsvarspliktige fyller nitton år till slutet av det kalenderår när han fyller fyrtiosju år.

Av 5 § lagen (1994:1810) om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning följer dock att en kvinna som efter antagningsprövning enligt den lagen skrivits in för värnplikt därefter är skyldig att fullgöra värnplikten

Skyldigheten att fullgöra värnplikt omfattar endast svenska medborgare och gäller från början av det kalenderår när den totalförsvarspliktige fyller nitton år till slutet av det kalenderår när han *eller hon* fyller fyrtiosju år.

2 kap.

2 §

Varje svensk man som är totalförsvarspliktig är för utredning som avses i 1 § skyldig att vid Totalförsvarets pliktverk genomgå mönstring, om det inte är uppenbart att han saknar förmåga att fullgöra värnplikt och civilplikt.

Varje svensk man *och kvinna* som är totalförsvarspliktig är för utredning som avses i 1 § skyldig att vid Totalförsvarets pliktverk genomgå mönstring, om det inte är uppenbart att han *eller hon* saknar förmåga att fullgöra värnplikt och civilplikt *som är längre än 60 dagar*.

Skyldigheten inträder det kalenderår när den totalförsvarspliktige fyller arton år eller, för den som förvärvar svenskt medborgarskap senare, från och med den dag när han blir svensk medborgare. Om det inte finns särskilda skäl, är ingen skyldig att genomgå mönstring efter det kalenderår när han fyller tjugofyra år.

Skyldigheten inträder det kalenderår när den totalförsvarspliktige fyller arton år eller, för den som förvärvar svenskt medborgarskap senare, från och med den dag när han *eller hon* blir svensk medborgare. Om det inte finns särskilda skäl, är ingen skyldig att genomgå mönstring efter det kalenderår när han *eller hon* fyller tjugofyra år.

Den som har blivit svensk medborgare efter det att han eller hon har fyllt 24 år och önskar fullgöra värnplikt eller civilplikt, har rätt att genomgå mönstring.

Mönstringen skall ske i den totalförsvarspliktiges personliga närvaro. Den skall omfatta medicinska och psykologiska undersökningar samt annan utredning av hans personliga förhållanden.

3 §

Mönstringen skall ske i den totalförsvarspliktiges personliga närvaro. Den skall omfatta medicinska och psykologiska undersökningar samt annan utredning av hans *eller hennes* personliga förhållanden.

3 kap.

Inskrivning efter mönstring

Om resultatet av mönstringen visar att den totalförsvarspliktige har förutsättningar att fullgöra värnplikt eller civilplikt, skall Totalförsvarets pliktverk placera honom i en eller flera befattningsgrupper samt skriva in honom för värnplikt eller civilplikt eller i en utbildningsreserv. Befattningsgrupper skall finnas för chefer, för specialister och för övriga.

1 §

För värnplikt och civilplikt får endast det antal totalförsvarspliktiga skrivas in som i krig behövs i Försvarsmakten och det civila försvaret eller för Försvarsmaktens fredstida beredskap.

2 §

För värnplikt och civilplikt skall det antal totalförsvarspliktiga skrivas in som i krig behövs i Försvarsmakten och det civila försvaret eller för Försvarsmaktens fredstida beredskap. Ur varje befattningsgrupp skall de som är

Om resultatet av mönstringen visar att den totalförsvarspliktige har förutsättningar att fullgöra värnplikt eller civilplikt *som omfattar längre grundutbildning än 60 dagar*, skall Totalförsvarets pliktverk placera honom *eller*

bäst lämpade skrivas in för tjänstgöring.

henne i en eller flera befattningsgrupper samt skriva in honom eller henne för värnplikt eller civilplikt eller registrera honom eller henne i ett beredskapsregister. Befattningsgrupper skall finnas för chefer, för specialister och för övriga. Ur varje befattningsgrupp skall de som är bäst lämpade skrivas in för tjänstgöring.

Prop. 2001/02:11
Bilaga 2

Totalförsvarspliktig som genomgår eller avser att genomgå utbildning för befattning av särskild betydelse för totalförsvaret får undantagas från inskrivning för värnplikt och civilplikt som är längre än 60 dagar eller från registrering i beredskapsregistret. Har utbildningen inte påbörjats inom två år från mönstringen skall, om särskilda skäl inte föreligger, inskrivning ske för värnplikt eller civilplikt eller registrering ske i beredskapsregistret.

3 §

Om resultatet av mönstringen visar att den totalförsvarspliktige saknar förutsättningar att fullgöra värnplikt och civilplikt, skall Totalförsvarets pliktverk besluta att han inte är skyldig att fullgöra sådan tjänstgöring.

Om resultatet av mönstringen visar att den totalförsvarspliktige saknar förutsättningar att fullgöra värnplikt och civilplikt *som omfattar längre grundutbildning än 60 dagar*, skall Totalförsvarets pliktverk besluta att han eller hon inte är skyldig att fullgöra sådan tjänstgöring.

Inskrivning efter annan utredning

Den som efter annan utredning än mönstring bedöms lämplig för civilplikt får av Totalförsvarets pliktverk skrivas in för sådan tjänstgöring, dock inte för civilplikt som omfattar längre grundutbildning än 60 dagar.

4 §

Den som efter annan utredning än mönstring bedöms lämplig för *värnplikt eller* civilplikt får av Totalförsvarets pliktverk skrivas in för sådan tjänstgöring, dock inte för *värnplikt eller* civilplikt som omfattar längre grundutbildning än 60 dagar.

*Gemensamma bestämmelser om
inskrivning*

5 §

För den som skrivs in för värnplikt eller *för sådan* civilplikt som omfattar grundutbildning, skall följande bestämmas vid inskrivningen:

1. den *befattning* eller typ av befattning som han eller hon skall utbildas till,

2. de förband, skolor, myndigheter eller andra organisationer där grundutbildningen huvudsakligen skall fullgöras,

3. grundutbildningens längd, och

4. om grundutbildningen skall pågå mer än 60 dagar, året och månad en när grundutbildningen är planerad att börja.

För den som skrivs in för värnplikt eller civilplikt som omfattar grundutbildning, skall följande bestämmas vid inskrivningen:

1. den typ av befattning som han eller hon skall utbildas till,

7 §

I den utsträckning det kan ske skall vid inskrivningen hänsyn tas till önskemål från den som skrivs in.

Den som avses att registreras i beredskapsregistret skall erbjudas att hos Försvarsmakten få fullgöra viss grundutbildning för värnplikt.

8 §

Av ett beslut om inskrivning skall det framgå vad som har bestämts enligt 5 eller 6 §. Ett beslut om inskrivning i *utbildningsreserven* skall *innehålla uppgift* om den totalförsvarspliktiges befattningsgrupp.

Den som genomgår mönstring skall *vid mönstringen* underrättas om beslut som avses i första stycket eller i 3 §.

Av ett beslut om inskrivning skall det framgå vad som har bestämts enligt 5 eller 6 §. *Av registreringen i beredskapsregistret* skall *framgå* den totalförsvarspliktiges befattningsgrupp.

Den som genomgår mönstring skall *senast fyra månader efter mönstringen* underrättas om beslut som avses i första stycket eller i 3 §.

9 §

Ett beslut enligt 1, 3 eller 4 § får ändras av Totalförsvarets pliktverk. Om den som har skrivits in har påbörjat en grundutbildning, får beslutet också ändras av den myndighet som verket bestämmer. Om det behövs för bedömningen, är den som är totalförsvarspliktig skyldig att genomgå förnyad mönstring eller annan utredning enligt 2 kap.

Om en ändring av ett beslut om inskrivning innebär att tiden för grundutbildningen blir längre än enligt det tidigare beslutet, krävs

Om en ändring av ett beslut om inskrivning innebär att tiden för grundutbildningen blir längre än enligt det tidigare beslutet, krävs

att den som beslutet avser godkänner ändringen. Om inte annat följer av 10 §, skall detsamma gälla i fråga om ändring av *ett beslut om inskrivning i utbildningsreserven* till inskrivning för värnplikt eller *för sådan* civilplikt som omfattar en längre grundutbildning än 60 dagar.

att den som beslutet avser godkänner ändringen. Om inte annat följer av 10 §, skall detsamma gälla i fråga om ändring av *registrering i beredskapsregistret* till inskrivning för värnplikt eller civilplikt som omfattar en längre grundutbildning än 60 dagar.

10 §

Om det behövs med hänsyn till Sveriges försvarsberedskap, får regeringen föreskriva att totalförsvarspliktiga som *har skrivits in i utbildningsreserven* i stället skall skrivas in för värnplikt eller *för sådan* civilplikt som omfattar en längre grundutbildning än 60 dagar.

Om det behövs med hänsyn till Sveriges försvarsberedskap, får regeringen föreskriva att totalförsvarspliktiga som *är registrerade i beredskapsregistret* i stället skall skrivas in för värnplikt eller civilplikt som omfattar en längre grundutbildning än 60 dagar.

11 §

Inskrivning i *utbildningsreserven* upphör vid utgången av det kalenderår när den totalförsvarspliktige *fyller 30 år*.

Registrering i beredskapsregistret upphör *efter fem år, räknat från utgången* av det kalenderår när den totalförsvarspliktige *registrerades*.

Om det behövs med hänsyn till Sveriges försvarsberedskap får regeringen föreskriva att *registreringen inte skall upphöra*.

12 §

En totalförsvarspliktig som efter avslutad grundutbildning har förvärvat tillräckliga kunskaper och färdigheter för en krigsuppgift skall krigsplaceras i en befattning eller i en viss verksamhet som han eller hon är lämplig för. Den som har genomgått en länge grundutbildning är 60 dagar skall krigsplaceras i den verksamhet där grundutbildningen fullgjordes, om det inte från totalförsvarets synpunkt är väsentligt bättre att han eller hon krigsplaceras i en annan verksamhet.

En totalförsvarspliktig som efter avslutad grundutbildning har förvärvat tillräckliga kunskaper och färdigheter för en krigsuppgift skall krigsplaceras i en befattning eller i en viss verksamhet *i eller för en krigsorganisation* som han eller hon är lämplig för. Den som har genomgått en länge grundutbildning är 60 dagar skall krigsplaceras i den verksamhet där grundutbildningen fullgjordes, om det inte från totalförsvarets synpunkt är väsentligt bättre att han eller hon krigsplaceras i en annan verksamhet.

Om det inte finns särskilda skäl och mer än tio år har förflutit från

det senaste tjänstgöringstillfället, skall beslutet om krigsplacering upphävas.

Prop. 2001/02:11
Bilaga 2

15 §

Beslut om krigsplacering fattas av Totalförsvarets pliktverk efter framställningar från statliga myndigheter, kommuner, landsting, kyrkliga kommuner, bolag, föreningar, samfälligheter, eller andra enskilda. Om ett beslut om krigsplacering upphävs, gäller 14 §.

Beslut om krigsplacering fattas av Totalförsvarets pliktverk efter framställningar från statliga myndigheter, kommuner, landsting, registrerade trossamfund, bolag, föreningar, samfälligheter eller andra enskilda (*bemanningsansvariga*). Om ett beslut om krigsplacering upphävs, gäller 14 §.

Om en framställning enligt första stycket inte görs, skall anmälan om behov av pliktpersonal anses som en framställning om krigsplacering. Krigsplacering skall då ske i enlighet med anmälan.

16 §

Ett beslut om krigsplacering får ändras av den som är bemanningsansvarig inom ramen för dennes krigsorganisation. Ett sådant beslut om ändrad krigsplacering skall anmälas till Totalförsvarets pliktverk.

Framställan om ändrad krigsplacering av den som är krigsplacerad i en för flera bemanningsansvariga gemensam organisation skall ske i samråd med den myndighet som regering bestämmer. Beslut om ändrad krigsplacering fattas i dessa fall av Totalförsvarets pliktverk.

4 kap.

2 §

Om den som skrivits in för värnplikt eller för sådan civilplikt som omfattar en längre grundutbildningen än 60 dagar inte har kallats in till grundutbildning före utgången av det kalenderår när han fyller 24 år eller, i fall som avses i 3 kap. 10 §, före utgången av det kalenderår när han fyller trettio år, är han skyldig att fullgöra grund-

Om den som skrivits in för värnplikt eller civilplikt som omfattar en längre grundutbildning än 60 dagar inte har kallats in till grundutbildning före utgången av det kalenderår när han eller hon fyller 24 år eller, i fall som avses i 3 kap. 10 §, före utgången av det kalenderår hans eller hennes registreringen i beredskapsregistret

utbildningen endast om det finns särskilda skäl.

upphör, är han *eller hon* skyldig att fullgöra grundutbildningen endast om det finns särskilda skäl.

Prop. 2001/02:11
Bilaga 2

3 §

En svensk man som är medborgare även i en annan stat än Sverige är inte skyldig att fullgöra en längre grundutbildning än 60 dagar, om han antingen har fullgjort en motsvarande utbildning i den andra staten eller, innan han har fyllt nitton år, väljer att göra detta och det står klart att tjänstgöringen kommer att fullgöras i den andra staten och att den utbildningen till längd och effektivitet är minst likvärdig med den som krävs av honom i Sverige.

En svensk man *och kvinna* som är medborgare även i en annan stat än Sverige är inte skyldig att fullgöra en längre grundutbildning än 60 dagar, om han *eller hon* antingen har fullgjort en motsvarande utbildning i den andra staten eller, innan han *eller hon* har fyllt nitton år, väljer att göra detta och det står klart att tjänstgöringen kommer att fullgöras i den andra staten och att den utbildningen till längd och effektivitet är minst likvärdig med den som krävs av honom *eller henne* i Sverige.

5 kap.

3 §

Grundutbildningen skall ge de kunskaper och färdigheter som krigsuppgiften kräver.

Grundutbildningen skall ge de kunskaper och färdigheter som krigsuppgiften kräver. *I denna utbildning ingår att delta i utbildning för fredsfrämjande verksamhet inom ramen för internationellt samarbete i Sverige och utomlands. Utbildningsmoment i grundutbildningen i övrigt får ske utomlands med regeringens medgivande.*

Repetitionsutbildningen skall vidmakthålla och utveckla skickligheten för krigsuppgiften.

I grundutbildningen och repetitionsutbildningen ingår även uppgifter som syftar till att upprätthålla Sveriges försvarsberedskap.

8 §

En totalförsvarspliktig får efter ansökan beviljas uppskov med grundutbildning eller repetitionsutbildning som han eller hon har kallats in till,

1. om tjänstgöringen medför avsevärda svårigheter med avseende på sökandens studier eller arbete eller i övrigt för sökanden själv eller någon nära anhörig till honom eller henne, eller

1. om tjänstgöringen medför avsevärda svårigheter med avseende på sökandens studier eller arbete *eller möjligheter till anställning* eller i övrigt för sökanden själv eller någon nära anhörig till honom eller henne, eller

2. om sökandens fysiska eller psykiska prestationsförmåga är tillfälligt så nedsatt att det kan antas att tjänstgöringen inte kan fullgöras.

Uppskov får beslutas för högst ett år i sänder.

8 kap.

1 §

En totalförsvarspliktig har vi inställelse för mönstring eller annan utredning enligt 2 kap. 1 § och när han eller hon fullgör värnplikt eller civilplikt rätt till

1. reseförmåner
2. fri förplägnad,
3. fri inkvartering
4. fri hälso- och sjukvård,
5. fri grupplivförsäkring, samt
6. begravningshjälp.

Den som fullgör värnplikt, civilplikt eller allmän tjänsteplikt enligt 6 kap. 2 § första stycket 2 har även rätt till

fri utrustning,
dagersättning eller dagpenning,
utryckningsbidrag efter viss grundutbildning,
familjebidrag,
tandvård, samt vid beredskaps-
tjänstgöring och krigstjänstgöring,
fälttraktamente och särskild ersättning för tjänstgöring i viss befattning.

Den som fullgör värnplikt, civilplikt eller allmän tjänsteplikt enligt 6 kap. 2 § första stycket 2 har även rätt till

fri utrustning,
dagersättning eller dagpenning,
utbildningspremie efter viss grundutbildning,
fria högskoleprov i den omfattning regeringen bestämmer,
familjebidrag, tandvård, samt vid beredskapstjänstgöring och krigstjänstgöring, fälttraktamente och särskild ersättning för tjänstgöring i viss befattning.

Rehabilitering

6 §

Om en totalförsvarspliktig skadas när han eller hon fullgör värnplikt eller civilplikt, skall Försvarsmakten eller den utbildningsansvariga myndigheten eller kommunen i samråd med den skadade

1. utreda behovet av åtgärder för att den skadade skall återfå full arbetsförmåga eller för att stärka den skadades möjligheter att i framtiden försörja sig genom förvärvsarbete,

2. om det är möjligt, ge den skadade lämplig arbetsträning inom ramen för den egna verksamheten, samt

3. medverka till att den skadade får tillgång till lämplig yrkesutbildning eller fortbildning som är

7 §

I fall som avses i 6 § 3 skall Försvarsmakten eller den utbildningsansvariga myndigheten eller kommunen ge ekonomiskt stöd till en utbildning som föranleds av eller förlängs till följd av skadan.

Försvarsmakten eller den utbildningsansvariga myndigheten eller kommunen skall också ge stöd till andra åtgärder som främjar den skadades återgång till arbetslivet samt till anskaffande av hjälpmedel som den skadade behöver.

Stöd enligt första och andra stycket ges endast om det inte skall tillhandahållas av någon annan till följd av andra bestämmelser och om det framstår som skäligt med hänsyn till skadan och omständigheterna i övrigt.

8 §

Försvarsmakten eller den utbildningsansvariga myndigheten eller kommunen har ett ansvar enligt 6 och 7 §§ under en tid av tre år från det att åtgärder enligt 6 § 2 och 3 kan inledas. Om det finns särskilda skäl, skall åtgärden utsträckas under ytterligare två år.

9 §

Vid fullgörande av de uppgifter som avses i 6 och 7 §§ skall Försvarsmakten eller den utbildningsansvariga myndigheten eller kommunen samarbeta med försäkringskassan, länsarbetsnämnden och andra berörda myndigheter.

Försvarsmaktens eller den utbildningsansvariga myndighetens eller kommunens åtgärder bör samordnas med en eventuell arbetsgivares.

10 §

Försvarsmaktens eller den utbildningsansvariga myndighetens eller kommunens ansvar enligt 6 och 7 §§ innebär ingen inskränkning i det ansvar som den skadades arbetsgivare har enligt 2 kap. och 3kap. 2 a § arbetsmiljölagen (1977:1160) samt 22 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Ersättning till anhöriga

11 §

Om en anhörigs medverkan är av särskild betydelse för den skadades rehabilitering, skall Försvarsmakten eller den utbildningsansvariga myndigheten eller kommunen efter ansökan ge den anhörige skälig ersättning för kostnader som en sådan insats orsakar.

Om en totalförsvarspliktig när han eller hon fullgör värnplikt eller civilplikt förolyckas eller skadas så svårt att sjukhusvård krävs, skall Försvarsmakten eller den utbildningsansvariga myndigheten eller kommunen efter ansökan av de anhöriga ersätta dem för skäligt antal resor till den förolyckade eller skadade samt uppehälle och tidspillan vid sådan resa efter samma grunder som gäller i fråga om ersättning av allmänna medel till vittnen.

I fall som avses i andra stycket skall Försvarsmakten eller den utbildningsansvariga myndigheten eller kommunen efter ansökan även ge skäligt bidrag till kostnader för psykosocialt stöd till anhöriga som är i behov av det och om det framstår som skäligt med hänsyn till omständigheterna i övrigt.

10 kap.

8 §

Totalförsvarets pliktverk får i särskilda fall besluta att en totalförsvarspliktig tills vidare inte

Totalförsvarets pliktverk får, om det inte föreligger särskilda skäl, besluta att en totalförsvarspliktig

skall kallas till mönstring eller inkallas till värnplikt eller civilplikt, om han eller hon

1. *vägrar* eller *underlåter* att fullgöra vad som åligger honom eller henne eller *avviker* eller *uteblir* från tjänstgöringsstället och det kan antas att han eller hon inte kommer att fullgöra den värnplikt eller civilplikt som inskrivningen avser, *eller*

2. *med hänvisning till sin avslutning till visst religiöst samfund förklarar att han eller hon inte kommer att fullgöra vare sig värnplikt eller civilplikt.*

tills vidare inte skall kallas till mönstring eller inkallas till värnplikt eller civilplikt, om han eller hon

på grund av vägran eller underlåtelse att fullgöra vad som åligger honom eller henne eller genom att avvika eller utebli från tjänstgöringsstället har dömts för brott mot totalförsvarsplikten och det kan antas att han eller hon inte kommer att fullgöra den värnplikt eller civilplikt som inskrivningen avser.

Denna lag träder i kraft .....

Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m.

Härigenom föreskrivs beträffande lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m.

dels att 14 och 37 §§ skall upphöra att gälla,

dels att 1, 10, 15, 21, 24, 29, 34 - 36, 38 - 40, 52 och 62 §§ skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas en ny 54 § av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Denna lag gäller för

1. totalförsvarspliktiga under den tid de är skyldiga att fullgöra värnplikt eller civilplikt enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt,

2. dem som genomgår utbildning för att få militär anställning i Försvarsmakten,

3. hemvärnsmän under den tid då de är tjänstgöringsskyldiga,

4. dem som genom krigsfri-villigavtal eller annat avtal åtagit sig att tjänstgöra frivilligt i befattningar i Försvarsmaktens krigsorganisation, under den tid då de är tjänstgöringsskyldiga,

4. dem som genom krigsfri-villigavtal eller annat avtal åtagit sig att tjänstgöra frivilligt i befattningar i Försvarsmaktens krigsorganisation *eller hos annan huvudman enligt förordningen (1994:524) om frivillig försvarsverksamhet*, under den tid då de är tjänstgöringsskyldiga,

5. anställda i utlandsstyrkan i Försvarsmakten, när de tjänstgör utomlands.

10 §

Disciplinpåföljderna är varning, extratjänst, löneavdrag *och utegångsförbud*.

Disciplinpåföljderna är varning, extratjänst *och löneavdrag*.

Vid val av påföljd är varning att anse som en lindrigare påföljd än extratjänst och löneavdrag. Särskilt avseende skall fästas vid omständigheter som talar för att påföljden kan stanna vid varning.

15 §

Löneavdrag får åläggas tillsammans med *utegångsförbud*, om det krävs av hänsyn till ordningen inom den verksamhet där disciplinförseelsen har begåtts.

Löneavdrag får åläggas tillsammans med *extratjänst*, om det krävs av hänsyn till ordningen inom den verksamhet där disciplinförseelsen har begåtts.

21 §

En chef som avses i 20 § får överlämna åt andra chefer som tjänstgör under honom eller henne, dock lägst en kompanichef eller motsvarande chef, att pröva frågor om disciplinansvar för personal som står under deras befäl, under förutsättning att

1. förfarandet inte kan antas utgöra brott,
2. förseelsen har erkänts och
3. förseelsen inte bör medföra svårare påföljd än varning, extratjänst eller *utgångsförbud i högst fem dagar.*
3. förseelsen inte bör medföra svårare påföljd än varning, extratjänst eller *löneavdrag i högst tio dagar.*

24 §

Innan en disciplinpåföljd beslutas eller en åtalsanmälan görs i fråga om en disciplinansvarig, skall yttrande inhämtas från auditören. Ett sådant yttrande behövs dock inte när ärendet prövas enligt 21 § eller, under de förutsättningar som anges i 21 §, *av någon annan myndighet än Försvarmakten, en kommun eller ett landsting.*

Auditören är medansvarig för de beslut *som myndigheten, kommunen eller landstinget fattar* på hans eller hennes tillstyrkan.

Innan en disciplinpåföljd beslutas eller en åtalsanmälan görs i fråga om en disciplinansvarig, skall yttrande inhämtas från auditören. Ett sådant yttrande behövs dock inte när ärendet prövas under de förutsättningar som anges i 21 § *1-3 om inte den disciplinansvarige begär det.*

Auditören är medansvarig för de beslut som *fattas* på hans eller hennes tillstyrkan.

29 §

Den disciplinansvarige *skall innan* ärendet avgörs få del av vad som kommit fram under utredningen och ges tillfälle att yttra sig över det, om det inte är uppenbart obehövligt.

Den disciplinansvarige skall erinras om sin rätt enligt 24 § att begära att yttrande från auditör tas in i ärendet.

Han eller hon skall också innan ärendet avgörs få del av vad som kommit fram under utredningen och ges tillfälle att yttra sig över det, om det inte är uppenbart obehövligt.

34 §

Beslut om disciplinpåföljd skall verkställas snarast möjligt efter det att beslutet vunnit laga kraft.

Om det behövs av hänsyn till ordningen inom den verksamhet där disciplinförseelsen har begåtts eller av någon annan särskild anledning, får det i beslut om extratjänst eller utgångsförbud bestämmas att beslutet skall verk-

I beslut om extratjänst får det bestämmas att beslutet skall verkställas trots att det inte vunnit laga kraft om det behövs av hänsyn till ordningen inom den verksamhet där disciplinförseelsen har begåtts.

ställas trots att det inte vunnit laga kraft.

Prop. 2001/02:11
Bilaga 2

35 §

Extratjänst får inte verkställas på tjänstefria dagar. *Detsamma gäller utgångsförbud i högst fem dagar.*

Extratjänst får inte verkställas på tjänstefria dagar.

Löneavdrag får verkställas med högst en fjärdedel av lönen per avlöningsstillfälle för de totalförsvarspliktiga som fullgör grundutbildning.

36 §

Verkställigheten av extratjänst eller utgångsförbud får skjutas upp eller avbrytas, om det finns särskilda skäl. Den dag då avbrott sker skall i sin helhet räknas som verkställighetstid.

Verkställigheten av extratjänst får skjutas upp eller avbrytas, om det finns särskilda skäl. Den dag då avbrott sker skall i sin helhet räknas som verkställighetstid.

38 §

Om den som har ålagts utgångsförbud efter överklagande slutligen blir ålagd löneavdrag, skall avräkning ske för den tid under vilken förbudet har verkställts. *En dags utgångsförbud skall anses motsvara två dagars löneavdrag.*

Om den som har ålagts extratjänst efter överklagande slutligen blir ålagd löneavdrag, skall avräkning ske för den tid under vilken extratjänsten har verkställts. *Två timmars extratjänst motsvarar en dags löneavdrag.*

39 §

Extratjänst bortfaller i den del den inte har verkställts innan den disciplinansvariges pågående tjänstgöringsskyldighet har upphört.

Extratjänst får inte verkställas efter det att den disciplinansvariges pågående tjänstgöringsskyldighet har upphört.

Om extratjänst inte kan verkställas skall den som meddelat beslutet omvandla det till löneavdrag med tillämpning av 38 § andra meningen.

40 §

Utgångsförbud får inte verkställas efter det att den disciplinansvariges pågående tjänstgöringsskyldighet har upphört.

Om utgångsförbud inte kan verkställas, skall den som har meddelat beslutet omvandla det till löneavdrag med tillämpning av 38 § andra meningen.

Om löneavdrag inte kan göras och motsvarande belopp inte betalas, gäller om verkställighet vad som är föreskrivet om uppörd och indrivning av böter. Obetalda belopp får dock inte förvandlas till fängelse.

Löneavdrag bortfaller i den mån det inte har verkställts inom tre år från det beslutet om disciplinpåföljd vann laga kraft.

52 §

Vid överklagande gäller lagen (1996:242) om domstolsärenden om inte annat föreskrivs i denna lag.

Ärenden om disciplinansvar skall handläggas skyndsamt av domstolen.

54 §

har upphävts genom lag (1996:269).

Hovrätten får inte pröva ett överklagande av ett beslut av en tingsrätt, om inte hovrätten meddelat prövningstillstånd.

Prövningstillstånd behövs inte om överklagandet avser beslut som rör någon annan än en part, beslut i vilket tingsrätten ogillat jäv mot en domare eller beslut genom vilket ett överklagande avisats.

62 §

Ett beslut om ersättningsskyldighet som fattats av en sådan chef i Försvarmakten som avses i 20 §, av en annan myndighet än Försvarmakten, eller av en kommun eller ett landsting får överklagas av den disciplinansvarige till tingsrätten. Bestämmelserna i 50–53 och 55 §§ gäller vid sådant överklagande.

Ett beslut om ersättningsskyldighet som fattats av en sådan chef i Försvarmakten som avses i 20 §, av en annan myndighet än Försvarmakten, eller av en kommun eller ett landsting får överklagas av den disciplinansvarige till tingsrätten. Bestämmelserna i 50–55 §§ gäller vid sådant överklagande.

Prövningstillstånd i hovrätt behövs dock inte om yrkandet om ersättning överstiger prisbasbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring eller om ersättningsärendet handlagts i samband med ett disciplinärende och prövningstillstånd meddelats i det ärendet.

Övergångsbestämmelser

Prop. 2001/02:11
Bilaga 2

Denna lag träder i kraft den

1. Tidigare beslutat utgångsförbud skall omräknas till löneavdrag i den del det inte verkställts före ikraftträdandet. Vid omräkningen skall en dags utgångsförbud motsvara två dagars löneavdrag.

2. Tidigare beslut om extratjänst som inte verkställts före ikraftträdandet och inte heller kan verkställas därefter bortfaller enligt 38 § i dess äldre lydelse

3. Har beslut i disciplinärende eller i ärende om ersättning meddelats före ikraftträdandet skall äldre bestämmelser beträffande talan mot beslutet tillämpas.

Förslag till lag om ändring i lagen (1994:588) om utbildning för fredsfrämjande verksamhet

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1994:588) om utbildning för fredsfrämjande verksamhet

dels att 3 § skall upphöra att gälla,

dels att 2 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Den som i Sverige eller utomlands skall delta i utbildning för fredsfrämjande verksamhet inom ramen för internationellt samarbete och som inte är anställd i Försvarsmakten skall ha samtyckt till att delta i utbildningen.

Föreslagen lydelse

2 §

Den som i Sverige eller utomlands skall delta i utbildning för fredsfrämjande verksamhet inom ramen för internationellt samarbete och som inte är anställd i Försvarsmakten *eller fullgör grundutbildning enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt* skall ha samtyckt till att delta i utbildningen.

3 §

Om en totalförsvarspliktig som fullgör grundutbildning enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt under sin grundutbildning deltar i utbildning för fredsfrämjande verksamhet, skall han eller hon även under denna utbildning anses fullgöra grundutbildningen.

En totalförsvarspliktig som i andra fall än som sägs i första stycket deltar i utbildning för fredsfrämjande verksamhet skall anses fullgöra repetitionsutbildningen.

Denna lag träder i kraft den ....

Förslag till lag om ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd

dels att 1, 12 och 13 a §§ skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 12 a, av följande lydelse

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Denna lag gäller ersättning av staten vid personskada och tillämpas på

1. den som tjänstgör enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt eller inställer sig till mönstring, eller annan uttagning enligt den lagen *eller till antagningsprövning enligt lagen (1994:1810) om möjlighet för kvinnor att fullgöra värnplikt eller civilplikt med längre grundutbildning,*

2. den som medverkar i räddningstjänst eller övning med räddningskår enligt räddningstjänstlagen (1986:1102) eller i räddningstjänst enligt 11 kap. 1 § andra stycket luftfartslagen (1957:297),

3. den som är intagen för vård i kriminalvårdsanstalt, i ett hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, i ett hem som avses i 22 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall samt den som är häktad eller anhållen eller i annat fall intagen eller tagen i förvar i kriminalvårdsanstalt, häkte eller polisarrest,

4. den som utför samhällstjänst på grund av en föreskrift som meddelats med stöd av 27 kap. 2 a § eller 28 kap. 2 a § brottsbalken,

2. *den som fullgör tjänsteplikt enligt lagen (0000:00) om tjänsteplikt vid allvarliga störningar i viktiga samhällsfunktioner,*

3. den som medverkar i räddningstjänst eller övning med räddningskår enligt räddningstjänstlagen (1986:1102) eller i räddningstjänst enligt 11 kap. 1 § andra stycket luftfartslagen (1957:297),

4. den som är intagen för vård i kriminalvårdsanstalt, i ett hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, i ett hem som avses i 22 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall samt den som är häktad eller anhållen eller i annat fall intagen eller tagen i förvar i kriminalvårdsanstalt, häkte eller polisarrest,

5. den som utför samhällstjänst på grund av en föreskrift som meddelats med stöd av 27 kap. 2 a § eller 28 kap. 2 a § brottsbalken,

5. den som utför ungdomstjänst på grund av en föreskrift som har meddelats med stöd av 31 kap. 1 § tredje stycket 2 brottsbalken,

6. den som utför oavlönat arbete enligt en föreskrift som har meddelats med stöd av 8 § första stycket 2 lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll.

Regeringen får föreskriva att lagen skall tillämpas även på den som i annat fall än som avses i första stycket frivilligt deltar i verksamhet inom totalförsvaret eller i verksamhet för att avvärja eller begränsa skada på människor eller egendom eller i miljön.

6. den som utför ungdomstjänst på grund av en föreskrift som har meddelats med stöd av 31 kap. 1 § tredje stycket 2 brottsbalken,

7. den som utför oavlönat arbete enligt en föreskrift som har meddelats med stöd av 8 § första stycket 2 lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll.

12 §

För den som avses i 1 § första stycket 1 och som har skadats under grundutbildning *som är längre än 60 dagar* skall sjukpenningunderlag och *livränteunderlag* inte beräknas till lägre belopp än vad som motsvarar fyra gånger *basbeloppet* enligt 1 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring för tid före 21 års-ålder, fyra och en halv gånger basbeloppet för tid mellan 21 och 25 års ålder och fem gånger basbeloppet för tid från och med 25 års ålder.

För den som avses i 1 § första stycket 3 och som när skadan inträffade hade varit intagen längre än sex månader skall sjukpenningunderlag och *livränteunderlag* inte beräknas till lägre belopp än som anges i 4 kap. 10 § *anda stycket* lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring. Detta gäller även för den som avses i 1 § *andra stycket* om regeringen föreskriver det

För den som avses i 1 § första stycket 1 och som har skadats under grundutbildning skall sjukpenningunderlag inte beräknas till lägre belopp än vad som motsvarar fyra gånger *prisbasbeloppet* enligt 1 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring för tid före 21 årsålder, fyra och en halv gånger basbeloppet för tid mellan 21 och 25 års ålder och fem gånger basbeloppet för tid från och med 25 års ålder.

För den som avses i 1 § första stycket 1 och som har skadats under grundutbildning eller repetitionsutbildning utgör *livränteunderlaget sju och ett halvt basbelopp*.

12 a §

För den som avses i 1 § första stycket 3 och som när skadan inträffade hade varit intagen längre än sex månader skall sjukpenningunderlag och *livränteunderlag* inte beräknas till lägre belopp än som anges i 4 kap. 10 § *anda stycket*

lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring. Detta gäller även för den som avses i 1 § andra stycket om regeringen föreskriver det

Prop. 2001/02:11
Bilaga 2

13 a §

Den som avses i 1 § första stycket 1 och som har skadats under grundutbildning *som är längre än 60 dagar*, har efter skyddstidens utgång rätt till ersättning för nödvändiga kostnader för läkarvård, sjukvårdande behandling, sjukhusvård samt läkemedel under högst tre års tid. I kostnader för vård inräknas nödvändiga kostnader för resor.

Den som avses i 1 § första stycket 1 och som har skadats under grundutbildning, har efter skyddstidens utgång rätt till ersättning för nödvändiga kostnader för läkarvård, sjukvårdande behandling, sjukhusvård samt läkemedel under högst tre års tid. I kostnader för vård inräknas nödvändiga kostnader för resor.

Denna lag träder i kraft den .....

Förteckning över remissinstanserna som yttrat sig över betänkandet Totalförsvarsplikten

Prop. 2001/02:11
Bilaga 3

Riksdagens ombudsmän, Justitiekanslern, Svea hovrätt, Kammarrätten i Göteborg, Rikspolisstyrelsen, Försvarmakten, Totalförsvarets pliktverk, Försvarets radioanstalt, Statens räddningsverk, Överstyrelsen för civil beredskap, Kustbevakningen, Styrelsen för psykologiskt försvar, Försvarshögskolan, Överklagandenämnden för totalförsvaret, Nämnden för personalvård för totalförsvarspliktiga, Socialstyrelsen, Banverket, Sjöfartsverket, Luftfartsverket, Stockholms universitet, Lunds universitet, Riksrevisionsverket, Riksförsäkringsverket, Arbetsgivarverket, Arbetsmarknadsstyrelsen, Statens invandrarverk, Integrationsverket, Svenska kyrkans kyrkostyrelse, Statens energimyndighet, Affärsverket Svenska Kraftnät, Länsstyrelsen i Skåne län, Länsstyrelsen i Jönköpings län, Länsstyrelsen i Värmlands län, Länsstyrelsen i Gävleborgs län, Länsstyrelsen i Västerbottens län, Göteborgs kommun, Sollentuna kommun, Örebro kommun, Kiruna kommun, Filipstads kommun, Ödeshögs kommun, Älvdalens kommun, Timrå kommun, Nordanstigs kommun, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Sveriges kristna ungdomsråd, Lantbrukarnas riksförbund, Tjänstemännens centralorganisation, Landsorganisationen i Sverige, Sveriges Akademikers Centralorganisation, Officersförbundet, Sveriges Reservofficersförbund, Svenska Arbetsgivareföreningen, Sveriges civilförsvarsförbund, Svenska röda korset, Frivilliga Försvarsorganisationernas Samarbetskommitté, Centralförbundet för befälsutbildning, Civilpliktsrådet, Värnpliktsrådet, Svenska freds- och skiljedomsföreningen, Moderata Ungdomsförbundet, Liberala Ungdomsförbundets Riksorganisation, Riksorganisationen Centerns Ungdomsförbund, Sveriges Socialdemokratiska Ungdomsförbund, Kristdemokratiska Ungdomsförbundet, Ung Vänster, Grön Ungdom, Svenska samernas riksförbund, Riksförbundet Sveriges lottakårer, Svenska Blå Stjärnan, Sveriges Kvinnliga Bilkårer Riksförbund, Immigranternas Centralförbund, Riksförbundet Internationella Föreningar för Invandrarkvinnor, Fredrika-Bremer-Förbundet, Skolverket, Ungdomsstyrelsen, Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer, Glesbygdsverket, Arbetsmiljöverket (tidigare Arbetarskyddsstyrelsen), Statens trygghetsnämnd, Föreningen Sveriges Auditörer, Högskoleverket, Bibel och traktatsällskapet vaktornet, Statskontoret, Internationella kvinnoförbundet för fred och frihet, Högskolan Dalarna, Arbetslöshetskassornas samorganisation, Jämställdhetsombudsmannen

1. Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt

dels att 3 kap. 5, 8, 11, 12 och 15 §§, 4 kap. 2 §, 5 kap. 3 §, 8 kap. 1 § och 11 kap. 4 § samt rubriken till 8 kap. skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas sju nya paragrafer, 3 kap. 15 a § och 8 kap. 6–11 §§, samt närmast före 8 kap. 1, 6 och 11 §§ nya rubriker av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

5 §

För den som skrivs in för värnplikt eller för sådan civilplikt som omfattar grundutbildning, skall följande bestämmas vid inskrivningen:

1. den *befattning* eller typ av befattning som han eller hon skall utbildas till,

2. de förband, skolor, myndigheter eller andra organisationer där grundutbildningen huvudsakligen skall fullgöras,

3. grundutbildningens längd, och

4. om grundutbildningen skall pågå mer än 60 dagar, året och månaden när grundutbildningen är planerad att börja.

8 §

Av ett beslut om inskrivning skall det framgå vad som har bestämts enligt 5 eller 6 §. Ett beslut om inskrivning i utbildningsreserven skall innehålla uppgift om den totalförsvarspliktiges befattningsgrupp.

Den som genomgår mönstring skall *vid* mönstringen underrättas om beslut som avses i första stycket eller i 3 §.

Den som genomgår mönstring skall *senast fyra månader efter* mönstringen underrättas om beslut som avses i första stycket eller i 3 §.

11 §

Inskrivningen i utbildningsreserven upphör *vid* utgången av det kalenderår när den totalförsvarspliktige *fyller 30 år*.

Inskrivning i utbildningsreserven upphör *efter fem år, räknat från* utgången av det kalenderår när den totalförsvarspliktige *skrevs in*.

Om det behövs med hänsyn till Sveriges försvarsberedskap får regeringen föreskriva att inskrivningen inte skall upphöra. Inskriv-

ningen skall dock alltid upphöra vid utgången av det år den totalförsvarspliktige fyller 30 år.

Prop. 2001/02:11
Bilaga 4

12 §

En totalförsvarspliktig som efter avslutad grundutbildning har förvärvat tillräckliga kunskaper och färdigheter för en krigsuppgift skall krigsplaceras i en befattning eller i en viss verksamhet som han eller hon är lämplig för. Den som har genomgått en längre grundutbildning än 60 dagar skall krigsplaceras i den verksamhet där grundutbildningen fullgjordes, om det inte från totalförsvarets synpunkt är väsentligt bättre att han eller hon krigsplaceras i en annan verksamhet.

Krigsplaceringen skall inte kvarstå längre än tio år efter det senaste tjänstgöringstillfället, om det inte finns särskilda skäl.

15 §²

Beslut om krigsplacering fattas av Totalförsvarets pliktverk efter framställningar från statliga myndigheter, kommuner, landsting, bolag, föreningar, samfälligheter, registrerade trossamfund, organisatoriska delar av sådana samfund eller andra enskilda. Om ett beslut om krigsplacering upphävs, gäller 14 §.

Beslut om krigsplacering fattas av Totalförsvarets pliktverk efter framställningar från statliga myndigheter, kommuner, landsting, bolag, föreningar, samfälligheter, registrerade trossamfund, organisatoriska delar av sådana samfund eller andra enskilda (*bemanningsansvariga*). Om ett beslut om krigsplacering upphävs, gäller 14 §.

Om en framställning enligt första stycket inte görs, skall anmälan om behov av totalförsvarspliktiga anses som en framställning om krigsplacering. Krigsplacering skall då beslutas i enlighet med anmälan, om inte den bemanningsansvarige anmäler annat.

15 a §

En bemanningsansvarig får ändra ett beslut om krigsplacering i sin krigsorganisation till en annan krigsplacering i organisationen. Ett sådant beslut om ändrad krigsplacering skall anmälas till Totalförsvarets pliktverk.

Framställning om ändrad krigsplacering för den som är krigsplacerad i en verksamhet som är

² Senaste lydelse 1999:950.

gemensam för flera bemanningsansvariga skall göras i samråd med den myndighet som regeringen bestämmer. Beslut om ändrad krigsplacering fattas i dessa fall av Totalförsvarets pliktverk.

Prop. 2001/02:11
Bilaga 4

4 kap.

2 §

Om den som skrivits in för värnplikt eller för sådan civilplikt som omfattar en längre grundutbildning än 60 dagar inte har kallats in till grundutbildningen före utgången av det kalenderår när han fyller 24 år eller, i fall som avses i 3 kap. 10 §, före utgången av det kalenderår när *han fyller trettio år*, är han skyldig att fullgöra grundutbildningen endast om det finns särskilda skäl.

Om den som skrivits in för värnplikt eller för sådan civilplikt som omfattar en längre grundutbildning än 60 dagar inte har kallats in till grundutbildningen före utgången av det kalenderår när han fyller 24 år eller, i fall som avses i 3 kap. 10 §, före utgången av det kalenderår när *inskrivningen i utbildningsreserven upphör*, är han skyldig att fullgöra grundutbildningen endast om det finns särskilda skäl.

5 kap.

3 §

Grundutbildningen skall ge de kunskaper och färdigheter som krigsuppgiften kräver.

Grundutbildningen skall ge de kunskaper och färdigheter som krigsuppgiften kräver. *Utbildning för fredsfrämjande verksamhet som ger sådana kunskaper och färdigheter kan ingå i grundutbildningen.*

Repetitionsutbildningen skall vidmakthålla och utveckla skickligheten för krigsuppgiften.

I grundutbildningen och repetitionsutbildningen ingår även uppgifter som syftar till att upprätthålla Sveriges försvarsberedskap.

Förmåner

Förmåner och rehabilitering

8 kap.

Förmåner

1 §

En totalförsvarspliktig har vid inställelse för mönstring eller annan utredning enligt 2 kap. 1 § och när han eller hon fullgör värnplikt eller civilplikt rätt till

1. reseförmåner,
2. fri förplägnad,
3. fri inkvartering,
4. fri hälso- och sjukvård,
5. fri grupplivförsäkring, samt

6. begravningshjälp.

Den som fullgör värnplikt, civilplikt eller allmän tjänsteplikt enligt 6 kap. 2 § första stycket 2 har även rätt till

1. fri utrustning,
  2. dagersättning eller dagpenning,
  3. *utryckningsbidrag* efter viss grundutbildning,
  4. familjebidrag,
  5. tandvård, samt
  6. vid beredskapstjänstgöring och krigstjänstgöring, fälttraktamente och särskild ersättning för tjänstgöring i viss befattning.
3. *utbildningspremie* efter viss grundutbildning,
  4. *fria högskoleprov* under viss grundutbildning i den omfattning regeringen bestämmer,
  5. familjebidrag,
  6. tandvård, samt
  7. vid beredskapstjänstgöring och krigstjänstgöring, fälttraktamente och särskild ersättning för tjänstgöring i viss befattning.

Rehabilitering

6 §

Om en totalförsvarspliktig skadas när han eller hon fullgör grundutbildning eller repetitionsutbildning, skall den utbildningsansvariga myndigheten i samråd med den skadade

1. utreda behovet av åtgärder för att den skadade skall återfå full arbetsförmåga eller för att stärka den skadades möjligheter att i framtiden försörja sig genom förvärvsarbete,

2. om det är möjligt, ge den skadade lämplig arbetsträning inom ramen för den egna verksamheten, samt

3. medverka till att den skadade får tillgång till lämplig yrkesutbildning eller fortbildning som är ägnad att stärka hans eller hennes förvärvsförmåga.

7 §

I fall som avses i 6 § 3 skall den utbildningsansvariga myndigheten ge ekonomiskt stöd till en utbildning som föranleds av eller förlängs till följd av skadan.

Den utbildningsansvariga myndigheten skall också ge stöd till andra åtgärder som främjar att den skadade återfår arbetsförmå-

gan samt till anskaffande av hjälpmedel som den skadade behöver.

Den utbildningsansvariga myndigheten skall också ge stöd till andra åtgärder som främjar att den skadade återfår arbetsförmågan samt till anskaffande av hjälpmedel som den skadade behöver.

Stöd enligt första och andra styckena ges endast om det inte skall tillhandahållas av någon annan till följd av andra bestämmelser och om det framstår som skäligt med hänsyn till skadan och omständigheterna i övrigt.

8 §

Den utbildningsansvariga myndigheten har ett ansvar enligt 6 och 7 §§ under en tid av tre år från det att åtgärder enligt 6 § 2 och 3 kan inledas. Om det finns särskilda skäl, skall åtgärderna utsträckas under ytterligare två år.

9 §

Vid fullgörande av de uppgifter som avses i 6 och 7 §§ skall den utbildningsansvariga myndigheten samarbeta med försäkringskassan, länsarbetsnämnden och andra berörda myndigheter.

Den utbildningsansvariga myndighetens åtgärder bör samordnas med en eventuell arbetsgivares.

10 §

Den utbildningsansvariga myndighetens ansvar enligt 6 och 7 §§ innebär ingen inskränkning i det ansvar som den skadades arbetsgivare har enligt 2 kap. och 3 kap. 2 a § arbetsmiljölagen (1977:1160) samt 22 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Ersättning till anhöriga

11 §

Om en anhörigs medverkan är av särskild betydelse för den skadades rehabilitering, skall den utbild-

ningsansvariga myndigheten efter ansökan ge den anhörige skälig ersättning för kostnader som en sådan insats orsakar.

Prop. 2001/02:11
Bilaga 4

Om en totalförsvarspliktig när han eller hon fullgör grundutbildning eller repetitionsutbildning förolyckas eller skadas så svårt att sjukhusvård krävs, skall den utbildningsansvariga myndigheten efter ansökan av de anhöriga ersätta dem för skäligt antal resor till den förolyckade eller skadade samt uppehälle och tidspillan vid sådan resa efter samma grunder som gäller i fråga om ersättning av allmänna medel till vittnen.

I fall som avses i andra stycket skall den utbildningsansvariga myndigheten efter ansökan även ge skäligt bidrag till kostnader för psykosocialt stöd till anhöriga som är i behov av det och om det framstår som skäligt med hänsyn till omständigheterna i övrigt.

11 kap.

4 §

Endast följande beslut enligt denna lag får överklagas:

1. inskrivningsnämndens beslut,
  2. beslut om inskrivning enligt 3 kap. 4 §,
  3. beslut i andra ärenden om ändring av ett inskrivningsbeslut än som avses i 1,
  4. beslut i ärenden om rätt att vara vapenfri,
  5. beslut i ärenden om uppskov,   5. beslut i ärenden om uppskov,
- samt*
6. beslut i ärenden om avbrott i utbildningen enligt 5 kap. 12–14 §§ och om tillgodoräknande av tjänstgöringstid enligt 5 kap. 17 §.
  6. beslut i ärenden om avbrott i utbildningen enligt 5 kap. 12–14 §§ och om tillgodoräknande av tjänstgöringstid enligt 5 kap. 17 §, *samt*

7. beslut enligt 8 kap. 6–8 och 11 §§.

Överklagandet skall göras hos den myndighet som regeringen bestämmer.

Överklagande av beslut enligt 8 kap. 6–8 och 11 §§ skall göras hos allmän förvalningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten. Överklagande i övrigt skall göras hos den myndighet som regeringen bestämmer.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2002. Bestämmelserna i 8 kap. 6–11 §§ skall tillämpas även i fråga om den som skadats efter den 30 juni 2001. Ersättning enligt 8 kap. 11 § gäller dock endast kostnader som uppkommit efter den 30 juni 2002.

2. Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m.

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m.

dels att 14 och 37 §§ skall upphöra att gälla,

dels att 10, 15, 21, 24, 29, 34–36 och 38–40 §§ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Disciplinpåföljderna är varning, extratjänst, löneavdrag *och utegångsförbud*.

Löneavdrag får åläggas tillsammans med *utegångsförbud*, om det krävs av hänsyn till ordningen inom den verksamhet där disciplinförseelsen har begåtts.

En chef som avses i 20 § får överlämna åt andra chefer som tjänstgör under honom eller henne, dock lägst en kompanichef eller motsvarande chef, att pröva frågor om disciplinansvar för personal som står under deras befäl, under förutsättning att

1. förfarandet inte kan antas utgöra brott,
2. förseelsen har erkänts *och*
3. förseelsen inte bör medföra svårare påföljd än varning, *extratjänst eller utegångsförbud i högst fem dagar*.

Innan en disciplinpåföljd beslutas eller en åtalsanmälan görs i fråga om en disciplinansvarig, skall

Föreslagen lydelse

10 §

Disciplinpåföljderna är varning, extratjänst *och* löneavdrag.

Vid val av påföljd är varning att anse som en lindrigare påföljd än extratjänst och löneavdrag. Särskilt avseende skall fästas vid omständigheter som talar för att påföljden kan stanna vid varning.

15 §

Löneavdrag får åläggas tillsammans med *extratjänst*, om det krävs av hänsyn till ordningen inom den verksamhet där disciplinförseelsen har begåtts.

21 §

2. förseelsen har erkänts,
3. förseelsen inte bör medföra svårare påföljd än varning *och*
4. *den disciplinansvarige inte begär att yttrande från auditör skall inhämtas i ärendet.*

24 §¹

Innan en disciplinpåföljd beslutas eller en åtalsanmälan görs i fråga om en disciplinansvarig, skall

¹ Senaste lydelse 1999:951.

ytrande inhämtas från auditören. Ett sådant ytrande behövs dock inte när ärendet prövas *enligt 21 § eller*, under de förutsättningar som anges i 21 §, *av någon annan myndighet än Försvarsmakten, en kommun eller ett landsting.*

Auditören är medansvarig för de beslut som myndigheten, kommunen eller landstinget fattar på hans eller hennes tillstyrkan.

ytrande inhämtas från auditören. Ett sådant ytrande behövs dock inte när ärendet prövas under de förutsättningar som anges i 21 § *1–3, om inte den disciplinansvarige begär det.*

29 §

Den disciplinansvarige skall innan ärendet avgörs få del av vad som har kommit fram under utredningen och ges tillfälle att yttra sig över det, om det inte är uppenbart obehövligt.

Den disciplinansvarige skall upplysas om sin rätt enligt 24 § att begära att ytrande från auditörens in i ärendet.

34 §

Beslut om disciplinpåföljd skall verkställas snarast möjligt efter det att beslutet har vunnit laga kraft.

Om det behövs av hänsyn till ordningen inom den verksamhet där disciplinförseelsen har begåtts eller av någon annan särskild anledning, får det i beslut om extratjänst eller utgångsförbud bestämmas att beslutet skall verkställas trots att det inte har vunnit laga kraft.

I beslut om extratjänst får det bestämmas att beslutet skall verkställas trots att det inte vunnit laga kraft, om det behövs av hänsyn till ordningen inom den verksamhet där disciplinförseelsen har begåtts.

35 §

Extratjänst får inte verkställas på tjänstefria dagar. *Detsamma gäller utgångsförbud i högst fem dagar.*

Extratjänst får inte verkställas på tjänstefria dagar.

Löneavdrag får verkställas med högst en fjärdedel av lönen per avlöningstillfälle.

36 §

Verkställigheten av extratjänst eller utgångsförbud får skjutas upp eller avbrytas, om det finns särskilda skäl. Den dag då avbrott sker skall i sin helhet räknas som verkställighetstid.

Verkställigheten av extratjänst får skjutas upp eller avbrytas, om det finns särskilda skäl. Den dag då avbrott sker skall i sin helhet räknas som verkställighetstid.

38 §

Om den som har ålagts utgångsförbud efter överklagande slutligen blir ålagd löneavdrag,

Om den som har ålagts extratjänst efter överklagande slutligen blir ålagd löneavdrag, skall avräk-

skall avräkning ske för den tid under vilken *förbudet* har verkställts. *En dags utgångsförbud skall anses motsvara två dagars löneavdrag.*

ning ske för den tid under vilken *extratjänsten* har verkställts. *Två timmars extratjänst motsvarar en dags löneavdrag.*

39 §

Extratjänst *bortfaller i den del den inte har verkställts innan den disciplinansvariges pågående tjänstgöringsskyldighet har upphört.*

Extratjänst *får inte verkställas efter det att den disciplinansvariges pågående tjänstgöringsskyldighet har upphört.*

Om extratjänst inte kan verkställas skall den som meddelat beslutet omvandla det till löneavdrag med tillämpning av 38 § andra meningen.

40 §

Utegångsförbud får inte verkställas efter det att den disciplinansvariges pågående tjänstgöringsskyldighet har upphört.

Om utgångsförbud inte kan verkställas, skall den som har meddelat beslutet omvandla det till löneavdrag med tillämpning av 38 § andra meningen.

Om löneavdrag inte kan göras och motsvarande belopp inte betalas, gäller om verkställighet vad som är föreskrivet om uppbörd och indrivning av böter. Obetalda belopp får dock inte förvandlas till fängelse.

Löneavdrag bortfaller i den mån det inte har verkställts inom tre år från det beslutet om disciplinpåföljd vann laga kraft.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2002.

1. Tidigare beslutat utgångsförbud skall omräknas till löneavdrag i den del det inte verkställts före ikraftträdandet. Vid omräkningen skall en dags utgångsförbud motsvara två dagars löneavdrag.

2. Tidigare beslut om extratjänst som inte verkställts före ikraftträdandet och inte heller kan verkställas därefter bortfaller enligt 39 § i dess äldre lydelse.

3. Förslag till lag om ändring i lagen (1994:588) om utbildning för fredsfrämjande verksamhet

Härigenom föreskrivs att 2 och 3 §§ lagen (1994:588) om utbildning för fredsfrämjande verksamhet skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §¹

Den som i Sverige eller utomlands skall delta i utbildning för fredsfrämjande verksamhet inom ramen för internationellt samarbete och som inte är anställd i Försvarmakten skall ha samtyckt till att delta i utbildningen.

Samtycke krävs dock inte om utbildningen ingår i grundutbildning eller repetitionsutbildning enligt 5 kap. 3 § lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt.

3 §²

Om en totalförsvarspliktig som fullgör grundutbildning enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt under sin grundutbildning deltar i utbildning för fredsfrämjande verksamhet, skall han eller hon även under denna utbildning anses fullgöra grundutbildningen.

Den som under sin grundutbildning enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt efter samtycke deltar i utbildning för fredsfrämjande verksamhet, skall även under denna utbildning anses fullgöra grundutbildningen.

En totalförsvarspliktig som i andra fall än som sägs i första stycket deltar i utbildning för fredsfrämjande verksamhet skall anses fullgöra repetitionsutbildning.

En totalförsvarspliktig som i andra fall än som sägs i första stycket *efter samtycke* deltar i utbildning för fredsfrämjande verksamhet skall anses fullgöra repetitionsutbildning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2002.

¹ Senaste lydelse 1996:402.

² Senaste lydelse 1996:402.

4. Förslag till lag om ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd

Härigenom föreskrivs att 12 och 13 a §§ lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

12 §¹

För den som avses i 1 § första stycket 1 och som har skadats under grundutbildning *som är längre än 60 dagar* skall sjukpenningunderlag och livränteunderlag inte beräknas till lägre belopp än vad som motsvarar fyra gånger *basbeloppet* enligt 1 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring för tid före 21 års ålder, fyra och en halv gånger *basbeloppet* för tid mellan 21 och 25 års ålder och fem gånger *basbeloppet* för tid från och med 25 års ålder.

För den som avses i 1 § första stycket 1 och som har skadats under grundutbildning *eller repetitionsutbildning* skall sjukpenningunderlag inte beräknas till lägre belopp än vad som motsvarar fyra gånger *prisbasbeloppet* enligt 1 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring för tid före 21 års ålder, fyra och en halv gånger *prisbasbeloppet* för tid mellan 21 och 25 års ålder och fem gånger *prisbasbeloppet* för tid från och med 25 års ålder.

För den som avses i 1 § första stycket 1 och som har skadats under grundutbildning eller repetitionsutbildning utgör livränteunderlaget minst fem prisbasbelopp.

För den som avses i 1 § första stycket 3 och som när skadan inträffade hade varit intagen längre tid än sex månader skall sjukpenningunderlag och livränteunderlag inte beräknas till lägre belopp än som anges i 4 kap. 10 § andra stycket lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring. Detta gäller även för den som avses i 1 § andra stycket om regeringen föreskriver det.

13 a §²

Den som avses i 1 § första stycket 1 och som har skadats under grundutbildning *som är längre än 60 dagar*, har efter skyddstidens utgång rätt till ersättning för nödvändiga kostnader för läkarvård, sjukvårdande behandling, sjukhusvård samt läkemedel under högst tre års tid. I kostnader för

Den som avses i 1 § första stycket 1 och som har skadats under grundutbildning *eller repetitionsutbildning*, har efter skyddstidens utgång rätt till ersättning för nödvändiga kostnader för läkarvård, sjukvårdande behandling, sjukhusvård samt läkemedel under högst tre års tid. I kostnader för

¹ Senaste lydelse 1997:1189.

² Senaste lydelse 1997:1189.

vård inräknas nödvändiga kostna-
der för resor.

vård inräknas nödvändiga kostna-
der för resor.

Prop. 2001/02:11
Bilaga 4

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2002.

LAGRÅDET

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2001-05-22

Närvarande: f.d. justitierådet Hans Danelius, regeringsrådet Susanne Billum, justitierådet Göran Regner.

Enligt en lagrådsremiss den 10 maj 2001 (Försvarsdepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt,
2. lag om ändring i lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret m.m.,
3. lag om ändring i lagen (1994:588) om utbildning för fredsfrämjande verksamhet,
4. lag om ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd,
5. lag om ändring i lagen (1977:266) om statlig ersättning vid ideell skada m.m.

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av kanslirådet Maria Hedegård.

Förslagen föranleder följande yttrande av Lagrådet:

Förslaget till lag om ändring i lagen om totalförsvarsplikt

3 kap. 11 §

Enligt nuvarande lydelse av paragrafen upphör inskrivning i utbildningsreserven vid utgången av det kalenderår när den totalförsvarspliktige fyller 30 år. Enligt remissförslaget upphör inskrivningen efter fem år räknat från utgången av det kalenderår när den totalförsvarspliktige skrevs in. Denna nya sluttid kan dock enligt det nya andra stycket ändras. Där anges nämligen att, om det behövs med hänsyn till försvarsberedskapen, regeringen får föreskriva att inskrivningen inte skall upphöra. Den skall dock alltid upphöra när den nuvarande sluttiden uppnås.

Det nya andra stycket är avfattat som ett normgivningsbemyndigande till regeringen, och frågan uppkommer då vilket stöd som finns i regeringsformen (RF) för ett sådant bemyndigande.

Enligt 1 kap. 7 § lagen om totalförsvarsplikt är ingen skyldig att fullgöra värnplikt eller civilplikt utan att ha skrivits in enligt lagens 3 kap. Inskrivningen är alltså det beslut som så att säga materialiserar totalförsvarspikten i de båda angivna formerna. Föreskrifter om inskrivningen måste därför enligt Lagrådets mening betraktas som sådana föreskrifter om totalförsvarsplikt som innebär begränsningar i rörelse-

friheten enligt 2 kap. 8 § RF (jfr Holmberg–Stjernquist, Grundlagarna, s. 97). Sådana begränsningar skall enligt 2 kap. 12 § första stycket RF som huvudregel beslutas genom lag men kan ske också i annan författning efter bemyndigande i lag enligt 8 kap. 7 § första stycket eller 10 § RF. Ingetdera av sistnämnda lagrum torde dock vara tillämpligt i det här förevarande fallet. Vidare ges i 13 kap. 6 § RF regeringen möjlighet att med stöd av bemyndigande i lag meddela sådana föreskrifter som enligt grundlag annars skall meddelas genom lag. Denna paragraf är det främsta stödet för den s.k. beredskapslagstiftningen. En förutsättning för att den skall vara tillämplig är dock att riket är i krig eller i krigsfara eller det råder sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av krig eller av krigsfara vari riket befunnit sig. Inte heller denna förutsättning torde alltid vara uppfylld i de fall då det nya andra stycket i remissförslaget skall kunna tillämpas, eftersom det skall kunna ske när det behövs av hänsyn till försvarsberedskapen utan att det råder krig eller krigsfara (jfr prop. 1994/95:6 s. 85). I 13 kap. 6 § RF finns visserligen en bestämmelse som utvidgar delegeringsmöjligheterna enligt paragrafen till också andra situationer där försvarsberedskapen aktualiseras, men den bestämmelsen avser endast föreskrifter om rekvisition eller annat sådant förfogande, vilket det ju inte gäller här. Slutsatsen blir enligt Lagrådets mening att det saknas stöd i RF för att i lag ge regeringen ett bemyndigande att föreskriva om totalförsvarsplikt i den utsträckning som ordalagen i bestämmelsen ger vid handen.

Vid lagrådsföredragningen har emellertid upplysts att den nu diskuterade bestämmelsen inte avser normgivning utan beslut i särskilda situationer avseende ett visst antal bestämda personer. Därvid har hänvisats till bl.a. 4 kap. 8 § i lagen, vilken paragraf innehåller ett liknande bemyndigande. Lagrådet, som anmärker att det i 3 kap. 10 § och 6 kap. 1 § finns bestämmelser med liknande formulering, konstaterar att förarbetena till dessa tre paragrafer (prop. 1994/95:6 s. 172 f., 180 och 191) inte ger vid handen att ordet "föreskriva" i lagen har någon annan betydelse än "meddela föreskrifter", dvs. besluta om normer enligt 8 kap. RF. Är avsikten med det nya andra stycket den som angetts bör därför en annan formulering väljas än "får regeringen föreskriva".

3 kap. 12 §

Enligt det nya andra stycket skall krigsplaceringen inte kvarstå längre än tio år efter det senaste tjänstgöringstillfället, om det inte finns särskilda skäl. Enligt vad som upplysts vid lagrådsföredragningen är avsikten att en förlängning skall beslutas i det enskilda fallet och inte genom normgivning. Detta bör enligt Lagrådets mening framgå av lagtexten. Det nya andra stycket kan då lyda:

"Krigsplaceringen - - - tjänstgöringstillfället. Om det finns särskilda skäl i enskilda fall, får beslut fattas om förlängning."

Det nya andra stycket i paragrafen är inte helt lättförståeligt. Avsikten synes vara att, om t.ex. en kommun anmält behov av ett visst antal totalförsvarspliktiga men sedan inte följer upp denna anmälan med en framställning enligt paragrafens första stycke, Totalförsvarets pliktverk ändå hos kommunen kan krigsplacera det antal personer som den ursprungliga anmälan avser. En förutsättning skall dock vara att kommunen inte återkommit med en ny anmälan om ändrat personalbehov. Avfattningen av andra stycket bör ange bestämmelsernas innebörd på ett mera tydligt sätt, t.ex. enligt följande:

”Även utan sådan framställning som avses i första stycket får Totalförsvarets pliktverk besluta om krigsplacering, om det sker i enlighet med en anmälan om behov av totalförsvarspliktiga och den bemanningsansvarige inte har meddelat annat.”

3 kap. 15 a §

Paragrafen innehåller nya bestämmelser om ändring av beslut om krigsplacering. Som ett undantag från huvudregeln i 3 kap. 15 § om att det är Totalförsvarets pliktverk som beslutar om krigsplacering ger första stycket i den nya paragrafen möjlighet för den bemanningsansvarige att ändra en krigsplacering inom den egna krigsorganisationen. Mot denna föreskrift har Lagrådet inget att erinra.

Enligt andra stycket i paragrafen skall i vissa fall Totalförsvarets pliktverk besluta om ändrad krigsplacering. I de fall som avses är det fråga om ändrad krigsplacering i en verksamhet som är gemensam för flera bemanningsansvariga. Vad som i dessa fall avviker från huvudregleringen i 3 kap. 15 § är endast att framställningen skall göras i samråd med den myndighet som regeringen bestämmer. Mot denna bakgrund ifrågasätter Lagrådet behovet av andra stycket. Ett alternativ kan vara att ta in en samrådsföreskrift i 3 kap. 15 §.

5 kap. 3 §

Enligt den nuvarande lydelsen av första stycket skall grundutbildningen ge de kunskaper och färdigheter som krigsuppgiften kräver. I remissen föreslås tillägg av en ny mening, enligt vilken utbildning för fredsfrämjande verksamhet som ger sådana kunskaper och färdigheter kan ingå i grundutbildningen.

I författningskommentaren anförs att ändringen görs för att markera försvarets ändrade inriktning. Krigsuppgiften har inte längre samma innehåll. Deltagande i utbildning för fredsfrämjande verksamhet, inte bara i Sverige utan också utomlands, inom ramen för sådant internationellt samarbete som avses i lagen om utbildning för fredsfrämjande verksamhet kan ingå i utbildningen, under förutsättning att utbildningen ger de kunskaper och färdigheter som krigsuppgiften kräver. Vad som avses med denna begränsning utvecklas i allmänmotiveringen (avsnitt 6).

Här kan även erinras om att det i remissen föreslås vissa ändringar i lagen om utbildning för fredsfrämjande verksamhet, varom mera i det följande. Dessa ändringar syftar till att ta bort det krav på samtycke till deltagande i sådan utbildning som hittills gällt generellt för dem som genomgår grundutbildning eller repetitionsutbildning enligt lagen om totalförsvarsplikt.

Enligt Lagrådets mening har det föreslagna tillägget till 5 kap. 3 § knappast någon självständig betydelse. Lagrådet har dock förståelse för att man med hänsyn till den ändrade synen på krigsuppgiftens innehåll vill tydliggöra att även utbildning för fredsfrämjande verksamhet numera under vissa förutsättningar kan ingå i grundutbildningen. Det framstår härvid som önskvärt att det av lagtexten klart framgår att det inte är all utbildning för fredsfrämjande verksamhet som avses, utan endast sådan som stärker den totalförsvarspliktiges förmåga att fullgöra de uppgifter som kommer att krävas av honom eller henne under tjänstgöring i krig (jfr remissen s. 26). Vidare bör uttryckligen framgå att regeln gäller såväl grundutbildning som repetitionsutbildning. Enligt Lagrådets mening skulle bestämmelsen lämpligen kunnat utgöra ett nytt tredje stycke av följande lydelse:

”Utbildning för fredsfrämjande verksamhet kan ingå i grundutbildning och repetitionsutbildning under förutsättning att den ger eller vidmakthåller sådana kunskaper och färdigheter som krigsuppgiften kräver.”

Förslag till lag om ändring i lagen om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m.

34 §

Enligt det föreslagna andra stycket i denna paragraf skall det i beslut om extratjänst kunna förordnas om verkställighet trots att beslutet inte har vunnit laga kraft, om det behövs av hänsyn till ordningen inom den verksamhet där disciplinförseelsen har begåtts. Specialmotiveringen synes emellertid ge vid handen att sådan verkställighet också skulle kunna ske när den disciplinansvarige samtycker till att beslutet verkställs. Detta bör enligt Lagrådets uppfattning framgå av bestämmelsen, som därför kan formuleras på följande sätt:

”I beslut om extratjänst får bestämmas att beslutet skall verkställas trots att det inte vunnit laga kraft, om den disciplinansvarige samtycker till detta eller det behövs av hänsyn till ordningen inom den verksamhet där disciplinförseelsen har begåtts.”

Övergångsbestämmelserna

Av punkt 1 framgår att ett utgångsförbud, som meddelats före lagens ikraftträdande, skall omräknas till löneavdrag i den del det inte verkställts dessförinnan samt att omräkningen skall ske på så sätt att en dags utgångsförbud skall anses motsvara två dagars löneavdrag.

En förutsättning för att denna övergångsbestämmelse skall anses förenlig med det förbud mot retroaktiv tillämpning av strafflag som kommit till uttryck i artikel 7 i Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna och i 5 § andra stycket brottsbalkens promulgationslag är att löneavdrag inte kan anses utgöra en strängare påföljd än utgångsförbud. Det kan emellertid synas något diskutabelt om detta villkor är uppfyllt. Visserligen får en frihetsberövande påföljd i allmänhet anses vara strängare än en rent pekuniär påföljd (jfr 1 kap. 5 § brottsbalken, där det anges att fängelse är att anse som ett svårare straff än böter), men eftersom ett utgångsförbud av det slag som för närvarande kan utdömas enligt lagen om disciplinstraff inom totalförsvaret är av kort varaktighet och i allmänhet torde uppfattas som en inte särskilt allvarlig frihetsinskränkande åtgärd, är det inte självklart att åläggande av två dagars löneavdrag i stället för en dags utgångsförbud är en mindre ingripande påföljd. Med den föreslagna övergångsbestämmelsen blir det en uppgift för de rättstillämpande myndigheterna att ta ställning till den här berörda frågan.

Förslaget till lag om ändring i lagen om utbildning för fredsfrämjande verksamhet

2 §

Av paragrafen framgår att andra än de som är anställda i Försvarsmakten skall ha samtyckt till att delta i utbildning för fredsfrämjande verksamhet inom ramen för internationellt samarbete. I remissen föreslås ett nytt andra stycke, enligt vilket samtycke inte krävs om utbildningen ingår i grundutbildning eller repetitionsutbildning enligt 5 kap. 3 § lagen om totalförsvarsplikt. Lagrådet, som hänvisar till vad som ovan anförts angående nämnda paragraf, anser att innebörden av det nya stycket skulle bli tydligare med följande lydelse:

”Samtycke krävs dock inte i fråga om sådan utbildning som enligt 5 kap. 3 § tredje stycket lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt ingår i grundutbildning eller repetitionsutbildning.”

3 §

I paragrafen finns bestämmelser om att deltagande i utbildning för fredsfrämjande verksamhet skall anses som fullgörande av grundutbildning respektive repetitionsutbildning. Bestämmelserna skall ses mot bakgrund av att sådant deltagande hittills förutsatt samtycke från de berörda. I remissen föreslås, förutom viss omformulering, att orden ”efter samtycke” infogas i såväl första som andra stycket. Från paragrafens tillämpningsområde undantas härigenom sådana personer som deltar i utbildningen på grund av att den ingår i deras grundutbildning eller repetitionsutbildning.

Lagrådet konstaterar att bestämmelsen numera inte behövs för de fall att utbildningen för fredsfrämjande verksamhet redan ingår i grund- eller repetitionsutbildning. Begränsningen till ”efter samtycke” gör dock, även om den leder till ett sakligt sett korrekt resultat, läsningen svår och kan

inbjuda till motsatsslut. Enligt Lagrådets mening skulle denna begränsning kunna undvaras, även om den kan sägas leda till viss dubbelreglering vad gäller de ovannämnda fallen. I sådant fall behövs ingen ändring av 3 §. Om dubbelregleringen anses böra undvikas kan paragrafen utformas t.ex. enligt följande:

”En totalförsvarspliktig som under sin grundutbildning enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt deltar i annan utbildning för fredsfrämjande verksamhet än sådan som avses i 5 kap. 3 § tredje stycket nämnda lag skall även då anses fullgöra grundutbildningen.

En totalförsvarspliktig som fullgjort grundutbildningen och som deltar i annan utbildning för fredsfrämjande verksamhet än sådan som avses i 5 kap. 3 § tredje stycket lagen om totalförsvarsplikt skall anses fullgöra repetitionsutbildning.”

Förslaget till lag om ändring i lagen om statligt personskadeskydd

Den föreslagna ändringen av 12 § innebär bl.a. att ordet ”basbeloppet” ersätts med ”prisbasbeloppet” i anslutning till hänvisningen till 1 kap. 6 § lagen om allmän försäkring. Enligt Lagrådets mening bör motsvarande ändring göras även i 13 §.

Förslaget till lag om ändring i lagen om statlig ersättning vid ideell skada m.m.

Lagrådet lämnar förslaget utan erinran.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 26 september 2001

Närvarande: statsrådet von Sydow, ordförande, och statsråden Klingvall, Messing, Lejon, Lövdén, Bodström

Föredragande: statsrådet von Sydow

Regeringen beslutar proposition 2001/02:11 Bättre villkor för totalförsvarspliktiga